

SENTRALSTYRETS FORSLAG TIL NYTT
PARTIPROGRAM 2017–2021

Alle skal med

**Arbeid
Muligheter
Trygghet**

INNHOLD

Våre verdier og vår tid	4
Økonomi og finans	6
Skatt og avgift	6
Kapitalflukt og svart økonomi.....	7
Regulering av finansmarkedene	8
Statens pensjonsfond	8
Arbeid	10
Fem viktigste satsninger.....	11
Digitalisering	12
Kompetansereform for arbeidslivet.....	13
Et trygt arbeidsliv	14
Inkludering i arbeidslivet	16
Styring, ledelse og samarbeid i velferdsstaten	18
Videreutvikle pensjonssystemet	18
Skole, kunnskap og kompetanse	20
Fem viktigste satsninger.....	21
Styrke laget rundt de minste	22
Flere lærere med bedre tid og tillit	23
Trygge elever lærer best.....	24
En skole for fremtidens Norge	24
Studiespesialiserende.....	25
Yrkesfag.....	25
Fagskoler	26
Høyere utdanning	26
Forskning	27
Helse	29
Fem viktigste saker.....	30
Folkehelse for barn og unge	31
Tidlig innsats der folk bor.....	31
Psykisk helse	32
Tannhelse	32
Digitalisering i helsevesenet	33
Spesialisthelsetjenesten	33
Rus	35
Reproduktiv helse og bioteknologi.....	36
Eldre	36
Klima.....	38
Fem viktigste satsninger.....	39
Internasjonalt klimaarbeid	40
Utslippskutt nasjonalt.....	40
Utslippskutt lokalt.....	41
En klimavennlig transportsektor.....	43
Utslippskutt i industrien	43

Del 2: Naturressurser og næring	45
Aktiv næringspolitikk	46
Offentlig eierskap	49
Hav	50
Reiseliv	53
Landbruk	54
Skogbruk	55
Bioøkonomi	55
Energinasjonen Norge	55
Samferdsel og infrastruktur	59
Natur og miljø	62
Del 3: Folk og samfunn	64
Kultur	65
Media	66
Idrett	66
Barne- og familiepolitikk	67
Barnevern	68
Likestilling og antidiskriminering	69
Kommunal	70
Bolig	71
Forbrukermakt	71
Frivillighet	72
Tros- og livssynspolitikk	72
Urfolk og nasjonale minoriteter	73
Innvandring og asylpolitikk	74
Integrering	75
DEL 4: Sikkerhet og utenriks	77
Justis	78
Samfunnssikkerhet og totalberedskap	80
Forsvar	81
Fred og sikkerhet	82
Internasjonalt samarbeid og rettigheter	83
Humanitær bistand og migrasjon	84
Utviklingspolitikk	85
Handel, kapitalflyt og økonomisk samarbeid	86
Europa og Norden	87
Nordområdene	88

1 VÅRE VERDIER OG VÅR TID

2 Arbeiderpartiets mål er frihet, muligheter og trygghet for alle.

3

4 Det oppnår vi best i fellesskap.

5

6 Arbeiderbevegelsen har kjempet frem et samfunn som sikrer folket tilgang til kunnskap,
7 velferd og eierskap til landets rike naturressurser. Et velorganisert arbeidsliv og et samfunn
8 med små sosiale og økonomiske forskjeller har vært avgjørende for nordmenns sterke tillit til
9 hverandre og til myndighetene.

10

11 Nå ser vi at dette er under press. De sosiale og økonomiske forskjellene har økt.
12 Jobbveksten har stagnert. Arbeidsledigheten har steget. Flere faller utenfor. De økonomiske
13 utsiktene krever at vi fremover prioriterer tøffere.

14

15 Men en viktig del av arbeiderbevegelsens arv er vissheten om at menneskene selv skaper
16 sin egen historie. Vi skaper vår egen fremtid. Vi skaper vårt eget land.

17

18 Dette partiprogrammet legger vekt på å gripe mulighetene som finnes i vår tid.

19

20 *

21

22 Arbeid er nøkkelen til frihet og selvstendighet for den enkelte. Det er også grunnlaget for
23 vekst og verdiskaping for landet. Det er forutsetningen for vår velferdsmodell. Alle skal bidra,
24 fordi alle trengs.

25

26 Arbeid er derfor dette partiprogrammets røde tråd.

27

28 Den største forskjellen i velstand og velferd går mellom dem som står i, og dem som står
29 utenfor arbeid. Derfor er også trygghet for å få arbeid og trygghet når man er i arbeid, det
30 viktigste for å redusere de sosiale og økonomiske forskjellene mellom folk.

31

32 Veksten fremover må finne sted i pakt med de to generasjonskontraktene vi har med våre
33 etterkommere. Vi har et ansvar for å spare verdier til generasjonene etter oss. Vi har et
34 ansvar for å sikre at vekst og verdiskaping skjer på en måte som er bærekraftig for naturen.

35

36 Landet vårt er unikt. Vi bor i byer, tettsteder, fjordarmer og åssider. Vi vil ta hele dette
37 langstrakte og mangfoldige landet i bruk.

38

39 Vi har mange naturgitte fortrinn, og havet står i en særklasse. Ikke noe land er i bedre
40 posisjon til å lede an i utviklingen av havets muligheter enn Norge. Fremover vil vi prioritere
41 slike strategisk viktige næringsområder, der landet vårt har spesielle forutsetninger for å
42 lykkes. Det vil styrke oss som teknologi- og industrinasjon. Det vil skape vekst og
43 arbeidsplasser.

44

45 *

46

47 Årene som ligger foran oss, vil teste våre evner til endring. Nye, grønne industrier vil bli
48 etablert. Teknologi og digitalisering vil bli sentralt på arbeidsplasser i alle sektorer, på alle
49 nivåer. Det ligger store muligheter i teknologiutviklingen. Pasienter kan få raskere og bedre
50 hjelp. Våre eldre kan leve frie og selvstendige liv lenger.

50

51 Samtidig vil nye krav kunne støte flere ut av arbeidslivet. Arbeidstakerrettigheter kan på ny
52 komme under press. Personvernet kan bli utfordret.

53
54 Vår oppgave er å sikre at alle kan nyte godt av den teknologiske utviklingen, bygge sin
55 kompetanse og oppleve trygghet for sine rettigheter. Slik vil teknologiutviklingen gi folk og
56 bedrifter flere muligheter og bidra til vekst og verdiskaping.

57
58 *
59 Det europeiske samarbeidet opplever store spenninger. Den sikkerhetspolitiske situasjonen
60 er mer uforutsigbar. Ekstreme ideologier er flere steder på fremmarsj.

61
62 Arbeiderbevegelsen er internasjonal. Vårt arbeid for frihet, muligheter og trygghet stanser
63 ikke ved våre landegrenser. En mer rettferdig verden er også en mer stabil verden. Våre mål
64 for Norge kan best realiseres dersom vi bidrar til å styrke internasjonale organisasjoner,
65 folkeretten og menneskerettigheter for alle.

66
67 Arbeiderpartiet vil kjempe for likestilling og arbeidstakerrettigheter slik at mennesker i andre
68 deler av verden også får mulighet til å leve frie liv. Det samme gjelder ytringsfrihet og
69 trosfrihet.

70 *
71
72 Solidaritet handler ikke bare om å ta vare på dem som faller utenfor. Det handler om å ta
73 vare på hverandre. Alle kan oppleve å stå alene, men hver enkelt av oss står sterkere når vi
74 står sammen.

75
76 I vår tid finnes krefter som spiller grupper mot hverandre. Oss mot dem, menn mot kvinner,
77 by mot land. Å stå utenfor er starten på marginalisering og ekskludering. Det er starten på å
78 oppleve lite eller ikke noe ansvar for fellesskapet.

79
80 Arbeiderbevegelsens historiske innsats har vært å bringe folk sammen. Denne innsatsen
81 trengs på ny. Vi vil skape et Norge der folk kan være forskjellige men likeverdige. Vi vil skape
82 et Norge der alle skal bidra, fordi alle trengs. Alle skal med.

83
84 ***

85

86 ØKONOMI OG FINANS

87 De siste fire årene har vært preget av økende arbeidsledighet. Den økonomiske veksten har
88 vært lav. Forskjellene har økt. Innfasingen av oljepenger har ligget langt over anbefalt nivå.

89
90 I årene fremover vil det økonomiske handlingsrommet bli trangere. Utgiftene til alderspensjon
91 vil øke fordi vi blir flere eldre. Befolkningsvekst vil gi større utgifter i kommunene og
92 helseforetakene. Arbeiderpartiet mener de siste fire års innfasingstakt av oljeinntekter ikke
93 kan fortsette, og at handlingsrommet må brukes til å bygge landet, ikke til skattekutt.

94
95 Selv om norsk olje- og gassproduksjon vil være svært viktig for norsk næringsliv i mange år
96 framover, ser vi et taktskifte i investeringer i næringen. Dette gir ringvirkninger i store deler av
97 norsk økonomi, gjennom redusert etterspørsel rettet inn mot fastlandet og lavere tilførsel av
98 oljeinntekter til Statens pensjonsfond utland (SPU). Vi vil sørge for at SPU forvaltes på en
99 bærekraftig måte og at oljepengebruken over statsbudsjettene er ansvarlig over tid.

100
101 Arbeid er vår viktigste ressurs. Vår evne til å finansiere fremtidens velferdsstat avhenger av
102 hvor godt vi lykkes med å inkludere alle i arbeidslivet. Alle som kan jobbe, skal jobbe.

103
104 God fordeling er et viktig konkurransefortrinn for Norge. Koordinert lønnsdannelse, skatt og
105 overføringer og offentlige tjenester som utdanning og helsetjenester bidrar til omfordeling,
106 mindre forskjeller, større sosial mobilitet og større muligheter for flere.

107
108 Arbeiderpartiet vil ha en effektiv offentlig sektor. Veksten i offentlig sektor skal skje i
109 produksjonen av tjenester, ikke i byråkrati. Arbeiderpartiet vil bremse seneste års
110 byråkrativest. Byråkratiserende reformer skal stanses eller avvikles. Vi trenger et taktskifte i
111 digitaliseringen av offentlig sektor. Vi vil intensivere satsningen på digitalisering av offentlige
112 tjenester. Bruken av målstyring i offentlig sektor skal begrenses. Færre mål og mindre
113 rapporteringsbyrde skal gi offentlige ansatte mer tid til å gjennomføre faktiske
114 arbeidsoppgaver.

115
116 Gjennomføringsgraden av Arbeiderpartiets program for 2017-2021 vil avhenge av rammene
117 gitt av den økonomiske utviklingen.

118
119 **Arbeiderpartiet vil:**

- 120 • Bruke finanspolitikken aktivt for å bekjempe arbeidsledighet og økte forskjeller
- 121 • Følge handlingsregelen for en forsvarlig innfasing av oljepenger
- 122 • Sikre markedsadgang gjennom EØS-avtalen og arbeide opp mot EUs organer for å
- 123 trygge norske bedrifters muligheter til å konkurrere på lik linje i det europeiske markedet

124 SKATT OG AVGIFT

125
126 Arbeiderpartiet vil ha et skatte- og avgiftssystem som stimulerer til arbeid og verdiskaping,
127 styrker norske bedrifter og bidrar til rettferdig fordeling og et bedre miljø. Vi må ha et
128 skattenivå som gjør det mulig å finansiere gode velferdstjenester og andre oppgaver vi best
129 løser i fellesskap. Velferdsstaten er et spleiselag. Å betale skatt etter evne er et av de
130 viktigste bidragene vi kan gi for å sikre velferd og muligheter for alle.

131
132 Det politiske flertallet på Stortinget har i den siste stortingsperioden økt budsjettunderskuddet
133 kraftig. Utgiftsveksten har vært høy samtidig som inntektene er redusert gjennom skattekutt.
134 Som et resultat er veksten i bruk av oljepenger på et nivå som ikke kan opprettholdes over
135 tid.

136

137 Skatte-kuttene i perioden 2014-2017 har i all hovedsak kommet de mest velstående i Norge til
138 gode. Kuttene har ikke gitt resultater i form av flere arbeidsplasser og økonomisk vekst, men
139 mest av alt bidratt til å øke forskjellene mellom mennesker.

140
141 Arbeiderpartiet vil snu denne utviklingen. Det er behov for en mer bærekraftig finanspolitikk
142 og en skatte- og avgiftspolitik som gir bedre fordeling og økt sysselsetting. Vi går for
143 stortingsperioden 2017-2021 til valg på en skatteprofil og et samlet skatte- og avgiftsnivå i
144 tråd med vårt forslag til statsbudsjett for 2017 og fullføring av skattereformen for
145 bedriftsbeskatning fra 2016.

146
147 Denne skatteprofilen innebærer at vanlige lønnsinntekter beskattes om lag som i dag eller
148 lavere, mens formue og høye inntekter får økt beskatning. Avgiftssystemet skal brukes aktivt
149 for å stimulere til miljøvennlige valg og bedre folkehelse.

150
151 Skatteforliket fra 2016 skal gjøre det mer lønnsomt å investere i norske arbeidsplasser. Dette
152 innebærer at selskapsskattesatsen skal reduseres ytterligere samtidig som utbytteskatten
153 økes, skattehull tettes og mulighetene for å drive kunstig inntektsskifting skjerpes.

154
155 Vi vil intensivere kampen mot svart økonomi. Mange internasjonale selskaper med
156 virksomhet i Norge betaler i dag lite skatt. Arbeiderpartiet vil i samarbeid med andre land få
157 på plass regler som øker skatteinntektene fra disse selskapene.

158
159 Arbeiderpartiet vil ha en effektiv offentlig sektor. Veksten i offentlig sektor skal skje i
160 produksjonen av tjenester, ikke i statsbyråkratiet. Arbeiderpartiet vil bremse seneste års
161 byråkrativækst. Et taktskifte i digitaliseringen av offentlig sektor er avgjørende for en mer
162 effektiv offentlig sektor.

163
164 **Arbeiderpartiet vil:**

- 165 • Føre en forutsigbar og ansvarlig skattepolitikk som gir økt sysselsetting, mer rettferdig
166 fordeling og bedre langsiktig bærekraft for velferdsstaten
- 167 • Fullføre skatteforliket fra 2016 for å styrke konkurransekraften til norske bedrifter
- 168 • Stimulere til rettferdig fordeling og sysselsetting ved å sørge for at vanlige
169 lønnsinntekter beskattes som i dag eller lavere i tråd med vårt alternative budsjett for
170 2017
- 171 • Styrke bruken av klima- og miljøavgifter slik at forurenser betaler
- 172 • Sørge for økte skatteinntekter fra internasjonale selskaper med virksomhet i Norge i
173 samarbeid med andre land
- 174 • Redusere mulighetene for kunstig inntektsskifting gjennom rask oppfølging av
175 OECDs BEPS-anbefalinger og tiltak for økt finansiell åpenhet
- 176 • Intensivere arbeidet mot svart økonomi
- 177 • Bremse byråkrativæksten og gjennomføre et taktskifte i digitaliseringen av offentlig
178 sektor

179 **KAPITALFLUKT OG SVART ØKONOMI**

180 For at skattesystemet skal fungere, må det ha legitimitet. Skattebelastningen skal være
181 rettferdig, og folk skal oppleve at de får noe igjen for skattepengene sine. Viljen til å betale
182 riktig skatt er større dersom en vet at alle andre også gjør det. Det bør derfor være åpenhet,
183 innsynsmuligheter og demokratisk debatt om skatt og kapitalflyt.

184
185 Arbeiderpartiet har lenge hatt kampen mot skatteunndragelser høyt på agendaen. Vi har de
186 siste årene fått flertall for våre forslag om et offentlig eierskapsregister for å sikre åpenhet om
187 eierskap i norske selskaper, og utvidet land-for-land-rapportering, slik at norske selskaper
188 må rapportere sine inntekter hos datterselskaper registrert i skatteparadis. Dette arbeidet
189 må følges opp i neste fireårsperiode.

- 190 **Arbeiderpartiet vil:**
191 • Øke ressursene til Økokrim og Skatteetaten for å avdekke økonomisk kriminalitet
192 • Sikre at multinasjonale selskaper med økonomisk aktivitet i Norge skatter til Norge
193 • Følge opp skatteforlikets forslag for økt åpenhet og for å motvirke skatteunndragelser
194 • Gjennomgå lovverket for å sikre at det står seg i møte med kunstige
195 skattearrangementer
196

197 **REGULERING AV FINANSMARKEDENE**

198 Den internasjonale finanskrisen i 2008 bekreftet at markedet ikke kan overlates til seg selv.
199 Det er nødvendig med politisk styring av finansmarkedene gjennom reguleringer som kan
200 forebygge kriser og sikre tillit, demokratisk innsyn og forbrukerinteresser.
201

- 202 **Arbeiderpartiet vil:**
203 • Gjennomføre nødvendige tiltak for å sikre et stabilt og velfungerende finansmarked
204

205 **STATENS PENSJONSFOND**

206 Forvaltningen av Statens pensjonsfond utland skal fortsatt skje med sikte på å oppnå høyest
207 mulig avkastning innenfor moderat risiko og de etiske retningslinjene, for å trygge folks
208 pensjoner. Fondet skal være blant de ledende i verden i arbeidet for menneskerettigheter,
209 arbeidstakerrettigheter og bedre klima.
210

- 211 **Arbeiderpartiet vil:**
212 • Videreutvikle investeringsstrategien for Statens pensjonsfond utland med sikte på
213 høyest mulig avkastning innenfor moderat risiko og de etiske retningslinjene
214 • Gjennomgå fondets retningslinjer for investeringer i skatteparadiser

DEL 1

Våre hovedsaker

ARBEID

KUNNSKAP

HELSE

KLIMA

Arbeid

215 **FEM VIKTIGSTE SATSNINGER**

216

217 **Skape nye arbeidsplasser**

218 Vi vil skape gode rammebetingelser for næringsliv og nye arbeidsplasser. En ansvarlig
219 økonomisk politikk og trepartssamarbeidet mellom arbeidstakerorganisasjoner,
220 arbeidsgiverorganisasjoner og myndigheter er grunnlaget for å lykkes med at det blir skapt
221 nye arbeidsplasser. Næringslivet trenger også forutsigbare og gode rammebetingelser. Vi vil
222 særlig satse på strategisk viktige næringer der (i) vekst- og verdiskapingspotensialet er stort,
223 (ii) der vi har naturgitte eller kompetansemessige fortrinn, og (iii) der det er store
224 samspillseffekter med teknologi og kompetanse på tvers av næringer.

225

226 **Kompetansereform for arbeidslivet**

227 Få samfunn i verden stiller så høye krav til kompetanse som vårt. Få samfunn har så gode
228 forutsetninger for å ta i bruk og bygge videre på kompetanse som vi. Investering i
229 kompetanse og ferdigheter blir særlig viktig i møte med digitalisering og automatisering i alle
230 deler av arbeidslivet. Arbeiderpartiet vil, sammen med partene i arbeidslivet, gjennomføre en
231 kompetansereform. Den vil gi den enkelte tydeligere rettigheter, bedriftene og virksomheter
232 flere muligheter og bringe utdanningsinstitusjonene tettere på arbeidslivet.
233 Kompetansereformen skal gi økt konkurransekraft for bedriftene og virksomhetene og
234 mestring og muligheter for den enkelte arbeidstaker.

235

236 **Et trygt arbeidsliv**

237 Alle har krav på en trygg arbeidshverdag. Trygge arbeidsfolk gir også norske bedrifter og
238 næringsliv et konkurransefortrinn. Denne tryggheten er nå truet i deler av arbeidslivet. Vi vil
239 fornye og forsterke arbeidsmiljøloven sammen med partene i arbeidslivet og sikre at faste,
240 hele stillinger forblir hovedregelen i vårt arbeidsliv. Norge har handlefrihet til å rydde opp i en
241 lang rekke kritiske forhold i arbeidslivet for å sikre mot sosial dumping og forsikre oss om at
242 norske lønns- og arbeidsvilkår gjelder. Arbeiderpartiet er garantisten for at vi i Norge
243 bekjemper sosial dumping og arbeidslivskriminalitet.

244

245 **Få unge inn i arbeid**

246 Stadig flere unge faller utenfor arbeidslivet. Vi vil ha et arbeidsmarked med plass til alle, og vi
247 vil reformere ordningene med arbeidsavklaringspenger og uføretrygd. Unge som mottar
248 trygd, og som kan jobbe noe, skal møtes med en forventning om å delta og en jobbgaranti
249 som sikrer reell mulighet til å kombinere trygd og arbeid.

250

251 **Slå ring om det statlige eierskapet**

252 Staten skal være en eier i strategisk viktige deler av norsk næringsliv. Det sikrer fellesskapet
253 eierskap til infrastruktur og naturressurser og gjør at viktige kompetansemiljøer forblir i
254 Norge. Arbeiderpartiet sier derfor et klart nei til å redusere det statlige eierskapet.

255 **ARBEID**

256 For Arbeiderpartiet er arbeid til alle jobb nummer én. Trygghet for å få jobb og trygghet når
257 man er i jobb, gir trygghet og frihet for den enkelte, bedre inkludering i samfunnet, økt
258 likestilling og inntekter til fellesskapet. Vi vil styrke det organiserte, anstendige arbeidslivet,
259 slik at vanlige arbeidsfolk får bedre kår.

260
261 Norge skal ha Europas laveste arbeidsledighet, best fungerende arbeidsmarked og dermed
262 være et av de beste land i verden å drive næringsvirksomhet i. Vi vil legge til rette for at flere
263 arbeidsplasser blir skapt. En ansvarlig økonomisk politikk og trepartssamarbeidet mellom
264 arbeidstakerorganisasjoner, arbeidsgiverorganisasjoner og myndigheter er grunnlaget for å
265 lykkes. Vår rike tilgang på naturressurser og en befolkning med høy kompetanse har vært og
266 skal fortsatte å være våre viktigste konkurransefortrinn. Norsk velferd er avhengig av
267 produktivitet og verdiskaping i verdenstoppen.

268
269 Skal vi klare å øke verdiskapingen, trenger vi både de etablerte, store lokomotivene og de
270 innovative, risikovillige oppstartsbedriftene. Det skal være mulig å drive næringsvirksomhet
271 og skape vekst i hele landet.

272
273 *Les mer om vår politikk for å skape nye arbeidsplasser i del 2.*

274 **DIGITALISERING**

275
276 Digitalisering skaper nye, store muligheter for norsk næringsliv. Industri kan flyttes hjem, og
277 nye teknologiselskaper kan vokse frem. Ukritisk og kortsiktig utrulling av ny teknologi kan
278 utfordre samfunns- og arbeidslivsmodellen vår. Politikken har en viktig rolle og et ansvar for
279 å sørge for at teknologien settes i bruk på en måte som skaper gode samfunn. For å gripe
280 mulighetene må bedrifter, forskningsmiljøer, utdanningsinstitusjoner og staten jobbe tettere
281 sammen.

282
283 Vi trenger et taktskifte i digitaliseringen av offentlig sektor. Det vil føre til bedre og mer
284 individuelt tilpassede tjenester til innbyggerne og sikre bedre ressursutnyttelse i det
285 offentlige. Det er et mål at dette skal skape grunnlag både for teknologiske eksportbedrifter
286 og for at nye tjenester kan utvikles gjennom tilgjengeliggjøring av data og funksjonalitet.

287
288 God digital infrastruktur er like viktig som veier, jernbane og annen grunnleggende
289 infrastruktur. Også denne delen av samfunnets grunnmur må bygges opp i hele landet. Den
290 kritiske digitale infrastrukturen må beskyttes.

291
292 En digital fremtid må inkludere alle. Videre vil det handle om kompetanse og ferdigheter til å
293 ta teknologien i bruk. Første forutsetning er tilstrekkelig infrastruktur. Innbyggere og
294 næringsliv i hele landet må ha tilgang til høykapasitets nettilgang, og Norge bør være
295 ledende i Europa. Det er et statlig ansvar å legge til rette for dette.

296
297 Den raske utviklingen av teknologi, store datamengder og kunstig intelligens åpner for at
298 maskiner i stadig større grad kan utføre oppgaver som mennesker til nå har vært alene om.
299 Denne fjerde industrielle revolusjon vil kreve stor omstilling av både samfunn, arbeidsliv,
300 næringsliv og offentlig sektor. Vi vil legge til rette for denne utviklingen og sørge for at Norge
301 er offensive og inntar en ledende rolle innen teknologiutvikling, kompetansebygging og
302 innovativ nyskaping slik at teknologiskiftet kommer fellesskapet til gode i form av nye
303 fremtidige arbeidsplasser og verdiskaping. Dette krever et tett samarbeid mellom politikere,
304 næringsliv og forskning, både nasjonalt og internasjonalt.

305
306
307

- 308 **Arbeiderpartiet vil:**
309 *Digitalisering av offentlig sektor:*
310 • Legge til rette for digitalisering i stat og kommune for å sikre bedre tjenester
311 • Styrke den teknologiske kompetansen i sentrale beslutningsposisjoner slik at
312 regjeringen har et bedre grunnlag for sine beslutninger som omfatter bruk og utvikling
313 av teknologiske løsninger
314 • Benytte stordata til bedre offentlige tjenester og næringsutvikling, innenfor
315 personvernets grenser
316 • Ha hovedprinsipp om åpne applikasjonsgrensesnitt (APIer) for både funksjonalitet og
317 data i forbindelse med digitalisering av offentlige tjenester
318 • Utarbeide en strategi for datasenterindustri i samarbeid mellom stat og kommune
319

- 320 *Næringsutvikling gjennom digitalisering:*
321 • Utarbeide en strategi for hvordan norsk næringsliv benytter digitale muligheter for å
322 styrke sin konkurransekraft – sikre oppfølging av Norges digitale tilstand i samarbeid
323 med ledende bedrifter og kompetansemiljøer
324 • Etablere et nasjonalt prosjekt for utvikling av kunstig intelligens og ubemannet
325 teknologi
326 • Sørge for at vi har høy teknologisk kompetanse i befolkningen og dermed lav terskel
327 for å ta nye løsninger i bruk, blant annet gjennom en kompetansereform
328 • Bedre tilgangen på teknologisk spisskompetanse i Norge, gjennom blant annet økt
329 rekruttering, flere studieplasser og styrka kunnskapsmiljøer
330 • Lage en trepartsstrategi for digitalisering av industri og næringsliv og etablere et
331 program for digitalisering i industrien
332 • Opprette Digital 21 for bedre samarbeid mellom industri, forskning og myndigheter
333 etter modell av de allerede igangsatte "21-satsingene"
334

- 335 *Digital infrastruktur:*
336 • Alle skal ha tilgang til grunnleggende digital infrastruktur
337 • Skape nye statlige arbeidsplasser over hele landet ved hjelp av mulighetene i digital
338 kommunikasjon
339 • Ha en digital infrastrukturplan for å sikre høykapasitets internettilgang der det ikke er
340 grunnlag for kommersiell utvikling, samt for å vurdere hvordan fremtidens
341 teknologiløsninger kan påvirke behovet for infrastrukturutbygging
342 • Legge til rette for investeringer i grønne datasentra
343

344 **KOMPETANSEREFORM FOR ARBEIDSLIVET**

345 Automatisering og digitalisering vil endre arbeidslivet fundamentalt og kreve at vi jobber på
346 andre måter enn før. Dette er godt nytt for Norges konkurranseevne. Få land i verden har en
347 så kompetent arbeidsstyrke som Norge.
348

349 Samtidig betyr dette at flere må mestre ny teknologi. Flere vil bytte jobb oftere. Det forsterker
350 det politiske ansvaret for at alle får mulighet til å lære seg det de trenger for å mestre jobben
351 eller en ny jobb og for å kunne stå et langt liv i krevende arbeid. Derfor vil Arbeiderpartiet
352 sammen med partene i arbeidslivet sette i gang en kompetansereform for arbeidslivet.
353

- 354 **Arbeiderpartiet vil:**
355 *Sammen med partene i arbeidslivet:*
356 • Sikre at det arbeides langsiktig med å dekke kompetansebehovet i arbeidslivet, både
357 dagens og fremtidens
358 • Utvikle «Arbeidslivets kompetansesavtale» for å styrke den enkelte arbeidstakers
359 kunnskap og mestring
360 • Opprette bedrifts- og arbeidsnære programmer for læring i virksomheter og bransjer

- 361 • Sikre at arbeidstakere gjennom avtaler i arbeidslivet opparbeider seg rett til etter- og
362 videreutdanning
363 • Opprette nettverk for læring og utveksling på tvers av bransjer og sektorer
364 • Bidra til finansiering av etter- og videreutdanning som vil forbedre den enkeltes
365 utsikter til jobb
366 • Styrke karriereveiledningstjenesten i Norge
367 • Styrke kontakten mellom utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet for å kunne utnytte
368 arbeidslivet som læringsarena bedre
369 • Bidra til at utdanningsinstitusjonene legger bedre til rette for deltidsstudier
370

371 *Sammen med utdanningsinstitusjonene:*

- 372 • Styrke yrkesfagene og det tradisjonelle utdanningsløpet
373 • Sørge for at fag- og yrkesopplæringa, fagskolene, høyskolene og universitetene i
374 fellesskap tilbyr relevante programmer som kan heve kunnskap og ferdigheter i
375 arbeidslivet
376 • Kartlegge fremtidige kompetansebehov nasjonalt og regionalt for bedre å tilpasse
377 etter- og videreutdanningstilbudet til behovene i arbeidslivet, samt kartlegge
378 behovene til folk som er i arbeid
379

380 ET TRYGT ARBEIDSLIV

381 **Sosial dumping**

382 Viktigst for å motvirke sosial dumping og arbeidslivskriminalitet er å styrke det organiserte
383 arbeidslivet. Sterke og representative organisasjoner på både arbeidsgiver- og
384 arbeidstakersiden er en forutsetning for jevnbyrdighet, trygghet, frihet og medbestemmelse
385 for alle, uavhengig av arbeid og utdanning.
386

387 Sosial dumping og arbeidslivskriminalitet må bekjempes effektivt og kraftfullt, blant annet
388 gjennom å styrke myndighetenes kontrollinnsats og ved å intensivere arbeidet for å redusere
389 skader og dødsfall. De mest effektive redskapene vi har, som allmenngjøring av tariffavtaler,
390 må gjøres enklere å ta i bruk.
391

392 **Arbeiderpartiet vil:**

- 393 • Utforme en ny handlingsplan for å bekjempe sosial dumping, arbeidslivskriminalitet
394 og svart arbeid, med sikte på å gjenopprette balansen i trepartssamarbeidet og styrke
395 organisasjonsgraden i norsk arbeidsliv
396 • Presisere at arbeidsmiljølovens formål også er å legge grunnlag for et seriøst og
397 organisert arbeidsliv
398 • Videreutvikle bransjeprogrammer mellom partene i arbeidslivet og staten mot sosial
399 dumping og arbeidslivskriminalitet
400 • Styrke det lovfestede varslingsvernet
401 • Starte et arbeid med sikte på at sentrale ILO-konvensjoner skal tas inn i
402 menneskerettsloven
403

404 *Nye krav for å sikre lønns- og arbeidsvilkår:*

- 405 • Stille krav om lærlinger, egne ansatte, fagarbeidere og ryddige lønns- og
406 arbeidsvilkår ved offentlige anbud og sørge for at slike krav blir etterlevd
407 • Gjennomgå regelverket for inn- og utleie av arbeidskraft slik at det støtter opp om et
408 trygt og godt arbeidsliv med faste ansettelse, og sørge for at tilsynene kan håndheve
409 regelverket og følge opp brudd på en effektiv måte. Regulere bemanningsbransjen
410 strengere og sørge for at regelverket blir fulgt
411 • Styrke allmenngjøringsordningen og gjøre det enklere å ta den i bruk, blant annet ved
412 å forenkle dokumentasjonskravet.
413

- 414 • Utvide solidaransvar til også å omfatte byggherre og utvide ansvarets lengde til seks
415 måneder
- 416 • Sikre arbeidstakernes behov for vern, medvirkning og grunnleggende
417 bedriftsdemokratiske prinsipper i ulike eierkonstruksjoner og sørge for at HMS-ansvar
418 blir tydeligere plassert og ivaretatt i ulike eierkonstellasjoner
- 419 • Sørge for at særlig sårbare grupper som unge, midlertidig ansatte og utenlandske
420 arbeidere får tilstrekkelig opplæring i språk, arbeids- og sikkerhetskultur, og sammen
421 med partene utforme tiltak som kan gi arbeids- og tjenesteinnvandrere
422 grunnleggende kunnskaper om den norske arbeidslivsmodellen og om norsk
423 fagbevegelse
- 424 • Utrede muligheten for å stille krav om norske lønns- og arbeidsvilkår i norske farvann
425 og på norsk sokkel. Ved gjennomslag for slike krav vil vi sammen med partene
426 diskutere ordninger og lovverk for å implementere norske lønns- og arbeidsvilkår i
427 norske farvann og på norsk sokkel

428
429 *Tilsyn og kriminalitetsbekjempelse:*

- 430 • Etablere flere tverrfaglige sentre mot arbeidslivskriminalitet, med mål om senter i
431 hvert politidistrikt
- 432 • Gi Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet mer ressurser og bedre virkemidler og øke
433 deres samarbeid med andre offentlige etater
- 434 • Bidra til at Arbeidstilsynet, Skatteetaten og NAV gjennomfører flere uanmeldte tilsyn i
435 spesielt utsatte bransjer

436
437 *Øke organisasjonsgraden:*

- 438 • Øke fagforeningsfradraget
- 439 • Gjennomføre tiltak for å øke organisasjonsgraden i arbeidslivet

440
441 **Arbeidsmiljøloven**

442 Arbeidsmiljøloven er en av våre viktigste lover og en av bærebjelkene i den norske modellen.
443 Den gir arbeidstakerne vern og rettigheter, og sammen med avtalene mellom partene i
444 arbeidslivet inneholder loven de viktigste spillereglene for arbeidslivet.

445
446 Siden loven ble til, har den blitt endret flere ganger. Nå står vi overfor nye, store endringer i
447 arbeidslivet, og loven må justeres for å ivareta partenes rettigheter og plikter. Blant annet har
448 vi fått inn nye aktører som utfordrer intensjonen og grunnprinsippene som ligger til grunn for
449 den norske arbeidslivsmodellen. Loven må forsterkes og fornyes for å møte disse
450 endringene. Arbeidsmiljølovens bestemmelser må ha en innretning som gjør at den bidrar til
451 å styrke det organiserte arbeidslivet. Hovedregelen i norsk arbeidsliv skal være faste, hele
452 stillinger. Det skal være en balanse mellom arbeidsliv og familieliv, rettigheter for den enkelte
453 arbeidstaker skal ivaretas, og nye ansettelsesforhold skal reguleres på en skikkelig måte.

454
455 **Arbeiderpartiet vil:**

456
457 *Raskt gjennomføre følgende endringer ved et regjeringsskifte:*

- 458 • Fjerne den generelle adgangen til midlertidige ansettelser
- 459 • Fjerne muligheten for å ta i bruk nulltimerskontrakter og arbeidskontrakter uten lønn
460 mellom oppdrag.

461
462 *Gjennomføre følgende endringer i løpet av stortingsperioden:*

- 463 • I samarbeid med partene i arbeidslivet: Definere «arbeidstaker» og «arbeidsgiver» i
464 lovverket nærmere slik at det blir vanskeligere å omgå arbeidsgiveransvaret eller frata
465 ansatte rettigheter

- 466
- 467
- 468
- 469
- 470
- 471
- 472
- 473
- 474
- 475
- 476
- Endre arbeidsmiljøloven slik at avtaler med tillitsvalgte om tidsbegrenset innleie og avvik fra arbeidsmiljølovens alminnelige arbeidstidsbestemmelser bare kan inngås der det er hjemlet i landsdekkende overenskomst
  - Endre arbeidsmiljølovens virkeområde for regulering og tilsyn med petroleumsaktivitet, slik at aktivitet utført fra fartøy i tilknytning til petroleumsvirksomhet omfattes og reguleres av norsk lov
  - Legge til rette for heltidsstillinger og styrke retten til økt stilling
  - Innføre kollektiv søksmålsrett i saker der det er spørsmål om ulovlig innleie av arbeidskraft
  - Inkludere arbeidet mot seksuell trakassering i arbeidsmiljøloven

477 INKLUDERING I ARBEIDSLIVET

478 Mange som kan og vil jobbe, står i dag utenfor arbeidslivet. Det gjelder blant annet mange
479 seniorer, personer med nedsatt funksjonsevne og syke som har mye å bidra med. I enkelte
480 innvandrergupper er det også en altfor høy andel som ikke er i jobb. Vi vil gjøre det lettere å
481 delta. Vi vil gjøre det mer lønnsomt for personer som lever på trygd, å delta noe i
482 arbeidslivet. Det skal stilles krav til aktivitet for sosialhjelpsmottakere.

484 Arbeiderpartiet vil:

- 485
- 486
- 487
- 488
- 489
- 490
- 491
- 492
- 493
- 494
- 495
- 496
- 497
- 498
- Bringe flere som sliter med å få fast arbeid, inn i arbeidslivet, blant annet gjennom ulike lønnskuddsordninger og oppfølgings- og kompetansehevende tiltak
  - Styrke tilskudd til opplæring i virksomheter
  - Avdekke og endre praksis, strukturer og lovgivning som hindrer seniorer i å delta i samfunnet slik de ønsker
  - Benytte sterkere virkemidler for å gi flere mennesker med funksjonshemninger innpass i arbeidslivet
  - Legge frem en ny og bedre lov for yrkesskadeerstatning
  - Sørge for universell utforming og tilgjengelighet for alle og heve kompetansen på universell utforming i offentlig planlegging, utbygging og innkjøp
  - Legge til rette for bedre tilgang til hjelpemidler for å kunne delta i arbeid over hele landet
  - Videreutvikle avtalen om et inkluderende arbeidsliv sammen med arbeidslivets parter

499 Ny aktivitetsreform for unge

500 Andelen unge som ikke er i arbeid, har ikke vært så høy på over ti år, og antallet unge uføre
501 øker. Ordningen med arbeidsavklaringspenger fungerer ikke godt nok, og for mange som har
502 noe arbeidsevne, blir likevel 100 prosent uføre. Manglende fullføring av videregående
503 opplæring er en viktig del av problemstillingen.

504

505 Det er derfor behov for økt bruk av gradering i de helserelaterte ytelsene, styrket AAP og en
506 reell mulighet for arbeid når man har gradert uføretrygd. Vi vil innføre en aktivitetsreform for å
507 hindre at unge faller utenfor arbeidslivet, og gi flere den sjansen de trenger for å komme ut i
508 arbeid, delta i arbeidslivets fellesskap og få en egen inntekt å leve av.

510 Reformen vil bestå av:

- 511
- 512
- 513
- 514
- 515
- 516
- 517
- 518
- Bedre planlegging, oppfølging og gjennomføring av ordningen med Arbeidsavklaringspenger slik at flere kommer tilbake i arbeid
  - Økt bruk av gradert uføretrygd
  - At personer med gradert uføretrygd skal få brukt sin arbeidskapasitet. NAV får et overordnet ansvar for å sikre at det finnes jobber tilpasset denne gruppen både i offentlig og privat sektor. Kommunene får i tillegg en plikt til å sikre at denne gruppen får jobb. Kommunenes merkostnader til ordningen skal dekkes inn. Ordningen innføres for personer født i eller etter 1990

- 519
- 520
- 521
- 522
- Redusere AAP til 2 år for personer født etter 1990. Samtidig sørge for gode unntaksordninger for å sikre forsvarlig behandling av personer med langsiktige helseutfordringer

523 **Aktiv arbeidslivspolitik**

524 Endringstakten i samfunnet øker og vil bidra til raskere og mer omfattende omstillinger i

525 arbeidslivet. Globalisering, teknologisk utvikling, klimapolitikk og lavere oljeinvesteringer er

526 eksempler på drivkrefter. Raskere omstillinger i arbeidslivet kan medføre at arbeidstakerne

527 må skifte jobb hyppigere og oppdatere kompetansen sin oftere enn før. Befolkningsveksten

528 framover, herunder en utvikling med flere eldre og flere innvandrere, bidrar til økt behov for

529 tjenester gjennom NAV, kommunene og andre deler av velferdsstaten.

530

531 NAV sin viktigste oppgave er å gi den enkelte mulighet til å stå i arbeid og benytte sin

532 kompetanse på best mulig måte. Derfor er vi avhengig av en tjeneste med mulighet og evne

533 til å bedre se den enkelte.

534

535 En stor del av befolkningen som er avhengig av helserelaterte trygdeytelser, står helt eller

536 delvis utenfor arbeidsmarkedet. Et viktig utviklingstrekk i Norge og flere europeiske land er at

537 stadig flere av disse sliter med psykiske lidelser. For mange vil sykemelding bidra til at de

538 psykiske lidelsene blir forsterket. Derfor vil vi bidra til økt oppfølging av personer som sliter

539 psykisk når de er i arbeid.

540

541 For å lykkes i møtet med disse utfordringene må arbeidsrettingen av NAV fortsette og

542 forsterkes gjennom økt kompetanse, digitalisering og selvbetjening for å gi bedre

543 brukeroppfølging. Det er avgjørende med et bedre samarbeid mellom NAV og helsesektoren,

544 og tilsvarende med utdanningssektoren. Opptrening og forberedelse til arbeid kan være

545 verdifulle bidrag i behandling av for eksempel psykiatriske lidelser. Utdanning kan for mange

546 ungdommer være et riktigere svar enn arbeidsavklaringspenger eller tiltak. Å stille krav til

547 arbeid vil få flere ut i jobb.

548

549 En styrking av arbeidslivskompetansen i NAV krever at NAV-kontorene kjenner det lokale

550 arbeidsmarkedet, og at de samarbeider tett med lokale bedrifter og attførings- og

551 vekstbedrifter. Bruk av det ordinære arbeidsmarkedet, i kombinasjon med ulike former for

552 oppfølging og ulike grader av lønnstilskudd, bør være det viktigste virkemiddelet.

553 Arbeidsrettede tiltak skal være tilpasset og kompetansebyggende for den enkelte.

554

555 **Arbeiderpartiet vil:**

- 556
- 557
- 558
- 559
- 560
- 561
- 562
- 563
- 564
- 565
- 566
- 567
- 568
- 569
- 570
- 571
- 572
- Styrke NAV sin rolle som arbeidsformidler og tilrettelegger for arbeidsgivere og arbeidstakere gjennom brukervennlige digitale verktøy og kompetente og løsningsorienterte medarbeidere
  - Styrke NAVs arbeidslivskompetanse, herunder karriereveiledning og formidling av arbeidskraft
  - Gi økt handlefrihet til ansatte i NAV slik at de kan lage individuelle planer for tilbakeføring til arbeidslivet basert på brukerens forutsetninger
  - At NAV skal gis mulighet til å gjennomføre flere arbeidsmarkedstiltak i egen regi, samtidig som attføringsbedrifter og andre ikke-kommersielle bedrifter skal være de dominerende leverandører av tjenester til personer med nedsatt arbeidsevne. Både NAV og tiltaksarrangører bør i sterkere grad benytte ordinære arbeidsplasser (i kombinasjon med lønnstilskudd og oppfølging etter behov), da dette viser seg å ha best resultat
  - Sikre mangfold og kvalitet i vekst- og attføringsbransjen gjennom godt samarbeid mellom bransjen og NAV
  - Arbeidsledige under 30 år med påbegynt videregående opplæring skal få muligheten til å fullføre mens de mottar dagpenger

- 573
- 574
- 575
- 576
- 577
- 578
- 579
- 580
- 581
- 582
- 583
- 584
- 585
- Arbeidsledige kandidater til fagprøve etter opplæringsloven må kunne ha rett til å beholde dagpengene også når kurs er på dagtid og det er en del av den arbeidsledige sin aktivitetsplan
  - Ha tettere oppfølging av unge arbeidsledige i NAV (NAV Ung) og aktivt styrke ungdomsgarantiene i dette arbeidet
  - Benytte utdanning som arbeidsrettede tiltak i større grad
  - Styrke de regionale karrieresentrene som supplement til NAV
  - Forsterke samarbeidet mellom NAV og helseinstitusjonene og tilsvarende mellom NAV og utdanningsområdet
  - Forbedre tjenestene til brukerne gjennom mer bruk av selvbetjening og digitaliserte løsninger. Dette vil også kunne frigjøre ressurser som kan brukes til å hjelpe de brukerne som har størst behov for personlig oppfølging

586 STYRING, LEDELSE OG SAMARBEID I VELFERDSSTATEN

587 Fordi gode velferdstjenester er et velegnet virkemiddel for trygghet, fordeling og vekst, er en
588 sterk velferdsstat et viktig politisk verktøy og mål. De ansattes kompetanse, profesjonalitet og
589 motivasjon er den viktigste ressursen i utviklingen av de offentlige tjenestene. Vi vil arbeide
590 for at ansattes fagkompetanse og medvirkning i større grad tas med i utvikling av
591 tjenestetilbudet i tillegg til medvirkning fra brukere.

592 Arbeiderpartiet vil:

- 594
- 595
- 596
- 597
- 598
- 599
- 600
- 601
- 602
- 603
- 604
- Bedre den politiske styringen av våre felles tjenester og i større grad styre gjennom overordnede mål snarere enn detaljert aktivitetsstyring
  - At helhetsansvaret for tjenestene skal være offentlig, og at innkjøp fra det private må styres av det offentlige
  - Legge til rette for at ideelle aktører kan spille en større rolle som leverandør av tjenester til det offentlige
  - Bidra til bedre utvikling av offentlig sektor gjennom bedre involvering av de ansatte
  - Samarbeide med partene i arbeidslivet om nye modeller for ledelse og samarbeid i offentlig sektor
  - Styrke kompetansen hos ansatte og ledere
  - Sørge for mest mulig åpenhet om forvaltning av ressurser, kvalitet og prioriteringer

606 VIDEREUTVIKLE PENSJONSSYSTEMET

607 Arbeiderpartiet slår ring rundt pensjonsreformen.

608

609 Folketrygden er det bærende elementet i pensjonssystemet. Folketrygden gir en god
610 minstesikring, og rettigheter bygges opp fra første krone man tjener. Det bidrar dermed til at
611 alle kan opprettholde sin levestandard som pensjonist, og omfordeler inntekt mellom "høy og
612 lav" og mellom kvinner og menn. I tillegg understøtter folketrygden arbeidslinja samtidig som
613 man kan velge alder for uttak og kombinere arbeid og pensjon. Ordninger som AFP og
614 tjenestepensjoner er viktige tillegg i pensjonssystemet. Brede og mer kollektive ordninger gir
615 lavere driftskostnader og mindre tap av rettigheter ved de mange endringer som preger et
616 moderne arbeidsmarked.

617

618 Arbeiderpartiet vil at det samlede pensjonssystemet skal sikre gode pensjonsnivåer som
619 også gjør at de som må ta ut pensjon tidlig, har mulighet til det. Det bør være mindre
620 ulikheter i opptjening av pensjon slik at flere har en reell mulighet til å sikre seg 2/3 av
621 tidligere inntekt ved uttak av pensjon.

622 Arbeiderpartiet vil:

- 624
- 625
- Videreføre pensjonsreformen, sikre en bærekraftig folketrygd og fortsette arbeidslinja
  - Styrke AFP i privat sektor

- 626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
- Regelverket for tjenestepensjoner i privat sektor skal forenkles og forbedres for å gi ansatte og bedrifter bedre tilpasningsmuligheter og legge til rette for at det inngås tariffavtaler om pensjon
  - Ha en felles lovgiving om tjenestepensjon slik at det blir mest mulig like regler for blant annet kostnader ved jobbskifte, obligatorisk medflytting av rettigheter fra tidligere ordninger og likepensjon mellom menn og kvinner
    - At dette lovverket må inneholde krav om opptjening av pensjon fra første krone og første måned, krav om livslange utbetalinger eller minst 85 år uansett ordning. Regelverket må være bedre tilpasset tariffavtaler om pensjon og dermed mulighet for å etablere brede ordninger
  - Legge om offentlig tjenestepensjon og offentlig AFP slik at den blir tilpasset både folketrygden og privat AFP. Dette skal skje gjennom forhandlinger med de ansattes organisasjoner

Arbeiderpartiet

Kunnskap

639 FEM VIKTIGSTE SATSNINGER

640

641 **Styrke fellesskolen**

642 Vi vil ha en fremtidsrettet fellesskole der alle barn kan lykkes. I tillegg til å innføre en garanti
643 for støtte til barnas grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving og regning, vil vi legge vekt
644 på at elevene blir gode på å utforske og skape, på kommunikasjon og samarbeid.

645 Fellesskolen skal også styrkes ved å ansette flere lærere og ved å ha en kommuneøkonomi
646 som gir kommunene anledning til å prioritere skolen. Vi vil gi kommuner og fylkeskommuner
647 mulighet til å styre omfanget av private skoler.

648

649 **Toppe laget rundt de yngste**

650 Med tidlig innsats kan problemer forebygges, og elever kan få utfordringer tilpasset sitt nivå.

651 Vi vil ansette flere yrkesgrupper rundt de yngste elevene, inkludert spesialpedagoger, og
652 styrke samarbeidet mellom dem som jobber i skolen, slik at flere elever får tett og helhetlig
653 oppfølging.

654

655 **Gi yrkesfagene en viktigere rolle**

656 I dag faller mange yrkesfagelever ut av skolen, og om få år vil Norge mangle et stort antall
657 fagarbeidere. Arbeiderpartiet vil styrke yrkesfagenes stilling i skolen og legge bedre til rette
658 for at flere motiveres til å velge disse fagene, som er nødvendige for å bygge landet. Vi vil gi
659 praktiske ferdigheter en større plass for alle elever tidlig i skoleløpet. Skolen og arbeidslivet
660 må samarbeide tettere, slik at flere yrkesfagelever får tilbud om å veksle mellom arbeid og
661 skole fra tidlig i utdanningsløpet og også få mulighet til etter- og videreutdanning gjennom en
662 styrket fagskole.

663

664 **Fra SFO til aktivitetsskole**

665 Skolefritidsordningen må bli et sterkere tilbud til flere barn. Arbeiderpartiet vil legge den om til
666 å bli en aktivitetsskole, med klare krav til innhold og pris. Vi vil sørge for at den nye
667 aktivitetsskolen har rom for fellesskap, lek, fysisk aktivitet, kreativitet og tilbud om leksehjelp.

668

669 **En mer digital skole**

670 Digitale ferdigheter blir avgjørende i årene som kommer. Arbeiderpartiet vil utvikle og
671 gjennomføre en nasjonal strategi for digitalisering i skolen. Programmering, kildekritikk og
672 digital forståelse skal være en del av innholdet. Vi skal gi lærerne økt kompetanse i bruk av
673 digitale læremidler og ha en pedagogisk kvalitetssikring av læremidlene som skal brukes.

674 Det skal opprettes flere studieplasser innen IKT. En mer digital skole gir også lærerne gode
675 verktøy for en enklere hverdag, for å se hva hver elev mestrer og sliter med, for å oppdage
676 læringsvansker tidligere og for å tilpasse undervisningen.

677 **SKOLE, KUNNSKAP OG KOMPETANSE**

678 En god offentlig fellesskole og lik rett til utdanning er grunnleggende for å sikre like
679 muligheter for alle. Felles læringsarenaer bidrar også til at vi som samfunn kan lykkes med
680 likestilling, integrering og sosial utjevning. Å sikre alle tilgang til kunnskap og kompetanse er
681 ikke bare et gode for den enkelte, det er avgjørende for hvor godt Norge vil lykkes med å
682 skape nye næringer, trygg velferd og utvikle offentlig og privat sektor.
683

684 **STYRKE LAGET RUNDT DE MINSTE**

685 Å kunne skrive, regne og lese godt er helt grunnleggende for å lykkes i utdanning og
686 arbeidsliv. Innsatsen må settes inn mye tidligere – i barnehagen og de første skoleårene.
687 Den største utfordringen i fellesskolen er at én av fire elever ikke fullfører videregående skole
688

689 Arbeiderpartiet vil gjennomføre en reform for tidligere innsats i barnehage og skole for å
690 sørge for at langt flere elever fullfører skolen.
691

692 **Barnehage**

693 Barn som får en trygg og utviklende tid i barnehagen, står bedre rustet til å takle både skolen
694 og resten av livet. En god barnehage kombinerer lek og læring på en måte som er tilpasset
695 små barns nysgjerrighet og utforskertrang. Gode barnehager er blant de viktigste arenaene
696 for integrering og inkludering og er i tillegg viktig for likestilling mellom kvinner og menn.
697

698 **Arbeiderpartiet vil:**

- 699 • Innføre en bemanningsnorm som sikrer nok voksne med relevant kompetanse i
700 barnehagen. Halvparten av de som jobber i barnehagen, skal være barnehagelærere,
701 og vi vil ansette flere barne- og ungdomsarbeidere
- 702 • Gradvis utvide retten til barnehageplass slik at alle barn får tilbud fra den måneden de
703 fyller ett år
- 704 • Gi kommuner adgang til å stille samme krav til private og offentlige barnehager. Det
705 gjelder blant annet krav til åpningstider, kvalitet og innhold, og lønns- og arbeidsvilkår
- 706 • Bevare maksprisordningen og rett til søskenmoderasjon
- 707 • Gjeninnføre og gradvis utvide ordningen med gratis kjernetid i barnehagen i områder
708 med særlige integrerings-, språks- og levekårsutfordringer
- 709 • Utrede rett til å få plass i en barnehage i nærmiljøet
710

711 **Fra skolefritid til aktivitetsskole**

712 Arbeiderpartiet vil gjøre om skolefritidsordningen (SFO) til aktivitetsskole (AKS) i hele landet.
713 Det vil gi en rikere hverdag for flere barn, bedre integrering, økt sosial utjevning og deltakelse
714 i arbeidslivet for foreldrene. AKS skal understøtte læringen i skolen og tilby fysisk aktivitet,
715 kulturskoletime, kulturaktiviteter, andre fritidstilbud og leksehjelp, og samtidig gi elevene
716 muligheter for lek.
717

718 **Arbeiderpartiet vil:**

- 719 • Innføre makspris og utvikle en nasjonal standard for innholdet i AKS
- 720 • Sørge for at den nye aktivitetsskolen har en klar tematisk kobling til innholdet i skolen
- 721 • Legge til rette for læring i AKS i en friere ramme enn i klasserommet, med større vekt
722 på lek og kreativitet
- 723 • Sørge for at AKS bidrar til at alle barn daglig er i fysisk aktivitet, får et variert
724 fritidstilbud og et godt tilbud om leksehjelp
725

726 **Tidlig innsats**

727 Arbeiderpartiet vil sikre at alle elever lærer de grunnleggende lese-, skrive- og
728 regneferdighetene tidlig, og bygge et sterkere lag rundt den enkelte elever.
729

730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750

Arbeiderpartiet vil:

- Ansette flere lærere i skolen, blant annet ved å innføre en norm på kommunenivå for lærertetthet for de yngste elevene
- Innføre en lese-, skrive- og regnearanti etter 2. trinn:
  - Kartlegge alle elevers lese- og regneferdigheter i 1. og 2. årstrinn
  - Innføre en garanti der elever under et definert minstenivå i lesing og regning får et tilrettelagt tilbud om intensivopplæring og annen oppfølging
  - Øke den spesialpedagogiske kompetansen i skolen gjennom en mer aktiv og tilstedeværende PP-tjeneste
  - Sørge for at spesialundervisning startes så raskt som mulig. Forsterket opplæring skal skje i vanlig undervisningssituasjon
  - Ha spesialteam som kan settes inn på skoler som trenger ekstra hjelp og veiledning
- Sørge for at alle skoler gir støtte- og intensivundervisning for elever som ikke har god nok faglig utvikling
- Styrke hjem-skole-samarbeidet, innføre tilbud om foreldrekurs i f.eks. leksehjelp og utdanningsvalg og etablere mer direkte kontakt mellom lærer, andre voksenpersoner og foresatte i grunnskolen
- Sikre gode leksehjelpsordninger, også på ungdomstrinnet
- Gjennomføre flere forsøk med alternative vurderings- og eksamensformer

FLERE LÆRERE MED BEDRE TID OG TILLIT

En god skole forutsetter dyktige lærere som gis tid og tillit til å følge opp hver enkelt elev.

753
754
755
756

Skoler og lærere skal få en mindre byråkratisk hverdag, større ansvar for å vurdere hvilke metoder og verktøy som er best egnet i det pedagogiske arbeidet, og bedre muligheter til kompetansepåfyll.

757
758

Arbeiderpartiet vil:

759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782

- Tilrettelegge for bedre karriereveier og kompetanseutvikling for lærere i skolen
- Endre nye 5-årige lærerutdanninger for å gi studentene en styrket andel pedagogikk og mer erfaring i praktisk lærerarbeid
- Gjennomføre forsøk med flere alternative opptaksordninger til lærerutdanningene
- Tilby alle nyutdannede lærere et introduksjonsprogram og veiledning
- Evaluere og forbedre praktisk-pedagogisk utdanning (PPU)
- Fortsette opptrappingen av etter- og videreutdanning for lærere og gjennomføre et kompetanseløft for ansatte i undervisningsstillinger som ikke har lærerutdanning
- Avbyråkratisere skolen ved å fjerne tidstyver og unødvendige krav til rapportering og dokumentasjon
- Erstatte regjeringens fraværsregler med et nytt nasjonalt regelverk som bidrar til mindre byråkrati, mer rettferdighet for elevene og økt gjennomføring. Derfor vil vi allerede høsten 2017 evaluere virkningene av det nye regelverket. Arbeiderpartiet mener at det nye regelverket for fravær i videregående skole er for rigid og byråkratisk
- Innføre mer konkrete læreplaner med færre og tydeligere mål og avvikle lokalt læreplanarbeid
- Gjennomgå grunnskolens kvalitetsvurderingssystem, herunder bruken av tester og prøver for å sikre at det fremmer mer og bedre læring
- Styrke rådgivningstjenesten, blant annet gjennom etterutdanning og en samarbeidsordning med arbeidsliv og karrieresentre i høyere utdanning
- Etablere hospiteringsordninger for lærere og skoleledere, der de får mulighet til å få relevant erfaring og kompetanse fra andre deler av utdanningssystemet og arbeidslivet.

- 783 • Styrke skoleledelse og skolefaglig kompetanse på alle nivåer i skolen. Skoleledere
784 skal også være tydelige ledere i det pedagogiske utviklingsarbeidet

785

786 TRYGGE ELEVER LÆRER BEST

787 Trygge elever som trives på skolen, lærer best. Mobbing er et stort samfunnsproblem, og
788 barn som blir mobbet, er mer utsatt for sykdom og problemer senere i livet. Arbeiderpartiet vil
789 skjerpe innsatsen mot mobbing på skolen og prioritere det forebyggende arbeidet.

790

791 Arbeiderpartiet vil:

- 792 • Etablere beredskapsteam mot mobbing i alle kommuner
- 793 • Styrke støtteordningene for organisasjoner og frivillige som jobber med å forebygge
794 mobbing
- 795 • Gjennomføre et stort kompetanseutviklingsprogram i antimobbearbeid for rektorer,
796 lærere og andre ansatte i skolen
- 797 • Sørge for en plikt for skoler til å følge opp varsel ved mobbing
- 798 • Kartlegge forekomst av mobbing også på de første skoletrinnene og styrke
799 kunnskapen om regelverk og klageadgang blant elever og foreldre
- 800 • Bedre elevs rettsvern gjennom lov- og regelendringer
- 801 • Åpne for å sanksjonere mot skoler som ikke tar tak i vedvarende mobbeproblemer
- 802 • Gi barneombudet eller en egen instans behandlingsansvaret for klager i mobbesaker
- 803

804 EN SKOLE FOR FREMTIDENS NORGE

805 Elevene skal utdannes for et samfunn og arbeidsliv i sterk endring. Det stiller krav til at
806 skolen og skolens fagområder holder tritt med utviklingen. Skolen må legge økt vekt på at
807 elevene lærer å lære og blir gode på problemløsning, kommunikasjon og samarbeid. Digital
808 kompetanse og bruk av digitale læremidler er svært viktig, og skolen må stimulere til kreativ
809 og kritisk tenkning.

810

811 Det er en styrke at den norske fellesskolen bidrar til å motvirke skiller og motsetninger i
812 samfunnet. Derfor vil vi hindre ytterligere privatisering av skolen og forsvare og fornye
813 fellesskolen. Den offentlige fellesskolen må lede an i nytenking og skoleutvikling som gir økt
814 læring og motivasjon og kommer alle elever til gode.

815

816 Arbeiderpartiet vil:

- 817 • Jobbe mot økt privatisering og si nei til statsstøtte til kommersielle privatskoler
- 818 • Gi kommuner og fylkeskommuner mulighet til å styre omfanget av private skoler av
819 hensyn til det totale skoletilbudet
- 820 • Gjøre fellesskolen mer mangfoldig, blant annet ved å gjøre det lettere for skoleeiere å
821 gjennomføre forsøk og utviklingsarbeid ut fra lokale behov
- 822 • Bidra til at elevene utvikler bedre IKT-kompetanse ved å:
- 823 ○ Utvikle og gjennomføre en nasjonal strategi for digitalisering i skolen
  - 824 ○ Gjøre programmering og digital forståelse til en del av innholdet i skolen, for
825 eksempel etter modell av «Lær kidsa koding»
  - 826 ○ Etablere en helhetlig IKT-arkitektur med tilgjengelig og oppdatert utstyr og tilgang
827 til høyhastighetsnett
  - 828 ○ Sikre at pedagogikken styrer teknologien gjennom å gi lærerne økt kompetanse i
829 bruk av digitale læremidler og pedagogisk kvalitetssikring av læremidlene
  - 830 ○ Innføre en nasjonal støtteordning for å stimulere utvikling av gode digitale
831 læremidler
- 832 • Styrke undervisningen og læremidlene i realfag ved å legge mer vekt på forståelse og
833 problemløsning
- 834 • Etablere vitensentre, Newton-rom, prototypeverksted og liknende læringsarenaer i
835 flere fagområder

- 836
- 837
- 838
- 839
- 840
- 841
- 842
- 843
- Tilby faglig sterke elever å ta flere fag på høyere nivå
  - Styrke og forbedre de praktiske og estetiske fagene og gi lærere mulighet for etter- og videreutdanning også i disse fagene
  - Utvikle et godt nasjonalt system for deling av kvalitetssikrede og forskningsbaserte undervisnings- og læringsopplegg
  - Legge til rette for at ungdomsskoler har tilbud om elevbedrift og utplassering i arbeidslivet

844 STUDIESPESIALISERENDE

845 Fullført videregående opplæring har blitt en viktig grunnkompetanse i arbeidslivet. Samtidig
846 er 560 000 voksne i dag uten slik utdanning, og frafallet er høyt. Skolen må i større grad
847 innrettes slik at flere får muligheten til å gjennomføre, og gi utfordringer til de faglig sterke
848 elevene. De neste årene vil etterspørselen etter utdannet arbeidskraft øke. Videregående
849 opplæring skal bidra til at flest mulig både fullfører og får et godt grunnlag for videre studier
850 og arbeidsliv. Studiespesialiserende i videregående skole skal gi elevene et solid og godt
851 grunnlag for videre studier ved høyere utdanning.

852 Arbeiderpartiet vil:

- 853
- Tilby intensivopplæring mellom ungdomstrinnet og videregående opplæring for elever med svake grunnleggende ferdigheter
  - Prøve ut flere alternative vurderings- og eksamensformer i videregående opplæring
  - Jobbe for at det tilbys flere fremmedspråk i den videregående skolen, som for eksempel kinesisk, russisk og arabisk
  - Kreve at alle fylker tilbyr faglig sterke elever å ta flere fag på høyere nivå
  - Ha entreprenørskap som valgfag i skolen
  - Skoler og lokalsamfunn bør spille på lag for å oppnå økt læringsutbytte, ved å knytte linjer og fag opp mot relevante samfunnsaktører

863 YRKESFAG

864 For å lykkes i en krevende internasjonal konkurranse må vi bygge videre på og forsterke
865 fagutdanningene og sørge for at vi utdanner nok fagarbeidere. Vi vil styrke de yrkesfaglige
866 programmene og sørge for at arbeidslivet som venter etter fullført utdanning, er attraktivt og
867 seriøst.

868

869

870 Elever på yrkesfag må i større grad få mulighet til å lære ved å være nært på arbeidslivet
871 tidlig i utdanningsløpet. Vi vil styrke partenes eierskap til opplæringen og ha et tettere
872 samarbeid mellom skole og arbeidsliv.

873

874 Det må bli lettere å veksle mellom yrkesfaglige og akademiske utdanningstilbud og enklere å
875 bygge videre på en yrkesfaglig utdanning gjennom en synlig utdanningsvei fra grunnskole til
876 høyere utdanning både yrkesfaglig og akademisk. Vi mener at opptakskravene til
877 universitets- og høyskoleutdanning bør være mer differensierte enn i dag, og at fag- og
878 svennebrev bør gi adgang til videre utdanning med faglig relevans for den enkelte
879 fagutdanning.

880 Arbeiderpartiet vil:

- 881
- Rekruttere og videreutdanne flere yrkesfaglærere
  - Legge større vekt på praktiske ferdigheter og praksisnær opplæring fra de første skoleårene
  - Bedre yrkesveiledningen i grunnskolen og gi alle elever kunnskap om ulike yrker
  - Tilrettelegge for praksis gjennom hele yrkesfagopplæringen
  - Sikre at alle elever som er kvalifisert, får lære plass
- 882
- 883
- 884
- 885
- 886
- 887

- 888
- 889
- 890
- 891
- 892
- 893
- 894
- 895
- 896
- 897
- Legge til rette for bruk av vekslingsmodeller i flere utdanningsprogrammer, der elevene får veksle mellom skole og arbeidsliv gjennom uken
  - Opprette en ordning med nasjonal senterstatus for fremragende yrkesutdanning, etter modell av Senter for fremragende utdanning (SFU)
  - Oppdatere utstyr på yrkesfagskolene slik at opplæringen blir mer relevant
  - Arbeide for at alle kommuner årlig tilbyr minst to læreplasser per 1000 innbyggere
  - Øke lærlingtilskuddet tilsvarende det en skoleplass koster
  - At alle fylker skal ha elev- og lærlingombud
  - Alle lærlinger skal få et lærlingebevis som gir samme fordeler som elever og studenter har

898

899 FAGSKOLER

900 Fagskoleutdanningene skal gi solid, høyere yrkesfaglig kompetanse. Utdanningene skal
901 være basert på arbeidslivets behov og bygge på det formelle trepartssamarbeidet innen
902 norsk fag- og yrkesopplæring.

903

904 Arbeiderpartiet vil:

- 905
- 906
- 907
- 908
- 909
- 910
- 911
- 912
- 913
- 914
- 915
- 916
- 917
- 918
- 919
- 920
- 921
- Synliggjøre og styrke fagskolen som grunnlag for en attraktiv karrierevei for alle elever som fullfører videregående skole eller har tilsvarende realkompetanse
  - Starte en strukturgjennomgang av fagskolesektoren for å sikre god kvalitet og relevans i tilbudene
  - Finansiering av fagskolene må stå i forhold til de ulike studietilbudene
  - Utvikle flere innovative læringsmodeller i samarbeid med arbeidslivet
  - Utrede hvordan et system med studiepoeng kan komme på plass slik at overganger mellom ulike nivåer i utdanningssystemet kan skje på en mer smidig måte
  - Innføre et nasjonalt opptakssystem for fagskoleutdanninger og legge frem en opptrappingsplan for nye studieplasser i tråd med arbeidslivets behov
  - Utvikle gode systemer som kan utvikle og anerkjenne god undervisningskompetanse
  - Bedre fagskolestudentenes rettigheter og gi mulighet til å søke medlemskap i studentsamskipnadene
  - Gi tilleggspoeng for fagskoleutdanning ved opptak til universiteter og høyskoler
  - Sikre at fagskolene tilbyr solide, kvalitetssikrede yrkesutdanninger av høy kvalitet og kan levere etterspurt kompetanse til arbeidslivet

922 HØYERE UTDANNING

923 Kvaliteten i forskning og høyere utdanning er avgjørende for hvor godt Norge vil lykkes i
924 fremtiden med å utvikle og ta i bruk ny kunnskap, sikre et omstillingsdyktig nærings- og
925 arbeidsliv og bidra til fornyelse og innovasjon i offentlig sektor.

926

927 Raske endringer i arbeidslivet øker behovet for å styrke kontakten mellom
928 utdanningsinstitusjonene og arbeidslivet. Samtidig gjør det at de fleste av oss har behov for
929 påfyll av kompetanse gjennom livet, som en del av arbeidslivet. Universitetene og
930 høyskolene skal ha en sentral rolle i dette.

931

932 Alle skal ha lik rett til utdanning. Høyere utdanning skal være uten studieavgifter, og
933 utdanningene skal være universelt utformet. Vi vil sikre den akademiske friheten og bidra til
934 at publiserte forskningsresultater er tilgjengelig for alle. Flere nybygg og tilrettelagt
935 infrastruktur er sentralt for å sikre en solid utdanningssektor og tiltrekke oss dyktige studenter
936 og forskere i årene framover.

937

938 Norge trenger både de verdensledende forskningsmiljøene, de sterke
939 profesjonsutdanningene og læresteder som leder an i regional utvikling. Arbeiderpartiet vil at
940 finansieringen skal spille dette.

941 I framtidens arbeidsliv vil langt flere trenge å omskolere og videreutdanne seg. For å gjøre det
942 lettere å gjennomføre studier ved siden av ordinært arbeid, vil Arbeiderpartiet at flere
943 læresteder oppretter studietilbud på kveldstid og i helger.

944
945 **Arbeiderpartiet vil:**

- 946 • Etablere flere studieplasser, spesielt innen realfag, IKT og andre strategiske
947 fagområder for norsk arbeids- og samfunnsliv
- 948 • Stimulere til mer praksis og kontakt med arbeidslivet underveis i studiene
- 949 • Legge frem en prioriteringsliste for bygg og infrastruktur og gjøre dette til en del av
950 langtidspanen for forskning og høyere utdanning
- 951 • Innføre et nasjonalt meritteringssystem for god undervisning som stimulerer og
952 fremdyrker god utdanningskvalitet
- 953 • Finansieringen bør i større grad være knyttet til oppgavene de ulike virksomhetene
954 reelt sett har, respektere egenarten ved lærestedene og belønne mangfold i sektoren
- 955 • Sikre et godt psykisk og fysisk helsetilbud for alle studenter, organisert gjennom
956 samskipnadene og vertskommunene
- 957 • Stille større krav til undervisningskvalitet og studieintensitet i høyere utdanning
- 958 • Øke utdanningsstøtten gjennom Lånekassen og fordele utbetalingene over 11
959 måneder
- 960 • Gjøre universiteter og høyskoler til en mer attraktiv karrierevei ved å ha en aktiv
961 likestillingspolitikk og jobbe for mindre bruk av midlertidige ansettelses
- 962 • Endre Tjenestemannsloven for å forhindre midlertidighet, i tråd med forslaget som
963 partene i arbeidslivet har utarbeidet
- 964 • Bygge 3000 studentboliger årlig
- 965 • Bidra til mer internasjonalisering i høyere utdanning, gjøre det lettere å få tilpasset
966 utenlandske formalkompetanse til norske krav og jobbe for at alle studenter skal ha
967 tilbud om utenlandsopphold som del av en grad
- 968 • Utvikle flere tilpassede studietilbud og legge bedre til rette for deltidsstudenter ved
969 blant annet å vurdere kravet om 50 prosent studier for å få utdanningsstøtte i
970 Lånekassen
- 971 • Legge bedre til rette for studenter med barn

972
973 **FORSKNING**

974 Forskning er en forutsetning for utvikling og vekst og helt nødvendig for å møte de store,
975 sammensatte utfordringene Norge og verdenssamfunnet står ovenfor. Norge skal være en
976 drivkraft i den internasjonale kunnskapsutviklingen og ha verdensledende kompetanse
977 innenfor områder der vi har særlige fortrinn, og som er viktige for oss. Tilgang til
978 førsteklasses og godt tilrettelagt vitenskapelig utstyr er av avgjørende betydning for at Norge
979 også i fremtiden skal være en ledende kunnskapsnasjon. Godt utdannede faste ansatte,
980 fagarbeidere med stor tillit og bedrifter som bidrar til opplæring av fagarbeidere, er et viktig
981 grunnlag for konkurransekraften. FoU er helt avgjørende for å sikre innovasjon,
982 teknologiutvikling og konkurransekraft. De teknisk-industrielle forskningsinstituttene har en
983 nøkkelrolle for nødvendig omstilling i både næringsliv og offentlige virksomheter.

984
985 **Arbeiderpartiet vil:**

- 986 • Videreføre treprosentmålet i forskningspolitikken og ha som ambisjon at næringslivets
987 utførte FoU utgjør to prosent av BNP innen 2030
- 988 • Jobbe systematisk for bedre samordning av forskningspolitikken på tvers av
989 departementer, direktorater, organisasjoner og næringer
- 990 • Innføre ordninger som «Stjerneprogrammet» ved NTNU for å hjelpe frem flere
991 forskertalenter
- 992 • Videreføre satsingen på fremragende forsknings- og utdanningsmiljøer og etablere
993 nye forskningsmiljøer i internasjonal toppklasse knyttet til næringsklyngene på disse
994 områdene

- 995 • Innføre utviklingsavtaler med universitetene og høyskolene for å oppnå mer
- 996 strategiske utvikling, tettere samarbeid og en mer bevisst faglig arbeidsdeling i
- 997 høyere utdanning
- 998 • Videreutvikle Skattefunnordningen for å øke næringslivets investeringer i FoU
- 999 • Sikre at alle høyere utdanningsinstitusjoner har gode ordninger for åpen tilgang-
- 1000 publisering
- 1001 • Legge til rette for større bruk av «Nærings-phd» og «Offentlig phd», der dyktige
- 1002 fagfolk i arbeidslivet kan få tilrettelagte karriereløp i samarbeid med academia
- 1003 • Etablere en ordning med Nærings-Postdoc
- 1004 • Etablere et eget forskingsprogram for innovasjon og omstilling i offentlig sektor med
- 1005 spesielt fokus på hvordan vi organiserer og finansierer gode kommunale tjenester
- 1006 • Utrede konkrete tiltak for å dempe søknadsbyråkrati og rapportering knyttet til de
- 1007 konkurranseutsatte arenaene i Norges forskningsråd

Arbeiderpartiet

Helse

1008 **FEM VIKTIGSTE SATSNINGER**

1009

1010 **Styrke vår felles helsetjeneste**

1011 Vi vil investere i vår felles helsetjeneste, slik at du kan få den beste behandlingen uavhengig
1012 av størrelsen på lommeboka eller dine evner og muligheter til å kreve hjelp Vi vil sikre
1013 helsetjenesten god økonomi og skape ro rundt organisering av sykehusene. Vi vil redusere
1014 helsekøene og ha åpenhet om ventetid, og investere i medisinsk kvalitet og digitalisering.
1015 Nye legemidler og behandlingsformer skal tas raskt i bruk.

1016

1017 **Sikre alle en god alderdom**

1018 Eldre er ulike, og alderdommen har ulike faser. Tilbudet til våre eldre må tilpasses dette
1019 mangfoldet. Seniorer som ønsker det, skal kunne jobbe lenger. Selv om helsa skranter, skal
1020 langt flere eldre kunne bo og trives hjemme. Vi vil gjennomføre en kvalitetsreform gir trygghet
1021 om at alle syke eldre får et godt tilbud. Pårørende og frivillige som ønsker å gjøre en innsats,
1022 skal anerkjennes og gis gode rammer.

1023

1024 **Raskere hjelp ved psykiske plager**

1025 Psykiske plager er vår tids folkesykdom. Med tidlig hjelp kan likevel mange psykiske lidelser
1026 forebygges og behandles. Vi vil ha lavterskel psykisk helsetilbud i alle kommuner, fjerne
1027 egenandelene hos fastlegen for ungdom opp til 18 år og bidra til at våre unge lærer mer om
1028 psykisk helse i skolen. Midlene til skolehelsetjenesten skal øremerkes. Det skal være lett å få
1029 hjelp av fagfolk når noe er vanskelig. Kommunene skal få rom til å ansette flere fagfolk som
1030 kan psykisk helse.

1031

1032 **Forebygge dårlig helse hos barn og unge**

1033 Gode vaner formes tidlig. Vi vil sørge for et enkelt, sunt måltid og daglig fysisk aktivitet i
1034 skolen hver dag for alle barn og unge. Det legger grunnlag for god helse og gode liv og kan
1035 motvirke de økende forskjellene. Barn som opplever psykiske plager eller vold, skal få rask
1036 hjelp.

1037

1038 **Reformere norsk ruspolitikk**

1039 Rusavhengighet dreper og ødelegger liv. Arbeiderpartiet vil føre en restriktiv, forebyggende
1040 og kunnskapsbasert ruspolitikk. Rusavhengige skal møtes med god helsehjelp, ikke straff.
1041 Arbeiderpartiet vil gå nye veier for å hjelpe de sykeste ruspasientene, som lett tilgjengelige
1042 sprøyterom og heroinassistert behandling.

1043 **HELSE**

1044 Arbeiderpartiet ønsker en sterk, offentlig helsetjeneste. Gjennom forebygging, tidlig innsats
1045 og god behandling, skal du få den beste hjelpen i den offentlige helsetjenesten i Norge.

1046
1047 Flere må få hjelp tidligere, og sosiale helseforskjeller må forebygges. Langt mer av innsatsen
1048 må settes inn tidligere og nærmere der folk bor, jobber og tilbringer tiden sin.

1049
1050 Vi vil stanse utviklingen mot et todelt helsevesen i Norge. Derfor sier vi nei til privatisering, og
1051 sørger heller for at de offentlige sykehusene blir bedre. Fremover trengs det stabilitet rundt
1052 organiseringen av sykehusene, bedre økonomi, utvikling av nye behandlingsmetoder, nye
1053 medikamenter, ny teknologi og god faglig ledelse.

1054
1055 Eldre er en ressurssterk og mangfold gruppe. Vi vil bedre mulighetene for eldre til å bo i eget
1056 hjem så lenge som mulig, og vi vil bidra til at alderdommen fylles med mening og mestring.
1057 Kvaliteten i tilbudet for eldre på sykehjem skal følges nøye, og helsetjenesten skal ved livets
1058 slutt gi god behandling og verdighet.

1059
1060 **De viktigste oppgavene er derfor:**

- 1061 • Ta et krafttak for mer forebygging og tidlig innsats, særlig for barn og unge
- 1062 • Bedre den psykiske helsen – bryte tabuer og sikre tidlig hjelp når det trengs
- 1063 • Fornye den offentlige spesialisthelsetjenesten
- 1064 • Sikre alle en god alderdom og gi pårørende bedre støtte og hjelp

1065 **FOLKEHELSE FOR BARN OG UNGE**

1066 Hver og en har vi ansvar for egen helse, men som fellesskap har vi også et ansvar for
1067 hverandre. Mye sykdom og dårlig helse er knyttet til livsstil, ernæring, fysisk aktivitet og det
1068 psyko-sosiale miljøet vi lever i.

1069
1070
1071 Antall barn og unge med psykiske problemer øker. Det er spesielt alvorlig. Vi vil derfor
1072 gjennomføre et krafttak for å forebygge sykdom og dårlig helse blant barn, slik at alle får en
1073 god start i livet.

1074
1075 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1076 • Utarbeide et ambisiøst program for bedre folkehelse
- 1077 • Investere i tiltak for bedre barne- og ungdomshelse som når alle:
  - 1078 ○ Innføre daglig fysisk aktivitet i skolen
  - 1079 ○ Gjeninnføre skolefrukt i ungdomsskolen
  - 1080 ○ Tilby alle barn et enkelt skolemåltid hver dag gjennom et spleiselag mellom
  - 1081 staten, kommuner og foreldre
  - 1082 ○ Gjennomføre en ambisiøs opptrappingsplan for å bekjempe vold mot barn
  - 1083 ○ Innføre gratis fastlege frem til fylte 18 år

1084 **TIDLIG INNSATS DER FOLK BOR**

1085 Vi må gi mer hjelp til folk som er i ferd med utvikle sykdom – ikke vente til de blir så dårlige at
1086 de må på sykehus. Det gir bedre helse for den enkelte. Det sikrer også at sykehus og
1087 spesialister kan konsentrere seg om de pasientene som trenger dem mest. Derfor er den
1088 tidlige innsatsen fastlegene og andre deler av helse- og omsorgstjenesten gjør, helt
1089 avgjørende.

1090
1091
1092 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1093 • Etablere flerfaglige helsehus i hele landet hvor pasienter kan få mer helhetlig hjelp
1094 enn i dag

- 1095 • Gi ekstra støtte til kommuner som bruker ny teknologi og nye samarbeidsformer for å
- 1096 gi pasientene tidlig og helhetlig hjelp. Det gjelder spesielt innen rus, psykisk
- 1097 helsehjelp, muskel- og skjelettlidelser og rehabilitering
- 1098 • Prioritere utdanningsstillinger og sikre god rekruttering av fastleger i hele landet
- 1099 • Kreve at kommunene og helseforetakene tilbyr flere praksisplasser og lærlingplasser
- 1100 innen helse- og omsorgsfag
- 1101 • Sikre god tilgang på akuttmedisinske tjenester i hele landet ved å styrke legevakt og
- 1102 akuttberedskap når det gjelder kompetanse, finansiering og samhandling
- 1103 • Gjennomgå luftambulansetjenesten og de akuttmedisinske tjenestene utenfor
- 1104 sykehusene
- 1105 • Sikre at alle kommuner kan oppfylle kravet om hjemmebesøk til alle nybakte mødre
- 1106 • Bidra til at kronikere i størst mulig grad kan leve et liv som friske gjennom god tilgang
- 1107 til arbeid og tekniske hjelpemidler
- 1108 • Gjennom digitale oversettelsesverktøy og tilbud om tolk i særskilte tilfeller skal
- 1109 helsetilbudet bli mer tilgjengelig for minoriteter
- 1110 • Vurdere forsøk med kommuner og sykehus som får et samlet ansvar for alle
- 1111 helsetjenestene i sitt område

1112

PSYKISK HELSE

1113 Den psykiske helsen vår er like viktig som den fysiske. Angst og depresjon er blant de

1114 vanligste lidelsene folk rammes av. Det viktigste arbeidet gjør vi før lidelsene får utvikle seg.

1115 Dette skjer i hovedsak utenfor helsetjenesten; i familien, i barnehagen, på skolen, på

1116 arbeidsplassen og der vi bor.

1117

1118

1119 Grunnlaget for god helse legges tidlig. Derfor må vi ha særskilt oppmerksomhet mot våre

1120 aller yngste.

1121

Arbeiderpartiet vil:

- 1122 • Utarbeide en tverrfaglig opptrappingsplan om psykiske lidelser, forebygging og tidlig
- 1123 helsehjelp
- 1124 • Støtte frivillige organisasjoners forebyggingsarbeid
- 1125 • Trappe opp og øremerke midler til tverrfaglige skolehelsetjenester og helsestasjoner
- 1126 • Sørgе for tettere samarbeid mellom skolen og Barne- og ungdomspsykiatrien (BUP)
- 1127 og gi helsesøstre mulighet til henvise til BUP
- 1128 • Åpne for «e-helsesøster» slik at ungdom kan kontakte sin skolehelsetjeneste
- 1129 gjennom digitale plattformer
- 1130 • Gjøre psykisk helse til en del av kompetansemålene til skolen
- 1131 • Sikre folk med psykiske plager og lidelser bedre tilgang til psykisk helsehjelp fra
- 1132 kvalifiserte fagfolk og ansette flere med slik kompetanse i kommunene
- 1133 • Etablere lett tilgjengelige lavterskeltilbud med mulighet for drop-in, som Familiens Hus
- 1134 og Ung Arena, i flere kommuner
- 1135 • Innføre en nasjonal bemanningsnorm for skolehelsetjenesten i tråd med
- 1136 Helsedirektoratets anbefalinger
- 1137 • At tilbudet til psykisk syke skal organiseres som helhetlig og godt koordinerte
- 1138 pasientforløp uten unødige forsinkelser
- 1139 • Satse på programmer som gjør at flere med psykisk sykdom kan stå i jobb eller
- 1140 komme tilbake i jobb
- 1141 • Øke bruken av gradert sykemelding

1142

1143

1144

TANNHELSE

1145 De siste 30 årene har det skjedd en betydelig bedring i tannhelsen. Likevel er dårlig

1146 tannhelse fortsatt et betydelig helseproblem i Norge.

1147

1148
1149
1150
1151
1152
1153
1154
1155
1156
1157
1158
1159
1160
1161
1162
1163
1164
1165
1166
1167
1168
1169
1170
1171
1172
1173
1174
1175
1176
1177
1178
1179
1180
1181
1182
1183
1184
1185
1186
1187
1188
1189
1190
1191
1192
1193
1194
1195
1196
1197
1198
1199
1200

Siden 2005 har flere sårbare grupper fått gratis eller billigere tannbehandling. Det er store kostnader knyttet til videre utvidelser. For å styrke rettighetene på dette feltet er det nødvendig å gå gradvis frem. Særlige sårbare grupper skal prioriteres.

Arbeiderpartiet vil:

- Styrke det forebyggende arbeidet for god folketannhelse
- Utarbeide en plan for gradvis økt satsning på tannhelsefeltet
- Innføre skjermingsordninger på tannhelseutgifter til personer med svak økonomi og dårlig tannhelse, samt utrede hvilke ordninger som best møter dette behovet
- Forbedre ordningene for refusjon gjennom folketrygden til spesielle diagnoser

DIGITALISERING I HELSEVESENET

Digitalisering revolusjonerer sektor etter sektor i samfunnet. Nå står helse- og omsorgssektoren for tur. Innen 2025 skal Norge være det ledende landet i Europa på e-helse.

Arbeiderpartiet vil:

- Investere betydelig i sykehusenes digitale «grunnmur» og infrastruktur
- Pasientdata må sikres forsvarlig og være under offentlig kontroll
- Sikre at digitalisering blir et hovedtema i styringen av sykehusene og for ledere på alle nivåer i helsetjenesten
- Slå fast at digital kommunikasjon skal være hovedregelen i norsk helsetjeneste
- Vurdere nye finansieringsformer, blant annet et teknologifond hvor sykehus og kommuner som har gode samfunnsøkonomiske prosjekter innen e-helse, kan få ekstraordinære investeringstilskudd
- Legge til rette for et tett samarbeid mellom offentlig og privat sektor om utvikling av digitale tjenester og plattformer
- Styrke den digitale samhandlingen mellom spesialist- og primærhelsetjenesten
- Styrke innsamlingen og bruk av helseinformasjon for å bedre tilbud og behandling uten at dette svekker personvernet til pasienten

SPESIALISTHELSETJENESTEN

Kvalitet

Den offentlige norske helsetjenesten skal tilby behandling i verdensklasse. Kvaliteten på den medisinske behandlingen er i dag svært god på mange områder. Men variasjonen i resultater mellom sykehus er fortsatt for stor, og spesialisthelsetjenesten må strekke seg for å ligge i front av den sterke medisinske og teknologiske utviklingen som nå skjer internasjonalt. Arbeiderpartiet vil sørge for en god arbeidsdeling mellom sykehusene som gjør det mulig å ta i bruk ny teknologi og styrke fagkompetansen.

Arbeiderpartiet vil:

- Sikre en grunnfinansiering av den offentlige spesialisthelsetjenesten som gir reell mulighet til å øke behandlingsskapasiteten
- Redusere uberettiget variasjon av utredning, behandlinger og andre helsetjenester
- Bruke våre unike kvalitets- og pasientregistre for å fremme folkehelsearbeidet og utvikle nye behandlingsmetoder
- At Norges fortrinn med en offentlig enhetlig helsetjeneste brukes aktivt til forskning og utvikling av nye legemidler og behandlingsformer gjennom blant flere annet kliniske studier
- Avvikle ordningen med nøytral merverdiavgift i helseforetakene
- Gå i spissen for et nordisk og europeisk innkjøpsamarbeid om dyre legemidler

- 1201
- Styrke forskning innen kommunehelse, rus, psykisk helse og rehabilitering
- 1202
- Stille krav om at alle større sykehus skal ha geriatrisk kompetanse, slik at eldre får
- 1203
- helhetlig utredning og større mulighet til å bo lengre i egen bolig
- 1204
- Habilitering, rehabilitering og hverdagshelse skal gis økt prioritet
- 1205

1206 **Kommunikasjon og samarbeid**

1207 For mange pasienter opplever at informasjonen er mangelfull, at sykehus ikke har god nok

1208 kontroll, og at de selv må etterlyse fremdrift og svar. I tillegg opplever mange pasienter køer

1209 og ventetider som ikke er medisinsk nødvendig. Samlet bidrar dette til å svekke tilliten til en

1210 sterk, offentlig spesialisthelsetjeneste.

1211

1212 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1213
- Øke utrednings- og behandlingsskapasiteten i sykehusene ved å ta i bruk
- 1214 poliklinikkene også på ettermiddags- og kveldstid
- 1215
- Øke antall avtalespesialister og sikre at avtalespesialister er et reelt tilbud i hele
- 1216 landet
- 1217
- Innføre et bedre system for måling av ventetider. Det skal sikre åpenhet, gi bedre
- 1218 oversikt over reelle ventetider og ivareta pasientenes rettigheter i hele pasientforløpet
- 1219
- Avvikle privatiseringsreformen «Fritt behandlingsvalg» og bruke ressursene på tiltak
- 1220 vi vet reduserer ventetid og bidrar til behandling av flere pasienter
- 1221
- Innføre flere pasientforløp etter modell fra kreftområdet
- 1222

1223 **Styringen av sykehusene**

1224 Bedre kapasitet, bedre kommunikasjon og bedre kvalitet på behandlingen krever at

1225 spesialisthelsetjenesten styres på en god måte. I dagens situasjon trenger sykehusene

1226 arbeidsro, men innenfor rammene av helseforetaksmodellen er det stort rom for forbedringer.

1227

1228 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1229
- *For å bedre organiseringen av sykehusene vil vi:*
- 1230
- Forbedre helseforetaksmodellen og bygge videre på en regionalisert
- 1231 spesialisthelsetjeneste med styring på tre nivåer
- 1232
- Vurdere en deling av Helse Sør-Øst med bakgrunn i muligheten for bedre
- 1233 styring og drift
- 1234
- Sørge for økt politisk styring av sykehusene og at sykehusene samhandler
- 1235 bedre med primærhelsetjenesten
- 1236
- Styrke lokalsykehusene og sikre kvaliteten ved de minste sykehusene
- 1237 gjennom god oppgave- og arbeidsdeling mellom sykehusene
- 1238
- Satse mer på systematisk utvikling av gode ledere i helsetjenesten
- 1239
- Etablere en hovedregel om at alle norske sykehus skal ha stedlig ledelse, en
- 1240 plassjef som har vide fullmakter til å lede sitt ansvarsområde
- 1241
- *For å bedre styring av sykehusene vil vi:*
- 1242
- At både kvalitet og økonomi vektlegges til pasientenes beste i styringen av
- 1243 sykehusene
- 1244
- Gjennomføre egne foretaksmøter dedikert til kvalitet, ledelse og kompetanse
- 1245
- Sørge for tung fagkompetanse og god samfunnsforståelse i sykehusstyrene
- 1246
- Dempe «markedsfinansieringen» av sykehusene ved å redusere den
- 1247 innsatsstyrte finansieringen og øke rammefinansieringen til sykehusene
- 1248
- Redusere «rapporteringsveldet» ved å betydelig redusere antall mål i
- 1249 oppdragsdokumentene til de regionale helseforetakene
- 1250
- Gjennomgå arbeidsrutiner og prosedyrer for å redusere unødig helsebyråkrati
- 1251
- Ta et større nasjonalt ansvar for de største investeringene i
- 1252 spesialisthelsetjenesten
- 1253
- 1254

1255 **Antibiotikaresistens**

1256 Økt antibiotikaresistens er en av vår tids største trusler. Det er knapt utviklet nye antibiotiske
1257 substanser på snart 30 år. Både nasjonalt og internasjonalt haster det å skjerpe innsatsen i
1258 kampen mot bakterier som er motstandsdyktige mot antibiotika.

1259

1260 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1261 • At Norge tar internasjonalt lederskap for etableringen av ordninger som øker
1262 forskning, utvikling, overvåking og innkjøp av antibiotika
- 1263 • Vurdere skjerpet kontroll av multiresistente bakterier hos personer som har blitt
1264 operert utenlands
- 1265 • Gjennomføre et treningsprogram i kommunikasjon for leger med sikte på å redusere
1266 feilbruk av antibiotika

1267

1268 **RUS**

1269 Alkohol og andre rusmidler forårsaker hvert år store problemer og lidelser for mange
1270 enkeltpersoner og deres nærmeste. Derfor vil Arbeiderpartiet ha en sterk og
1271 kunnskapsbasert ruspolitikk som forebygger rusproblemer.

1272

1273 **For å forebygge og begrense følgene av rusmisbruk vil Arbeiderpartiet:**

- 1274 • Føre en restriktiv alkoholpolitikk
- 1275 • Opprettholde Vinmonopolets viktige samfunnsrolle
- 1276 • Vurdere å la Vinmonopolet ta over driften av taxfree-ordningen når gjeldende avtale
1277 utløper. Inntektene til flyplassene videreføres
- 1278 • Innholdsmerke alkoholholdig drikke
- 1279 • Sørge for at det på alle arbeidsplasser er retningslinjer for alkoholbruk
- 1280 • Styrke tiltakene rettet mot barn som vokser opp i hjem med rusutfordringer

1281

1282 Arbeiderpartiet mener at rusavhengighet skal møtes med forsvarlig helsehjelp og sosiale
1283 tjenester, ikke bøter og straffeforfølgning. Vi mener derfor det er behov for en større endring
1284 av ruspolitikken i neste stortingsperiode. En omlegging skal innebære at de helse-, justis- og
1285 strafferettslige sidene av dagens politikk reformeres. Reformen innebærer at dagens
1286 sanksjoner mot rusbruk erstattes av alternative reaksjoner som tar som utgangspunkt at
1287 rusmiddelavhengighet er et helseproblem som må møtes med helsehjelp.

1288

1289 For å få dette bedre til vil vi endre reaksjonene mot narkotika til eget bruk. Dette vil innebære
1290 at narkotika fortsatt vil være ulovlig, men at rusavhengiges overtredelser av loven møtes med
1291 alternative reaksjoner, ikke straff, fra samfunnets side. Alternative reaksjoner vil kunne være
1292 helsehjelp, oppfølgingssamtaler, pålagte helse- og sosialfaglige oppfølgingsprogrammer,
1293 skriftlige advarsler og i ytterste konsekvens bøter overfor personer som kan sies å åpenbart
1294 ikke ha et rusproblem.

1295

1296 **For å gi bedre helsehjelp til personer med rusproblemer vil vi:**

- 1297 • Gjennomføre en omlegging av norsk ruspolitikk, hvor de helse-, justis- og
1298 strafferettslige sidene av dagens politikk reformeres
- 1299 • Narkotika skal fortsatt være forbudt. Rusavhengige skal møtes med god helsehjelp,
1300 ikke straff
- 1301 • Gi ruspasienter persontilpasset oppfølging knyttet til jobb og bolig
- 1302 • Tilbudet til ruspasienter skal organiseres som helhetlig og godt koordinerte
1303 pasientforløp uten unødige forsinkelser. Behandlingsforløpet skal inkludere ettervern
1304 ved forpliktende oppfølgingsavtaler mellom helseforetakene og kommunene
- 1305 • Sørge for bedre måling av kvaliteten på rusbehandling og sørge for at resultatene av
1306 ulike behandlingstilbud lettere kan sammenlignes
- 1307 • Gi sårbare mødre tilbud om oppfølging og utredning på spedbarns- eller familiesenter

- 1308
- 1309
- 1310
- 1311
- 1312
- Starte opp en kontrollert studie av heroinassistert behandling
  - Innføre brukerrum som skal utvikles i retning av helsehjelpssentre. Inntil dette er på plass, må det bli tillatt å røyke blant annet heroin på dagens sprøyterom
  - Nedsette en ruskommisjon som skal fremme konkrete, kunnskapsbaserte forslag til hvordan ruspolitikken endres

1313

REPRODUKTIV HELSE OG BIOTEKNOLOGI

1314 Alle har rett til å bestemme over egen kropp. Dagens abortlov balanserer på en god måte hensynet til kvinnen på den ene side og vernet om fosteret på den andre side.

1316

1317

1318 Vi stiller oss grunnleggende positive til nye behandlingsmåter som den biotekniske utviklingen fører med seg, og vil bekjempe kommersialisering av bioteknologi. Vi anerkjenner samtidig at mulighetene bioteknologi gir, også kan reise krevende etiske dilemmaer.

1319

1320

1321

For å sikre kvinners rett til å bestemme over egen kropp vil vi:

1322

1323

1324

1325

1326

1327

1328

1329

- Utvide forsøksordningen med gratis prevensjon
- Jobbe mot innskrenkninger i kvinners rettigheter til selvbestemt abort
- Beholde dagens grense for selvbestemt abort på 12 uker
- At kvinner som vurderer abort, skal behandles likt over hele landet
- At alle gravide som ønsker det, skal få tilbud om tidlig ultralyd
- Si nei til en utvikling der foreldre kan velge egenskaper til sine barn

1330

For å møte muligheter og dilemmaer innen bioteknologi og medisinsk genetikk vil vi:

1331

1332

1333

1334

1335

- Hjelp flere til å få barn ved å tillate eggdonasjon
- Åpne for assistert befruktning for enslige
- Ikke tillate surrogati. For barn født i utlandet som opplever manglende rettigheter når de kommer til Norge, skal barnas beste settes først

1336

ELDRE

1337

1338

1339

1337 Vi lever stadig lenger. Det betyr at mange eldre kan leve flere gode år som pensjonist, hvor de kan og vil delta og bidra. Samfunnet må legge bedre til rette for aktive eldre.

1340

1341

1342

1343

1340 De aller fleste ønsker å bo hjemme så lenge som mulig og være sjef i eget liv. Hjemmesituasjonen må være trygg, og den som bor hjemme, må ha mulighet til sosialt liv og kontakt med andre.

1344

1345

1346

1347

1348

1349

1344 I dag må altfor mange vente på sykehjems plass, og kvaliteten i tjenestene varierer for mye mellom kommunene. Derfor vil vi ha klare mål for kvalitet, en mer målrettet finansiering og et betydelig statlig bidrag for å ruste opp tilbudet til eldre over hele landet. Ansatte som skal gi hjelp og omsorg, må ha tid nok. Fremover må kommunene ha tilstrekkelig bemanning, mer variert kompetanse og bedre organisering av tjenestene.

1350

For å legge til rette for aktive og sosiale eldre vil vi:

1351

1352

1353

1354

1355

1356

1357

1358

1359

1360

- Ta i bruk de store ressursene som senioren representerer i arbeidsliv, samfunnsliv og frivillighet
- Avdekke og endre praksis, strukturer og lovgivning som hindrer seniorer i å delta i samfunnet slik de ønsker
- Videreutvikle «Den kulturelle spaserstokken», som gir kulturtilbud til eldre
- Sørge for at felles møteplasser, aktivitet, kultur og opplevelse får en sentral plass i eldre- og omsorgspolitikken
- Legge til rette for nye boformer, med brukervennlige og fleksible løsninger
- Satse mer på hjemmebaserte tjenester, hjelpemidler og velferdsteknologi som kan gjøre det mulig for flere som ønsker det, å bo hjemme så lenge som mulig

- 1361 • Samarbeide med frivillige lag, foreninger og enkeltpersoner som kan bidra langt mer i
1362 eldreomsorgen, som et supplement til de ansatte i tjenestene
1363

1364 **For å sikre at vi har rett kompetanse og nok fagfolk vil vi:**

- 1365 • Prøve ut en «tillitsreform» i landets kommuner etter modell fra bl.a. København, der
1366 ansvaret ivaretas av mindre, faste team, i nært samarbeid med brukerne
1367 • Ansette personell med hele, faste stillinger med tariffbaserte lønns- og arbeidsvilkår
1368 • Sørge for at kunnskap om velferdsteknologi blir en del av helseutdanningene
1369 • Utdanne flere og ansette ulike faggrupper i omsorgstjenesten
1370 • Sørge for at de som jobber innen helse- og omsorg, har gode nok norskkunnskaper
1371 • Få flere menn inn i pleie- og omsorgsykker
1372

1373 **For å sikre bedre kvalitet og kapasitet vil vi:**

- 1374 • Innføre tydelige og ambisiøse kvalitetsmål i alle ledd i eldreomsorgen
1375 • Basere deler av finansiering av eldreomsorgen på definerte kvalitetsmål
1376 • Legge opp til enkel rapportering i tjenestene
1377 • Styrke tilskuddsordningen til investering i velferdsteknologi
1378 • Videreføre investeringstilskuddet til bygging/renovering av sykehjem og
1379 omsorgsboliger
1380 • Lage en strategi for bedre ernæring hos eldre i sykehjem og hjemmetjenesten
1381 • Bekjempe ensomhet og styrke det psykiske helsetilbudet for eldre
1382 • Bygge ut en god demensomsorg med større vekt på fysisk og kognitiv trening samt
1383 støtte til pårørende
1384 • Utarbeide en nasjonal pårørendepolitikk og følge opp pårørende slik at de får
1385 nødvendig støtte og avlastning til å stå i omsorgsoppgaver
1386 • Styrke forskningen på Alzheimer, demens og andre nevrologiske sykdommer
1387

1388 **For å gi god omsorg ved livets slutt vil vi:**

- 1389 • Styrke den hjemmebaserte lindrende omsorgen i livets siste fase
1390 • Satse spesielt på lindrende behandling for eldre og barn
1391 • Investere i bedre kompetanse på lindrende behandling hos ansatte i pleie- og
1392 omsorgssektoren
1393 • Styrke samarbeidet med frivillige aktører, herunder støtte utprøving av hospicer i flere
1394 fylker, i arbeidet med å styrke tilbudet til døende og deres pårørende

Klima

1395 **FEM VIKTIGSTE SATSNINGER**

1396

1397 **Gå i spissen for at Norge når sine klimamål**

1398 Menneskeskapte klimaendringer er en av vår tids største utfordringer. Paris-avtalen pålegger

1399 Norge et taktskifte i klimapolitikken. Arbeiderpartiet vil lede an i overgangen til et

1400 lavutslippssamfunn og sikre at Norge når sine ambisiøse klimamål innen 2030.

1401

1402 **Gjennomføre en radikal omlegging av transportsektoren**

1403 Utslipp av klimagasser må reduseres betydelig på alle transportområder. Arbeiderpartiet vil

1404 satse på nullutslippskjøretøy, bærekraftig biodrivstoff og fyll- og ladestasjoner i

1405 veitransporten. Vi vil etablere landstrøm for de største havnene, framskynde elektrifisering av

1406 aktuelle fergestrekninger og satse på klimavennlig skipstrafikk. Bedre kollektivtrafikk i de

1407 store byene er avgjørende. Nybilsalget fra 2025 skal være basert på biler uten utslipp.

1408

1409 **Gjøre norsk industri verdensledende innen bærekraft**

1410 Norge har sterke industrielle miljøer som kan ta globalt lederskap i utviklingen av null- og

1411 lavutslippsteknologi. Det offentlige skal stille strenge krav, men også være en sterk partner

1412 for industrien og redusere risiko. Et verdiskapingsprogram for bioøkonomien er ett av mange

1413 tiltak. Vi vil legge til rette for karbonfangst,- bruk og -lagring og legge til rette for at norsk

1414 sokkel kan bli et fremtidig karbonlager for Europa.

1415

1416 **Gjøre det lettere å ta klimavennlige valg**

1417 Det må bli enklere og mer lønnsomt å ta bærekraftige valg i hverdagen. Arbeiderpartiet vil

1418 investere mer i sykkel- og gangstier og legge til rette for at flere byer kan velge smarte,

1419 miljøvennlige løsninger for kollektivtransport og tjenestetilbud for innbyggerne. Vi vil redusere

1420 matsvinn, stille strengere krav til miljømerking av varer og sørge for bedre ordninger for pant-

1421 reparasjoner og gjenbruk.

1422

1423 **Utvikle Norges lederskap internasjonalt**

1424 Arbeiderpartiet vil at Norge skal ta en sterkere lederrolle i internasjonal klimapolitikk. Norge

1425 skal bidra til klimatiltak og klimatilpasning i utviklingsland, til rettferdig omstilling og til

1426 investeringer i fornybar energi i framvoksende økonomier. Klima- og skogsatsingen skal

1427 fortsatt være viktig for Norge. Vi skal bidra til en høyere kvotepris i EUs kvotesystem og til

1428 utvikling av internasjonale virkemidler for utslippsreduksjoner.

1429 **KLIMA**

1430 Klimaproblemet er en av vår tids største utfordringer. Hvis vi ikke lykkes med å kraftig
1431 redusere de globale utslippene de neste tiårene, vil verden oppleve dramatiske og
1432 uoversiktlige endringer.

1433
1434 Med Paris-avtalen fikk verden endelig en internasjonal klimaavtale med reell og global
1435 deltakelse fra alle land. Paris-avtalen forplikter oss til å arbeide for å holde økningen i den
1436 globale gjennomsnittstemperaturen godt under to grader.

1437
1438 For å nå Paris-målet må Norge kutte utslipp nasjonalt og være en pådriver i det
1439 internasjonale klimaarbeidet. Vi skal bli et lavutslippssamfunn, og innen 2030 skal vi være
1440 klimanøytrale.

1441

1442 **INTERNASJONALT KLIMAARBEID**

1443 Norges rolle som pådriverland i internasjonal klimapolitikk må styrkes. På samme måte som
1444 målet om utslippsreduksjoner er førende for politikktutviklingen nasjonalt, vil vi internasjonalt
1445 støtte økonomisk utvikling med lave utslipp på en måte som bidrar til en rettferdig omstilling
1446 av arbeidsstyrken og bidra til klimatiltak i utviklingsland.

1447

1448 Bevaring av regnskog bidrar til gode resultater både fra et klima- og et utviklingsperspektiv.
1449 Vi vil videreføre regnskogsatsingen på et høyt nivå. Norge skal også bidra til andre klimatiltak
1450 og klimatilpasning i utviklingsland. Investeringer i fornybar energi og infrastruktur skal
1451 spesielt prioriteres. Vi vil fortsette å arbeide for internasjonale virkemidler for
1452 utslippsreduksjoner og en pris på CO₂.

1453

1454 Innsatsen mot kortlivede klimagasser, som svart karbon og metan, må økes. Reduksjon av
1455 slike utslipp vil ha en raskere positiv klimaeffekt. Samtidig har disse klimadrivere en spesielt
1456 stor effekt på ismelting. Norge må utnytte sin posisjon i det arktiske samarbeidet for å
1457 fremme tiltak mot kortlivede klimadrivere.

1458

1459 EUs klima- og energipolitikk er viktig for Norge og vil bli enda viktigere når EUs energiunion
1460 kommer på plass. Vi vil øke Norges innflytelse gjennom aktivt å påvirke EUs klima- og
1461 energipolitikk og ved å utnytte handlingsrommet som ligger i EØS-avtalen.

1462

1463 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1464 • Følge opp Paris-avtalen
- 1465 • Følge opp regnskogsatsingen (REDD+). Inngå avtaler om vern av regnskog med flere
1466 land Norge har et tett samarbeid med
- 1467 • At Norge skal ta et sterkt lederskap på finansiering av klimatiltak og klimatilpasning i
1468 utviklingsland
- 1469 • At Norge skal være karbonnøytralt i 2030
- 1470 • Arbeide for at kvoteprisen i EUs kvotesystem utvikles slik at kvotesystemet bidrar
1471 både med utslippsreduksjoner og teknologiutvikling
- 1472 • Bruke handlingsrommet i EØS til å fremme klimavennlige investeringer
- 1473 • Bidra til arbeidet for å redusere klimagassutslipp fra internasjonal luftfart og skipsfart
- 1474 • Fortsette arbeidet for å kutte kortlivede klimagasser med særlig vekt på konsekvenser
1475 for nordområdene

1476 **UTSLIPPSKUTT NASJONALT**

1477 Målet om 40 prosent utslippskutt innen 2030 skal oppnås i samarbeid med EU. Både
1478 petroleumsvirksomheten og fastlandsindustrien i Norge er en del av EUs kvotesystem. I
1479 transport, jordbruk, bygg og avfall må det gjøres store utslippskutt nasjonalt. Det haster med
1480 å gjennomføre endringer som bidrar til faktiske utslippskutt.

1481 Norge har sterke industrimiljø, blant annet innen kraftforedlende industri, verftsindustrien,
1482 marin- og maritim sektor, skognæringene og petroleumsindustrien. Inntil kvoteprisen i EUs
1483 kvotesystem bidrar til både utslippsreduksjoner og teknologiutvikling, må staten i samarbeid
1484 med næringene se på andre muligheter for å oppnå disse målene. Vi vil legge til rette for at
1485 disse industrimiljøene kan satse mer på tiltak og teknologiutvikling som bidrar til
1486 utslippsreduksjoner. Vi vil sikre at klimapolitikken bidrar til å posisjonere norsk næringsliv for
1487 lavutslippssamfunnet og skape arbeidsplasser for framtida.

1488
1489 Vi vil innføre en klimalov som overordnet styringsinstrument i klimapolitikken. Den skal
1490 inneholde styringsmekanismer for å nå de utslippsmål som loven fastsetter. Målene skal
1491 være forpliktende og skal anviser utslippsbaner for alle sektorer. Det skal rapporteres i de
1492 årlige statsbudsjettene om hvordan budsjettet påvirker Norges klimagassutslipp.

1493
1494 Enova vil stå sentralt i arbeidet med å redusere klimagassutslippene. De skal legge til rette
1495 for tiltak som bidrar til å redusere klimagassutslippene vesentlig, gjennom støtte til å utvikle
1496 ny teknologi, men også gjennom støtte til å ta i bruk eksisterende null- og
1497 lavutslippsteknologi. Her er fyllestasjoner for nullutslippsbiler, biodrivstoff, karbonfangst fra
1498 industrianlegg, landstrøm og elektrifisering av fergeflåten spesielt viktige områder.

1499
1500 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1501 • Følge opp Paris-avtalen i samarbeid med EU, ved 43 prosent kutt i kvotepliktig sektor
1502 og 40 prosent kutt i ikke-kvotepliktig sektor innen 2030
- 1503 • Ha en klimalov som regulerer hensiktsmessige rapporterings- og styringsmekanismer
1504 mellom Storting og regjering på klimaområdet, og hvor utslippsforpliktelsene blir
1505 førende
- 1506 • Kutte klimagassutslippene ved å satse på fyllestasjoner for nullutslippsbiler,
1507 biodrivstoff, landstrøm og elektrifisering av fergeflåten, og karbonfangst og –lagring
- 1508 • At Enova i sitt mandat skal legge til rette for å redusere klimagassutslippene i Norge
- 1509 • Styrke Enova ved å øke fondet for klimateknologi, fornybar energi og
1510 energiomlegging til 100 milliarder kroner, og vurdere krav om teknologiutvikling i
1511 Norge
- 1512 • Stimulere til at nye og eksisterende bygg reduserer sitt energiforbruk
- 1513 • Legge til rette for økt bruk av fornybare materialer som klimatiltak i byggevirksomhet

1514 1515 **UTSLIPPSKUTT LOKALT**

1516 For at vi skal nå målene om et lavutslippssamfunn, må vi også redusere utslippene lokalt.
1517 Det er en felles oppgave. Det offentlige må bidra til kutt og samtidig legge til rette for at vi
1518 som enkeltmennesker kan ta klimavennlige valg. Vi kan bare lykkes i et tett samarbeid
1519 mellom innbyggerne, næringsliv, organisasjonsliv, staten og kommunen.

1520
1521 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1522 • Belønne kommuner som kutter betydelig i sine klimagassutslipp med tilskudd til flere
1523 miljøtiltak
- 1524 • Tilrettelegge for utvikling av smarte byer i Norge som kan møte de store utfordringene
1525 ved hjelp av ny teknologi, gode løsninger og innbyggerinvolvering
- 1526 • Bidra til at befolkningen i områder med stor boligbygging får kort vei til grøntarealer
- 1527 • Redusere energibruken i offentlige bygg og øke andelen nullutslippbygg blant
1528 kommunale nybygg
- 1529 • At innkjøp og kontraktstildeling brukes til å fremme energieffektivitet, klima og
1530 miljøhensyn i virksomheten

1531 1532 **Satsing på kollektiv, sykkel og gange**

1533 I byområdene vil vi gjøre kollektivtransport, sykkel og gange mer attraktivt og tilgjengelig. Vi
1534 vil derfor prioritere en sterk satsing på bymiljøavtaler i kommende Nasjonal transportplan, slik

1535 at fylkene kan gi et godt kollektivtilbud til innbyggerne. Det vil bidra til reduserte
1536 klimagassutslipp, men vil først og fremst redusere lokal forurensing og løse køproblemer i
1537 byområdene.

1538
1539 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1540 • Øke innsatsen for å trygge de myke trafikantene ved å satse på gang- og sykkeltiltak,
1541 forebyggende arbeid og forskning
- 1542 • Stimulere til etablering av flere bildelingsløsninger og gjøre tilgjengelig
1543 biloppstillingsplasser for bildeling nær knutepunkter og i nye, større bolig- og
1544 næringsprosjekter
- 1545 • At bykommunene samarbeider med omkringliggende kommuner for å få til en samlet
1546 utbygging som minimerer transportbehovene og nedbygging av matjord,
1547 kulturlandskap og natur

1548
1549 **Avfall og gjenbruk**

1550 I en lavutslippsøkonomi må ressursene gjenbrukes. Det betyr blant annet mer effektiv bruk
1551 av ressurser i industrien, bedre utnyttelse av biprodukter fra industrien til nytt råstoff og bedre
1552 utnyttelse av avfall. Dette kalles «en sirkulær økonomi». Vi vil sette fart i utviklingen av en
1553 sirkulær økonomi av hensyn til miljøet og fordi det vil gi opphav til nye næringer og
1554 arbeidsplasser.

1555
1556 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1557 • Bidra til mer gjenbruk og ressurseffektivitet
- 1558 • Stille krav til mer miljøvennlig produktdesign og materialbruk, reparasjon og økt
1559 kapasitetsutnyttelse
- 1560 • Øke målet for materialgjenvinning og ombruk
- 1561 • Utvide panteordningen til også å omfatte elektronikk og andre emballasjekrevende
1562 forbruksvarer
- 1563 • Innføre fullstendig kildesortering for matsortering og plast i alle storbyer, slik at
1564 matavfall i større grad kan utnyttes i produksjon av biogass
- 1565 • Vurdere bedre garantiordninger for å sikre lengre levetid på produkter
- 1566 • Øke bruk av råvarer som stammer fra gjenvinning av avfall
- 1567 • Styrke muligheter for norsk gjenvinningsindustri og teknologileverandører ved økt
1568 materialgjenvinning
- 1569 • Jobbe for en felles europeisk panteordning

1570
1571 **Klima, helse og forbruker**

1572 Klimapolitikken henger tett sammen med forbruker- og helsepolitikken. Det som er sunt for
1573 oss som enkeltmennesker, er i mange tilfeller også sunt for planeten. Derfor vil vi vil legge
1574 mer vekt på sektorovergrepene som tar utgangspunkt i sammenhengene mellom sunn
1575 og bærekraftig matproduksjon, folkehelsegevinster og reduksjon av klimautslipp.
1576 Forbrukerne spiller en nøkkelrolle.

1577
1578 Det er behov for en sterkere kobling mellom klimatiltak og godt HMS-arbeid. For eksempel vil
1579 utslippsfrie byggeplasser både være et godt klimatiltak og gi et bedre arbeidsmiljø.

1580
1581 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1582 • Styrke forbrukermyndighetene og -tilsynenes rolle
- 1583 • Styrke tverrfaglig forskning innenfor bærekraft, klima og helse
- 1584 • Stille skjerpede krav til utslipp, innhold, merking og informasjon når det gjelder
1585 forbruksprodukter
- 1586 • Styrke dialogen mellom forskere, næringslivet, arbeidslivets parter, sivilsamfunn og
1587 politikere for å finne løsninger på tvers av fag og felt
- 1588 • Endre konkurranseloven for å skape incentiver for et mer bærekraftig forbruk

1589 EN KLIMAVENNLIG TRANSPORTSEKTOR

1590 De store nasjonale utslippene kommer fra transportsektoren. Vi vil derfor redusere
1591 klimautslippene fra transportsektoren kraftig. Dette skal vi gjøre samtidig som folk skal kunne
1592 reise til og fra skole, arbeid og fritidsaktiviteter på en enkel og effektiv måte. Vi vil sette inn
1593 tiltak der effektene er størst.

1594
1595 I mange deler av landet er bilen eneste alternativ, og på samme måte mangler næringslivet
1596 alternativer til lastebiltransport. Det må legges til rette for rask innføring av bærekraftig
1597 biodrivstoff og overgang til nullutslippskjøretøy.

1598
1599 For lastebil, buss, skip, fiskebåter og ferger vil elektrisitet og hybridløsninger kunne være en
1600 av løsningene, men på kort sikt vil biodrivstoff og hydrogen være mer realistisk. For luftfarten
1601 vil biodrivstoff trolig være løsningen også på lang sikt. Vi vil gjøre det attraktivt for
1602 næringslivet å velge klimavennlige løsninger.

1603 Skipsfart står for nærmere en femtedel av utslippene i transportsektoren. Enova vil ha en
1604 betydelig rolle gjennom tilskudd til etablering av landstrøm og lav- og nullutslippsteknologi,
1605 spesielt i fergeflåten.

1606 Mange ferger eid av fylkeskommunene er modne for utskifting. Valg av teknologi i de nye
1607 fergene vil låse utslippsnivået fra denne trafikken i lang tid fremover. Vi vil derfor at staten i
1608 en periode skal bidra med midler til et program for å realisere null- og lavutslippsløsninger på
1609 fergestrekningene.

1610

1611 Arbeiderpartiet vil:

- 1612 • Utrede bruk av fleksibel veibruksavgift som varierer med geografisk plassering og
1613 utslippsintensitet i drivstoffet
- 1614 • Utvikle ulike modeller for miljødifferensierte bompenggeordninger og lavutslippssoner
1615 med mål om at klimagassutslippene skal gå ned og luftkvaliteten i urbane områder
1616 skal bli levelig for alle
- 1617 • At nybilsalget i 2025 skal være basert på nullutslippsbiler. Hvis den teknologiske
1618 utviklingen tillater det, bør dette skje raskere
- 1619 • At det etableres et landsdekkende nett av fyllestasjoner for nullutslippsbiler, og at
1620 avgiftssystemet fortsatt brukes aktivt for å stimulere til kjøp og bruk av klimavennlige
1621 biler
- 1622 • Opprette et eget CO2-fond for transport i næringslivet slik at transportørene
1623 kompenseres for eventuelle merkostnader ved kjøp av nye lastebiler, busser, og skip.
- 1624 • Trappe opp omsetningskravet for bærekraftig biodrivstoff til 40 prosent innen 2030
- 1625 • Stimulere til en bærekraftig industriell verdikjede for biodrivstoff basert på norsk skog
- 1626 • Etablere et program for elektrifisering av fergeflåten
- 1627 • Etablere landstrøm i de største havnene innen 2030
- 1628 • At kollektivtrafikken i 2020 som hovedregel benytter null- eller lavutslippsteknologi
1629 eller klimanøytralt drivstoff
- 1630 • Bygge ut kollektivfelt i og rundt de store byene og vurdere å gjøre eksisterende filer
1631 på flerfelts innfartsveier om til kollektivfelt
- 1632 • At staten skal bidra med inntil 70 prosent av investeringskostnadene i store
1633 kollektivutbygginger i storbyområdene

1634

1635 UTSLIPPSKUTT I INDUSTRIEN

1636 Norge har mange industrielle fortrinn. Vi har god tilgang på fornybar energi, en høyt utdannet
1637 befolkning, sterke industrielle kompetansemiljøer, samt stabile og langsiktige rammer for
1638 samfunnsutviklingen. Norsk industri har gjennom mange år redusert sine utslipp, først og
1639 fremst gjennom å utvikle og ta i bruk ny teknologi. Det gir vår industri et konkurransefortrinn i

- 1640 en verden som i økende grad etterspør klimavennlige løsninger, men behovet for fortsatt
1641 omstilling er tilstede.
- 1642
- 1643 Globale endringer i energimarkedene vil påvirke petroleumssektoren i Norge. Det er derfor
1644 viktig å skape nye muligheter, slik at kompetansen som i dag er knyttet til produksjonen på
1645 norsk sokkel, kan brukes til å utvikle andre og nye næringer i Norge.
- 1646 Norge har sterke kompetansemiljøer som ligger i front på å utnytte bioressurser fra havet,
1647 jord og skog. Vi vil legge til rette for en bred og sterk bioøkonomisk satsing, der vi
1648 videreutvikler eksisterende kompetansemiljøer og utvikler nye verdikjeder, klynger av
1649 bedrifter og forskningsmiljøer.
- 1650 Petroleumssektoren har mange installasjoner med lang levetid, og her vil
1651 utslippsreducerende tiltak være spesielt viktig. Valg av løsninger låser utslippsnivået i tiår
1652 fremover. I petroleumsindustrien ligger det mange muligheter i overgangen til
1653 lavutslippssamfunnet, ikke minst i samspill med havbasert fornybar energi.
- 1654 Petroleumsnæringen må spille en sentral rolle i satsingen på karbonfangst og –lagring
1655 (CCS).
- 1656 CCS er en betingelse for å nå klimamålene. Norge kan ta en ledende rolle i å utvikle slik
1657 teknologi. Vi har allerede verdensledende forskningsmiljøer på feltet. Det gjør oss godt
1658 posisjonert for fremtida. Vi vil undersøke mulighetene for å etablere et europeisk sentrallager
1659 for CO₂ i Nordsjøen. Dette kan sikre både norske arbeidsplasser og inntekter fra norsk
1660 sokkel i lang tid framover. Dagens infrastruktur i Nordsjøen vil kunne brukes videre. Med
1661 karbonfangst, -bruk og -lagring vil det dessuten åpne seg enda flere industrielle muligheter,
1662 som produksjon av hydrogen basert på norsk gass med CCS.
- 1663
- 1664 **Arbeiderpartiet vil:**
- 1665 • Legge til rette for teknologiutvikling som reduserer klimagassutslipp i partnerskap
1666 med industrien
  - 1667 • Utrede mulighetene og, hvis mulig, legge til rette for at norsk sokkel kan bli et
1668 europeisk lager for CO₂
  - 1669 • At det kuttes utslipp i fastlandsindustrien og petroleumssektoren, blant annet gjennom
1670 karbonfangst, -bruk og –lagring
  - 1671 • Bruke kompetanse fra petroleumssektoren til å satse på havbasert fornybar energi og
1672 karbonlagring

DEL 2

Næring og naturressurser

1673 **AKTIV NÆRINGSPOLITIKK**

1674 For Arbeiderpartiet er arbeid til alle jobb nummer én. Skal vi lykkes med dette, er det
1675 avgjørende å ha bedrifter og et næringsliv som driver lønnsomt og har vekst i hele landet.
1676 Derfor vil Arbeiderpartiet føre en aktiv næringspolitikk, som legger til rette for et nyskapende,
1677 kunnskapsbasert og klimavennlig næringsliv. Norge skal være det beste landet i verden å
1678 drive næringsvirksomhet i.

1679
1680 Vi lever i en tid med store teknologiske endringer. Norge har gode forutsetninger for å lykkes
1681 med endringene vi skal gjennom. Vi har høy kompetanse, kompetente brukere, et
1682 velorganisert samfunn og sterke næringer å bygge videre på. Den norske
1683 samarbeidsmodellen i arbeidslivet, med høy kompetanse, små forskjeller og høy grad av tillit,
1684 gir et godt grunnlag for å bygge den kompetansen og endringsvilligheten som kreves for et
1685 digitalt taktskifte.

1686
1687 Offentlig sektor er en viktig kunde for norsk næringsliv. Det er viktig at tilbud blir utformet på
1688 en måte som gjør norsk og lokalt næringsliv konkurransedyktig.

1689
1690 For å lykkes med å skape mange nye arbeidsplasser fremover trengs det et tettere samspill
1691 mellom industrien, forskningsinstitusjonene og staten.

1692
1693 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1694 • Etablere egne nasjonale forskningsprogrammer innenfor strategiske næringer
- 1695 • Bruke det offentliges innkjøpsmakt målrettet for å utvikle gode hjemmemarkeder for
- 1696 strategisk viktige næringer innenfor handlingsrommet i EØS-avtalen
- 1697 • Støtte etablering av et toppindustrienter som legger til rette for samarbeid, deling av
- 1698 kompetanse og testfasiliteter for å øke digitaliseringstempoet i norsk næringsliv
- 1699 • Digitalisere og forenkle offentlig byråkrati
- 1700 • Støtte opprettelsen av industrinære testsentre for å sørge for at ny teknologi og
- 1701 kunnskap raskt kan tas i bruk
- 1702 • Forenkle krav til rapportering fra næringslivet
- 1703 • Styrke de regionale virkemidlene for å bidra til nye arbeidsplasser i hele landet
- 1704 • Bidra mer i en tidlig fase av nye bedrifter og ideer, gjennom at deler av
- 1705 virkemiddelapparatet kan ta større risiko enn i dag
- 1706 • Fremme en stortingsmelding om varehandelen

1707 1708 **Fremtidens verdiskaping**

1709 Norge kan ikke være best på alt. Derfor vil vi prioritere strategisk viktige næringer med
1710 vekstpotensial. Da vil vi legge vekt på tre kriterier:

- 1711 - At vekst- og verdiskapingspotensialet er stort
- 1712 - At Norge har kompetansemessige eller naturgitte fortrinn
- 1713 - At det er samspillseffekter på teknologi og kompetanse på tvers av næringer

1714
1715 Innsatsen skal i større grad målrettes mot disse næringene. Ordningene vi har tilgjengelig
1716 innen forskning, kompetansebygging og i øvrig virkemiddelapparat, skal samordnes bedre.
1717 Målet er at myndigheter, academia, frivillige og private krefter spiller mer på lag.

1718
1719 Kriteriene over, og vår evne til å bidra til å løse utfordringer samfunnet står overfor, må
1720 vektlegges når vi skal finne våre strategiske satsingsområder.

1721
1722 Norge er en **energinasjon**. Eksport av energibærere er Norges suverent største
1723 eksportnæring. Landet har bygget opp en **leverandørindustri** til olje- og gassnæringen som
1724 har stor eksport og et potensial for videre utvikling. Også innen fornybar energi har Norge
1725 muligheter til å ta større eksportandeler. Vi ser stort potensial i overføring av kompetanse fra
1726 olje- og gassnæringen til fornybar energi, også på leverandørsiden.

1727
1728 Norges største naturressurser finner vi i **havrommet**. Det marine- og det maritime
1729 næringslivet utgjør, sammen med offshorevirksomheten og leverandørindustrien, våre mest
1730 komplette næringsklynger.
1731
1732 Tilgangen til rimelig, fornybar kraft gjennom vannkraften har bidratt til utviklingen av en
1733 konkurransedyktig **kraftforedlende industri** i Norge. Teknologit utviklingen i denne næringen
1734 er høy. Implementering av ny teknologi har gitt økning i produksjonsvolum og reduksjon av
1735 klimagassutslipp.
1736
1737 Norge har store muligheter for å øke verdiskapingen innen **bioøkonomi**. En satsing på
1738 bioøkonomi dreier seg om å legge til rette for omstilling fra fossilt til fornybart. Her ligger store
1739 muligheter for økt verdiskaping og nye arbeidsplasser blant annet innen jord og skog.
1740
1741 Norge har store muligheter innen **helse- og velferdsteknologi**. Vi har et biobank- og
1742 helsedatamateriale i stort format med stor internasjonal verdi. Norge er attraktivt på grunn av
1743 sin helhetlige og gode helsetjeneste, sin stabile og oversiktlige befolkning og gode nasjonale
1744 registre og diagnostiske biobanker.
1745
1746 **IKT-næringen** og kunnskapsintensive tjenester har blitt en av våre store vekstnæringer, og
1747 en viktig driver for vekst i nesten alle andre næringer. Vi mener potensialet for videre
1748 utvikling av IKT-næringen i Norge er stort.
1749
1750 I tillegg vil vi løfte tverrgående teknologi og kompetanse som er med på å muliggjøre andre
1751 satsinger, slik som materialkunnskap og bioteknologi.
1752
1753 Samtidig er det viktig å kunne støtte opp under nye næringer som vi i dag ikke kjenner, eller
1754 som viser overraskende vekstpotensial.
1755 *Vi ønsker derfor en todelt strategi på næringsutviklingen:*
1756 1) *De overordnede* som skal styre de langsiktige prioriteringene våre
1757 2) *De rullerende strategiske*. Dette er avgrensede programmer for utvalgte sektornæringer
1758 som har spesielle vekstmuligheter
1759
1760 I tillegg må næringspolitikken for øvrig ivareta bredden i norsk næringsliv og de store
1761 driverne for sysselsetting i Norge, varehandel, bygg og anlegg og transport.
1762
1763 **Norge som industrinasjon**
1764 Industrien skaper store verdier og mange arbeidsplasser i Norge. Vi vil gi norsk industri en
1765 enda større plass i norsk arbeids- og næringsliv. Norge har mange fortrinn som gjør det
1766 mulig, blant annet rik tilgang på naturressurser, høy kompetanse og konkurransefortrinnene
1767 som ligger i den norske modellen. Det ligger et stort, uforløst potensiale innen flere
1768 industrielle sektorer, blant annet kraftforedlende industri, design- og merkevareindustri
1769 samt råvareindustrien. Mineralnæringen må utvikles videre med høye miljøkrav og med vekt
1770 på produktutvikling og innovasjon. Ambisjonen om å ta ressursene våre i bruk, både på land
1771 og i havet, skal kjennetegne norsk industripolitikk. Fremover må norsk industri få gode og
1772 langsiktige rammebetingelser.
1773
1774 **Arbeiderpartiet vil:**
1775 • Sikre industrien konkurransedyktige og langsiktige rammebetingelser som styrker
1776 Norge som vertsnasjon for fremtidsrettet industri blant annet ved å utnytte
1777 rammeverket i EU
1778 • Styrke statlige ordninger for å øke investeringsnivået i fastlandsindustrien og sørge
1779 for at disse virker sømløst mot bedriftene

- 1780 • Sikre konkurransedyktige rammebetingelser for nye store industriinvesteringer, herunder garanti- og låneforsterkningsordninger som ligger innenfor regelverket om statsstøtte i EØS-avtalen
- 1781
- 1782
- 1783 • Utvikle ordninger for pilotering/uttesting av ny teknologi, herunder
- 1784 demonstrasjonsanlegg, hvor også driftsdeltakelse inkluderes
- 1785 • Legge til rette for at fornybare energiresurser benyttes til videre utvikling av norsk
- 1786 kraftforedlende industri
- 1787 • Videreføre CO2-kompensasjonsordningen etter 2020
- 1788 • Utvikle bedre samarbeidsarenaer på tvers av industrisektorer, forskning- og
- 1789 utdanningsinstitusjoner, finansinstitusjoner og myndigheter
- 1790 • Prioritere en strategisk satsing for å knytte sammen design, merkevare og
- 1791 miljøvennlig produksjon
- 1792 • Bidra til tettere kobling mellom design- og merkevaredrevet industri og
- 1793 råvareindustrien i Norge
- 1794 • Styrke mineralforvaltningen for å kunne ivareta framtidens miljøkrav, samiske
- 1795 rettigheter og veilede kommunene
- 1796 • Øke FoU-innsatsen for å få til mer produktutvikling, innovasjon og alternativ bruk av
- 1797 avgangsmasser
- 1798
- 1799

Innovasjon og teknologi

1800 I et høykostnadsland som Norge henger forskning, teknologi og næringsutvikling ofte tett

1801 sammen. I et land med mange små og mellomstore bedrifter er det derfor en viktig offentlig

1802 oppgave å gjøre forskning og teknologi lett tilgjengelig, også for bedrifter med begrensede

1803 ressurser. Norge har store industrilokomotiver som nå utfordres, ikke minst av ny digital

1804 teknologi.

1805

Arbeiderpartiet vil:

- 1806 • Utvide bruken av langsiktige samarbeidsprosjekter mellom forskning og næringsliv, slik som SFI (Sentre for forskningsdrevet innovasjon) og sentre for miljøvennlig energi (FME)
- 1807
- 1808 • Sikre et mer sømløst virkemiddelapparat som ivaretar næringslivet behov
- 1809
- 1810 • Bruke det offentliges innkjøpsmakt til å stimulere til innovasjon
- 1811
- 1812 • Tilrettelegge for tilgang til prototypeverksted
- 1813 • Styrke samarbeidsarenaene, industriparkene og klyngeprogrammene– særlig på
- 1814 tvers av bransjer og næringer
- 1815 • Styrke ordninger for overføring av kompetanse og teknologi mellom ulike sektorer, for
- 1816 å utløse uutnyttede teknologiske muligheter i nye og eksisterende næringer
- 1817 • Legge til rette for medarbeiderdrevet innovasjon som øker produktiviteten, gjennom å
- 1818 satse på kompetanseheving og trygge arbeidsplasser
- 1819

1820

Gründere og norsk eksport

1821 Norge trenger flere eksportbedrifter. Det offentlige støtteapparatet er i dag for svakt og for

1822 fragmentert. Institusjoner som Innovasjon Norge, GIEK og Eksportkreditt må ha et mer

1823 sømløst forhold.

1824

Arbeiderpartiet vil:

- 1825 • Ha som mål at gründere får én kontaktperson å forholde seg til i møte med et offentlig
- 1826 samordnet støtteapparatet
- 1827
- 1828 • Bruke statlige virkemidler for å gjøre det mer attraktivt for private investorer å
- 1829 investere tidlig i nye bedrifter
- 1830 • Vurdere nye skatteinsentiver for oppstartbedrifter, som for eksempel å gjøre det
- 1831 gunstigere med opsjoner for ansatte i oppstart av bedrifter

- 1832 • Etablere et akseleratorprogram for vekstbedrifter med særlig eksportpotensial for å
1833 styrke kapitaltilgangen i en tidlig fase
- 1834 • Vurdere konkrete tiltak og sterkere virkemidler for å stimulere til nye digitale
1835 selskaper, som statlig kapital til nye Venturekapitalfond
- 1836 • Utrede bedre sosiale ordninger for selvstendig næringsdrivende
- 1837 • Føre en handelspolitikk som gir norsk næringsliv god adgang til markeder i utlandet
- 1838 • Sikre tilgang til venturekapital som for eksempel fond-i-fond
- 1839 • Evaluere virkemiddelapparatet for å sikre riktig tilgang på kapital i en tidlig fase,
1840 herunder Argentum og Investinor

1841

1842 **Hjemmemarkeder og offentlige anskaffelser**

1843 For mange norske bedrifter er tilgang til hjemmemarkedet viktig. Det gjelder spesielt i en
1844 tidlig fase av selskapets utvikling. Det offentlige må bidra til at norske bedrifter kan etablere
1845 seg på hjemmemarkedet. Det offentlig skal være en krevende og modig kunde for å
1846 stimulere til grønn konkurransekraft. Offentlige innkjøp bør bidra til innovasjon og klima- og
1847 miljøvennlige løsninger. Satsing på kompetanse skal lønne seg mer enn lavlønnsstrategier.

1848

1849 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1850 • Stille økte krav til innovasjon og bærekraftige løsninger i offentlige anbud
- 1851 • Styrke det offentliges innkjøpskompetanse i alle ledd
- 1852 • Bidra til raskere prosesser for patentering og kvalitetssikring slik at veien til markedet
1853 blir kortere
- 1854 • Forsterke ordningene vi har i dag for testing og pilotering, også i stor skala
- 1855 • Bruke avgiftspolitikken aktivt for å stimulere til klimavennlige valg og dermed styrke
1856 hjemmemarkedet for klimavennlig teknologi

1857

1858 **OFFENTLIG EIERSKAP**

1859 Staten er eier av flere av de største bedriftene i Norge. Det sikrer at fellesskapet eier kritisk
1860 infrastruktur og viktige naturressurser. Det statlige eierskapet gjør også at viktige
1861 kompetansemiljøer som ellers ville forsvunnet til utlandet, forblir i Norge. Derfor sier
1862 Arbeiderpartiet nei til at staten selger seg ned i strategisk viktige selskaper for Norge. I stedet
1863 vil vi bruke det offentlige eierskapet aktivt og forvalte statens eierposisjoner på en
1864 profesjonell og ansvarlig måte.

1865

1866 Vi har som mål at strategisk viktige bedrifter beholder en sterk forankring i Norge. Med
1867 hovedkontor følger viktige stabsfunksjoner, FoU og nasjonalt ansvar, noe som gir
1868 viktige ringvirkninger. Vi vil supplere satsingen vi gjør gjennom forskningsmidler og
1869 virkemiddelapparat, ved bevisst å bruke statlig eierskap for å sørge for at større, etablerte
1870 nøkkelbedrifter bevarer sin norske forankring. Ledende selskaper med statlig eierskap bør
1871 være viktige lokomotiver i utvikling av nye produkter og tjenester. Dette må skje gjennom
1872 anvendelse av ny teknologi og klimavennlige løsninger.

1873

1874 **Arbeiderpartiet vil:**

- 1875 • Ha et sterkt statlig eierskap, som sikrer kontroll over naturressurser og viktig infrastruktur
1876 og eierskap i strategisk viktige industribedrifter
- 1877 • At bedrifter som har staten som eier, skal ta samfunnsansvar både lokalt, regionalt,
1878 nasjonalt og internasjonalt
- 1879 • Legge til rette for samarbeid mellom selskaper der staten har en eierposisjon, og private
1880 selskaper, der dette kan bidra til økt innovasjon, nyskaping og investeringsvilje
- 1881 • Utrede om en styrking av dagens eierskapsforvaltning kan sikre nasjonal forankring av
1882 strategiske bedrifter sammen med private eiere

1883

1884 HAV

1885 Arbeiderpartiet vil utvikle og gjennomføre en ambisiøs havstrategi for Norge. Målet er at vi
1886 utvikler ny kunnskap om bærekraftig verdiskaping i havrommet og bidrar til flere nye
1887 lønnsomme arbeidsplasser i eksisterende og nye havnæringer.

1888
1889 På samme måte som Norge i Arbeiderpartiets regjeringstid ble toneangivende i utviklingen
1890 av nordområdene, setter vi nå som ambisjon at Norge skal sette internasjonal dagsorden for
1891 ivaretagelse av havets helse og bærekraftig verdiskaping i havrommet. Norske bedrifter,
1892 fagmiljøer og myndigheter må spille på lag og lede an i utviklingen av havets muligheter.

1893
1894 Det marine og maritime næringslivet utgjør sammen med offshorevirksomheten og
1895 leverandørindustrien våre mest komplette næringsklynger. Felles for alle disse næringene er
1896 at de har tilknytning til havet, at de består av verdensledende bedrifter, at de skaper store
1897 verdier, og at de har stor betydning for bosetting og sysselsetting over hele landet. Innen
1898 fiskeri og havbruk, skipsfart og maritim næring, petroleum og fornybar energi ligger det også
1899 et stort potensiale for framtidig verdiskaping og nye lønnsomme arbeidsplasser. Kunnskap
1900 fra fiskerier og skipsfarten gir muligheter for å satse på nye havbaserte næringer, som
1901 mineralutvinning på havbunnen, marin bioprospektering, marin ingrediensindustri og
1902 gjennom å høste av havets fornybare energi.

1903
1904 Ikke noe land i verden er i bedre posisjon til å lede an i utvikling av havets muligheter enn
1905 Norge. I tillegg til våre naturgitte fortrinn og våre sterke havnæringer har vi solide fagmiljøer
1906 knyttet til havet. Viktige deler av høyere utdanning er innrettet mot utnyttelse av ressursene i
1907 havet, og vi har universiteter, høyskoler og institutter med spisskompetanse om havet.

1908
1909 Et godt havmiljø er en forutsetning for fremtidig næringsutvikling og bosetting basert på
1910 ressursene i havrommet. Norge har et velfungerende og godt forvaltningsregime for
1911 aktivitetene i havet og har vært tidlig ute med å utvikle og praktisere helhetlige
1912 forvaltningsplaner for alle de norske havområdene.

1913
1914 Arbeiderpartiet vil fortsette arbeidet for å styrke internasjonale avtaler og konvensjoner for
1915 bærekraftig bruk av naturressursene og for beskyttelse av det marine miljø.

1916 1917 **I en ny havstrategi for Norge vil Arbeiderpartiet:**

- 1918 • Samordne forskningsinnsatsen på havet og havets ressurser
- 1919 • Etablere et verdiskapingsprogram for havet
- 1920 • Bygge ut relevant forskningsinfrastruktur som blant annet Ocean Space Senter
- 1921 • Sikre god og effektiv maritim infrastruktur
- 1922 • Ta lederskap internasjonalt for samarbeid om havets helse

1923
1924 De konkrete punktene for å realisere dette ligger i de relevante fagkapitlene.

1925 1926 **Fiskeri**

1927 Fiskeressursene er fellesskapets eiendom og skal underlegges en bærekraftig forvaltning.
1928 De skal bidra til økt verdiskapning og sysselsetting i en fremtidsrettet fiskerinæring langs
1929 kysten.

1930
1931 Vårt mål er at Norge skal være verdens fremste sjømatnasjon. For å lykkes må det satses
1932 mer på forskning, teknologiutvikling og forbedringer i produksjonen. Vi vil legge til rette for en
1933 fiskeflåte som er ledende på teknologiutvikling, sikkerhet, kvalitet og lønnsomhet. Utvikling av
1934 ny og bedre teknologi som kan bidra til å øke kvaliteten og skape mer effektiv produksjon,
1935 må stå sentralt. I tillegg er det behov for teknologi for behandling og prosessering av
1936 biprodukter og restråstoff for en bedre ressursutnyttelse og økt samlet verdiskaping.

1937 Lønnsomme, helårlige arbeidsplasser i fiskerinæringen er et viktig mål. Fiskeflåten har også
1938 en viktig rolle for å lykkes innen utviklingen av marin bioteknologi.

1939

1940 Den norske sjømatnæringen opererer i et globalt marked og skal baseres på lønnsom drift.

1941 Derfor er det viktig med langsiktige og forutsigbare rammebetingelser. Fiskerireguleringene

1942 må baseres på kunnskap og erfaring og må brukes aktivt for å fremme lønnsomhet og

1943 rekruttering, både i flåte og industri.

1944

1945 Fisken er felleskapets eiendom. Da må vi sikre at deler av disse verdiene tilfaller felleskapet

1946 og kystsamfunnene. Vi vil derfor videreutvikle politikken vår med sikte på å sikre dette også i

1947 framtida, herunder også drøfte ressursrenteavgift.

1948

1949 **Arbeiderpartiet vil:**

1950 • Garantere for at fiskeressursene også i fremtiden skal tilhøre folket i felleskap: Vi vil

1951 sikre en fiskereid flåte og at nasjonalitetskravet opprettholdes. Vi sier nei til

1952 evigvarende kvoter

1953 • Utrede nye økonomiske ordninger som gjør det enklere å investere i egen båt eller bli

1954 deleier i et fartøy

1955 • Arbeide aktivt mot sosial dumping i sjømatnæringen og beholde fiskesalgslagsloven

1956 • Sikre god ressurskontroll for å hindre ulovlig fangst og utkast

1957 • Opprettholde en variert fiskeflåte og legge til rette for en kontrollert strukturering

1958 • Ikke innføre strukturvoteordning for fartøy med hjemmelslengde under 11 meter.

1959 Utrede spørsmålet om kvotetilgang og lønnsomhet og videreføre samfiskeordningen

1960 for denne gruppa

1961 • Innen forskning og utvikling:

1962 ○ Styrke bestands- og ressursforskningen

1963 ○ Styrke den marine FoU-innsatsen, blant annet innen kystøkologi for å få kunnskap
1964 om havbruksnæringens påvirkning på miljø, marine arter mv.

1965 ○ Styrke den marine utdanningen og legge til rette for flere lærlinger

1966 • Gjennomføre forenklinger i regelverket

1967

1968 **Fiskeindustri**

1969 For å styrke fiskeindustrien i Norge vil vi se fiskeflåten i sammenheng med markedets og

1970 industriens behov. Derfor er det avgjørende å legge til rette for en lønnsom fiskeflåte for å

1971 bedre og sikre industrien stabil tilgang på råstoff. Det betyr at også gjennom regulering av de

1972 enkelte fiskearter vil man så langt det er mulig også legge industriens behov for råstoff

1973 gjennom hele året til grunn. En satsing på den marine ingrediensindustrien, blant annet

1974 industrielle verdikjeder basert på tare, er eksempler på nye næringer som kan gi

1975 arbeidsplasser og aktivitet langs kysten.

1976

1977 **Arbeiderpartiet vil:**

1978 • Stimulere til forskning på og utvikling av nye produkter

1979 • Utvikle minst ett sterkt fag- og kompetansemiljø som vektlegger sjømatindustriens

1980 behov for kunnskap og forskning, samt legge til rette for god rekruttering i alle ledd

1981 • Satsing på marin industri og flere arbeidsplasser:

1982 ○ Vurdere ulike ordninger for å legge til rette for industrisatsinger innen havbaserte
1983 næringer

1984 ○ Styrke markedsadgangen for norsk sjømat

1985 ○ Styrke de marine klyngene med sikte på økt innovasjon innenfor sjømatnæringen,
1986 særlig med tanke på å realisere mulighetene innen marin bioøkonomi

1987 ○ Sikre gode mottaksnettverk gjennom føringstilskudd og god infrastruktur

1988 ○ Legge til rette for utvikling av gode, statlig finansierte fiskerihavner

- 1989 ○ Igangsette tiltak for å forlenge og utjevne sesongene ved for eksempel å
- 1990 videreutvikle ulike ordninger for levende fangst og lagring, bruk av fryst råstoff,
- 1991 helårsavtaler og utrede fleksibelt kvoteår
- 1992 ○ Stimulere til økt samarbeid mellom flåteleddet og industrien
- 1993 ○ Avklare de juridiske spørsmålene knyttet til levendelagring
- 1994 ○ Stimulere til bedre utnyttelse av restråstoffet med mål om at råstoff, inkludert bi-
- 1995 fangst, tas vare på og kan gi grunnlag for nye produkter i bioøkonomien
- 1996 ○ Gjennomgå ordning med tildeling av konsesjoner for å vurdere om det kan
- 1997 stimuleres til mer videreforedling

1998

Havbruk

1999 Havbruksnæringen har et stort potensial for økt verdiskaping. Økt videreforedling og
 2000 verdiskaping for havbruk skal inngå i det forslåtte verdiskapningsprogrammet på hav.

2001

2002 Vi vil videreutvikle og bygge bro mellom Norges sterke posisjon innen akvakultur, maritim og
 2003 offshore for å muliggjøre sikker og bærekraftig sjømatproduksjon, også i mer værutsatte
 2004 kyst- og havområder.

2005

2006 Det må utvikles gode løsninger for å gi kommunene forutsigbare og stabile inntekter for å
 2007 stille arealer til disposisjon for næringen. Oppdaterte planverk er viktig for å motvirke
 2008 arealkonflikter. Det gir også næringen forutsigbarhet. På sikt bør næringen i større grad
 2009 kunne ta i bruk nye arealer som i dag anses som uegnet til havbruk.

2010

2011 Næringen må finne løsninger på utfordringer med lus og rømming. Den må sikre god drift
 2012 som ikke truer miljøet, og som ivaretar vårt nasjonale ansvar for å sikre villaksen.

2013

2014

Arbeiderpartiet vil:

- 2015 • Satse på FoU og ny, fremtidsrettet teknologi, spesielt innen nye produksjons- og
- 2016 driftsmetoder
- 2017 • Gjennom en kunnskapsbasert tilnærming etablere produksjonsområder for lakse- og
- 2018 ørrettoppdrett, der miljøstatusen i området avgjør om det skal tillates vekst eller ikke
- 2019 • Stimulere til videreforedling, herunder gjeninnføre krav til de største aktørene om
- 2020 lokal aktivitet og bearbeiding, FoU og tilbud om lærlinge- og traineeplasser
- 2021 • Videreutvikle ordningen med forsknings- og utviklingskonsesjoner og sikre at ny
- 2022 kunnskap og teknologi kommer hele næringen til gode
- 2023 • Stille krav om sporing av oppdrettsfisk og legge til rette for god fiskehelse
- 2024 • Satse på nye arter innen marin havbruk
- 2025

2026

Maritim næring

2027 Maritim næring er en av Norges mest internasjonaliserte næringer som påvirkes av globale
 2028 utviklingstrekk. Mer enn en tredjedel av Norges eksport er generert fra denne sektoren. Det
 2029 betyr at ideer kan tas fra innovasjon til produksjon i Norge. Etablert industri har mulighet til å
 2030 utvikle, kommersialisere og legge grunnlaget for eksport. På den måten kan det dannes
 2031 grunnlag for varige arbeidsplasser og verdiskaping basert på eksportinntekter. Når
 2032 skipsfarten går over til å basere seg på miljø- og nullutslippsteknologi er det et stort potensial
 2033 for å styrke næringen ytterligere. Dette gjelder både for leverandørindustrien, innen maritime
 2034 operasjoner og spesialfartøy. På dette området kan Norge ta en ledende rolle globalt. Det
 2035 forutsetter at den norske maritime klyngen forblir komplett. Det er derfor også viktig er å sikre
 2036 rekrutteringen av og konkurransekraften til norske sjøfolk. Norsk verftsindustri skal tilbys
 2037 internasjonalt konkurransedyktige garanti- og låneordninger.

2038

2039

Arbeiderpartiet vil:

- 2040 • Utvikle den maritime industrien og gjøre skipsflåten mer klimavennlig ved å styrke
- 2041 miljøteknologiordningen og Enova
- 2042

- 2043 • Dekke deler av merkostnader ved bruk av grønn teknologi i ferjeandbud i en
2044 overgangsperiode
2045 • Sikre en sterk nettolønnsordning
2046 • Åpne strekninger for førerløs skipsfart i Norge
2047 • Bidra til etablering av internasjonal regulering for autonom skipsfart og strengere
2048 miljøkrav
2049 • Styrke kartleggingen av mineraler på havbunnen
2050 • Sikre rekrutteringen av, kompetansen og konkurransekraften til norske sjøfolk
2051 • Forenkle og bedre avgifts- og gebyrregimet for sjøtransporten
2052 • Tilrettelegge for å få mer gods over fra vei til sjø
2053

Bærekraftig forvaltning av ressursene i havet

2054 Våre havområder har et rikt naturmangfold som det er svært viktig å bevare. Et komplisert
2055 økosystem og et enormt antall organismer danner grunnlaget for de rike bestandene av fisk,
2056 sjøfugl og pattedyr som har sine leveområder i og rundt havet. Havområdene skal forvaltes
2057 på en helhetlig og bærekraftig måte der hensynet til fiskeriinteresser vektlegges.
2058

Arbeiderpartiet vil:

- 2060
- 2061 • Sørge for at forvaltningsplanene for de norske havområdene rulleres hvert tolvte år
2062 og oppdateres hvert fjerde år
  - 2063 • Sikre at miljøhensyn og hensynet til andre næringer ivaretas ved utbygging av
2064 vindkraft til havs
  - 2065 • Sørge for økt kunnskap om konsekvensene av klimaendringer og havforsuring på det
2066 marine miljø
  - 2067 • Sørge for bedre beskyttelse av korallrev og andre marine naturtyper
  - 2068 • Redusere miljø- og klimagassutslipp fra fiskeri- og nærskipstrafikken
  - 2069 • Bidra til å styrke internasjonale avtaler for å redusere miljøutslipp fra internasjonal
2070 skipstrafikk
  - 2071 • Stille krav om at ulike alternativer for deponiløsning konsekvensutredes, slik at alle
2072 relevante faglige vurderinger legges frem før beslutning tas
2073

Marin forsøpling

2074 Marin forsøpling er en av våre største miljøutfordringer. Et stort antall fugler, fisk og dyr dør
2075 hvert år som en følge av skader fra marint avfall. Fiskeri og oppdrettsnæringen,
2076 petroleumsvirksomhet og skipsfart har et spesielt ansvar for å hindre marin forurensing.
2077

Arbeiderpartiet vil:

- 2078
- 2079 • Følge opp årlige opprensningstokter langs kysten og i norske farvann
  - 2080 • Stimulere alle fiskefartøyer til å være involvert i «Fishing for Litter» -ordninger
  - 2081 • Styrke overvåking av strendene langs norskekysten for å få en oversikt over
2082 omfanget og utviklingen av problemene med forsøpling
  - 2083 • Følge opp handlingsplanen mot marin forsøpling
2084

REISELIV

2085
2086 Reiselivsnæringen er en av verdens raskt voksende næringer. Norge har gode forutsetninger
2087 for å ta del i denne veksten. Økt verdiskapning og helårs arbeidsplasser er en forutsetning
2088 for vekst. Vakker natur, lokal mat og en unik kulturarv kan gi opplevelser i verdensklasse.
2089 Reiselivsnæringen er en viktig distriktsnæring som har et stort potensiale for å skape verdier
2090 og arbeidsplasser over hele landet. For å lykkes vil vi stimulere reiselivsnæringen til å satse
2091 mer på helhetlige opplevelser som inkluderer kultur, mat, historie, natur og aktiviteter, i tillegg
2092 til transport og overnatting. Norge har også et stort potensiale innen produktutvikling og nisjer
2093 i reiselivet som kulturarv, arkitektur og aktivitetsbasert turisme.
2094
2095

- 2096 **Arbeiderpartiet vil:**
- 2097 • Styrke Innovasjon Norges reiselivssatsing, med særlig vekt på reiselivsutvikling og Norgesreklame
  - 2098 • Etablere et helhetlig system for destinasjonsutvikling, herunder velfungerende destinasjonsselskaper, økt forskning og økt samarbeid mellom næringsaktører
  - 2100 • Knytte tettere bånd mellom kulturliv, matprodusenter og reiseliv gjennom kompetanseutvikling, markedsføring og samarbeid om destinasjoner
  - 2102 • Etablere en nasjonal godkjenningsordning for lokal- og region guider, turledere og fjellførere
  - 2103 • Bygge videre på Norges sterke posisjon som grønt og bærekraftig reisemål ved å satse mer på økoturisme
  - 2104 • Redusere lokal forurensing gjennom tilrettelegging av landstrøm for cruisebåter

2108 **LANDBRUK**

2109 Arbeiderpartiet vil ha et sterkt og bærekraftig landbruk over hele landet. Vi vil øke verdiskapingen og matvareproduksjonen i landbruket. Bærebjelkene som ligger i jordbruksavtalen, importvernet, eiendomslovgivningen og markedsordningene, har tjent oss godt og skal ligge fast.

2114 Det norske landbruket er i dag mangfoldig med en variert bruksstruktur. Vi vil bevare dette kjennetegnet ved norsk landbruk. Konesjonsbestemmelser, bo- og driveplikt og prisregulering skal sikre det. Vi vil endre og forenkle lovverket slik at flere velger å etablere seg i landbruket, og for å gjøre det mer attraktivt å ta i bruk nedlagte gårder.

2119 Landbruk over hele landet forutsetter også et sterkt importvern. Det er avgjørende for å øke matproduksjon basert på norske ressurser. Når eksportstøtten fases ut fram mot 2020, vil vi få på plass tiltak som kompenserer slik at norsk matproduksjon øker, ikke reduseres.

2123 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2124 • Legge til rette for et mangfoldig og lønnsomt landbruk med variert bruksstruktur over hele landet, blant annet ved å forsterke differensiering av virkemidlene for et variert landbruk
- 2125 • Legge til rette for økt lønnsomhet i hele verdikjeden for norsk mat og redusere inntektsgapet mellom jordbruket og andre i samfunnet
- 2126 • Redusere utslippene av klimagasser fra norsk landbruk
- 2127 • Legge til rette for utvikling og bruk av ny teknologi og innovasjon i landbruket
- 2128 • Stimulere til økt matproduksjon basert på norske ressurser
- 2129 • Styrke jordvernet, blant annet ved å utvikle positive virkemidler for å få kommuner til å planlegge med minst mulig omdisponering av god matjord
- 2130 • Satse på klyngene innenfor den grønne bioøkonomien, inkludert forskning, utvikling og kommersialisering
- 2131 • Gå inn for en styrt avvikling av pelsdyrnæringen og innføre kompenserende tiltak i en overgangsperiode
- 2132 • Foredle mer av råvarene fra landbruket
- 2133 • Få på plass en helhetlig plan for økologisk landbruk
- 2134 • Gjøre norsk mat enda tryggere ved å stille strenge krav til antibiotikabruk, merking, sporbarhet og beredskap
- 2135 • Innføre lov om god handelsskikk, som regulerer forhandlingene mellom dagligvarekjedene og leverandørene. Målet er å gi forbrukerne bedre utvalg, tilgjengelighet, kvalitet og lavere priser
- 2136 • Utvikle strategier for produktutvikling og økt eksport av rene norske produkter av høy kvalitet

2148 **SKOGBRUK**

2149 Norge har store skogsområder som ikke utnyttes. Her ligger det et betydelig potensial for økt
2150 verdiskaping som samtidig bidrar til bedre bærekraft. En mer offensiv politikk for å ta i bruk
2151 mer av skogens ressurser er derfor både god næringspolitikk, god distriktpolitikk og god
2152 klimapolitikk.

2153
2154 Skognæringens vilkår må være forutsigbare, og skogressursene må bli mer tilgjengelige for å
2155 brukes industrielt. Det krever blant annet gode logistikk- og transportløsninger. Ny teknologi,
2156 forskning og innovasjon er også avgjørende. Offentlige anskaffelser bør brukes til å etablere
2157 nye markeder for skog- og treprodukter i Norge.

2158
2159 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2160 • Forvalte skogressursene slik at vi får økt avvirking og industriell verdiskaping
- 2161 • Etablere flere pilot- og demoanlegg basert på skogen som råstoffkilde
- 2162 • Sikre strategisk eierskap og risikokapital i skogsindustrien gjennom blant annet
2163 Investinor
- 2164 • Gjøre det lettere å ta ut og transportere tømmer til industrielle formål
- 2165 • Øke satsning på teknologiutvikling og flere industrielle muligheter gjennom mellom
2166 skogbaserte kompetansemiljøer
- 2167 • Utvikle rammebetingelser og tiltak som fremmer økt bruk av fornybare ressurser
- 2168 • Styrke ordningen med frivillig skogvern

2169 2170 **BIOØKONOMI**

2171 Norge ligger i front på å utnytte biobaserte ressurser fra jord, skog og hav. Vi vil legge til rette
2172 for en sterkere satsing på dette, blant annet ved å videreutvikle eksisterende
2173 kompetansemiljøer og ved å legge til rette for nye klynger av bedrifter og forskningsmiljøer.

2174
2175 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2176 • Styrke norske kompetansemiljøer som ligger i front på å utnytte biobaserte ressurser
- 2177 • Styrke utdanningsløpet ved universiteter/høyskoler innen biobaserte næringer
- 2178 • Støtte forskning og innovasjon for utvikling av nye produkter og lønnsomme
2179 verdikjeder basert på bioråstoff
- 2180 • Vurdere produksjonskontrakter for produksjon av bærekraftig drivstoff i Norge
- 2181 • Opprette verdiskapingsprogrammer der virkemiddelapparatet jobber på tvers mot
2182 målrettede bioøkonomisatsinger

2183 2184 **ENERGINASJONEN NORGE**

2185 2186 **Fornybar energi**

2187 Energisystemet er avgjørende i overgangen til lavutslippssamfunnet. 98 prosent av
2188 kraftproduksjonen i Norge i dag er allerede fornybar og utslippsfri. I Norge er derfor
2189 hovedoppgaven å ta vår fornybare kraft bedre i bruk for økt verdiskaping og reduserte
2190 utslipp. Fra naturens side har Norge har i tillegg et enormt potensial for nye fornybare
2191 energikilder – både til havs og på land. Norge er en nasjon som både har mye energi og kan
2192 mye om energi. Energisektoren er i endring, og mye av verdiskapingen som tidligere var
2193 knyttet til produksjon av energi, vektlegges nå forsyningsikkerhet, stabilitet og produkter mot
2194 sluttkunde.

2195
2196 Den viktigste oppgaven nå er derfor å sørge for at fornybar energi langt på vei kan erstatte
2197 fossil energi. Det krever et fortsatt sterkt offentlig engasjement i kraftproduksjonen i Norge og
2198 et tett samspill mellom fornybarnæringene og petroleumssektoren, som sitter på verdifull
2199 kompetanse med stor overføringsverdi til fornybare vekstområder.

2200

- 2201 **Arbeiderpartiet vil:**
- 2202 • At kraftoverskuddet skal bidra til økt verdiskaping og sysselsetting i Norge. Eventuelle
  - 2203 nye utenlandskabler skal være samfunnsøkonomisk lønnsomme
  - 2204 • At utenlandsforbindelser for kraft skal eies og driftes av Statnett
  - 2205 • Styrke fornybare industrier:
  - 2206 ○ Lage én helhetlig plan for energiutbygging som krever konsesjon, der vind-, vann-
  - 2207 og nettinvesteringer skal inngå
  - 2208 ○ Øke Enovas fond for climateknologi, fornybar energi og energiomlegging til 100
  - 2209 milliarder kroner
  - 2210 ○ Bidra til teknologioverføring fra offshoresektoren, slik at Norge kan ta større
  - 2211 industrielle posisjoner internasjonalt innen fornybar energi og klimavennlige
  - 2212 løsninger
  - 2213 ○ Bidra til å etablere et demonstrasjonsprosjekt for havbasert fornybar teknologi
  - 2214 ○ Legge til rette for økt lokal solenergiproduksjon på kommersielt grunnlag
  - 2215 ○ Når el-sertifikatordningen utløper i 2021, vil vi vri virkemiddelbruken fra
  - 2216 produksjon av elektrisitet fra fornybare energikilder til teknologi- og
  - 2217 industriutvikling innen fornybar energi
  - 2218 ○ Ved revisjon av vannkraftkonsesjonene og forbedring av miljø og vannkvalitetene
  - 2219 skal det være et mål å i størst mulig grad sikre regulerbar vannkraftproduksjon
  - 2220 ○ Legge til rette for økt vedlikehold, oppgradering og fornyelse av eksisterende
  - 2221 vannkraftanlegg
  - 2222 • Statkraft:
  - 2223 ○ Skal kunne ta en større rolle i utviklingen av fornybar energi nasjonalt og
  - 2224 internasjonalt gjennom en aktiv og forutsigbar eierskapspolitikk
  - 2225 ○ Bør bidra til at norske leverandørbedrifter kan ta en større del i en internasjonal
  - 2226 fornybar satsing
  - 2227 ○ Skal ha mulighet til sterkere internasjonal satsing i samarbeid med andre
  - 2228 selskaper
  - 2229

2230 **Olje og gass**

2231 Norge ligger fremst i verden i utvikling av havbasert olje- og gassaktivitet.

2232 Petroleumsnæringen er også et nav for utvikling i relaterte næringer som verftsindustri og

2233 skipsfart. Den er også viktig for næringsvirksomhet med stort potensial slik som havbruk og

2234 havbasert fornybar energi. Derfor er olje- og gassvirksomhet en avgjørende del av

2235 Arbeiderpartiets strategi for å gjøre Norge verdensledende på næringsutvikling knyttet til

2236 havet.

2237

2238 Utslipp fra forbrenning av fossile energikilder er den viktigste årsaken til klimautfordringen.

2239 Paris-avtalen forplikter også olje- og gassnæringen. Store deler av verdens uutnyttede

2240 forekomster av fossil energi må bli liggende. Dette gjelder først og fremst kull, som er den

2241 mest forurensende energikilden, men også olje.

2242

2243 Oljen og gassen på norsk sokkel er verdifulle ressurser som tilhører fellesskapet.

2244 Ressursforvaltningen skal komme norsk industriell utvikling og hele landet til gode.

2245 Arbeiderpartiet er spesielt opptatt av at aktivitet i Nordland, Troms og Finnmark skal gi

2246 sterkere ringvirkninger lokalt og vil stille strengere krav til oljeselskapene om dette. Vi vil

2247 sikre et mangfold av selskaper på norsk sokkel.

2248

2249 Arbeiderpartiet vil legge til rette for fortsatt aktivitet og verdiskaping fra

2250 petroleumsvirksomheten. Vi vil sikre oljenæringen forutsigbare rammebetingelser som gjør

2251 det mulig å opprettholde kompetanse og gjøre langsiktige investeringer.

2252

2253 Arbeiderpartiet vil stille strenge krav til at norsk olje- og gassvirksomhet ytterligere reduserer
2254 utslippene fra egen virksomhet. Norge skal være fremst i verden i utvikling av karbonfangst-
2255 og lagring.

2256
2257 Åpning av nye områder for petroleumsvirksomhet skal foregå skrittvis. Arbeiderpartiet vil
2258 legge stor vekt på de helhetlige forvaltningsplanene som balanserer oljenæringens interesser
2259 mot andre hensyn. Tillatelser til ny virksomhet skal være basert på føre-var prinsippet og
2260 strenge krav til miljø og sikkerhet.

2261
2262 Det kan ifølge Oljedirektoratet være betydelige olje- og gassressurser i den nordøstlige delen
2263 av Norskehavet. Samtidig er det i deler av dette området verneverdig og sårbar natur og
2264 mulige konflikter mellom petroleumsvirksomhet og fiskeri og turisme. Arbeiderpartiet har alltid
2265 gått skrittvis og kunnskapsbasert fram i utvikling av olje- og gassvirksomheten på norsk
2266 sokkel. Denne tilnærmingen vil også gjelde i den nordøstlige delen av Norskehavet hvor det
2267 er grunn til å vise særlig aktsomhet i enkelte områder.

2268
2269 Arbeiderpartiet vil åpne for å innføre petroleumsfrie soner som ivaretar særskilte områder i
2270 Lofoten, Vesterålen og Senja. I tråd med lokale ønsker støtter Arbeiderpartiet også arbeidet
2271 med å gjøre den sørlige delen av Lofoten til nasjonalpark for å gi den unike naturen her et
2272 sterkt vern.

2273
2274 Arbeiderpartiet vil i første omgang gjøre havområdet utenfor Lofotodden nasjonalpark til en
2275 petroleumsfri sone. Her tar vi sikte på å etablere et petroleumsfritt belte på 50 kilometer fra
2276 land. Hele Vestfjorden skal i tillegg være petroleumsfritt. Sonene vil avgrensnes nærmere når
2277 forvaltningsplanen for Barentshavet og Lofoten revideres.

2278
2279 Deler av Nordland 6 er allerede åpnet for petroleumsaktivitet, og her er eksisterende
2280 infrastruktur lettest tilgjengelig. Arbeiderpartiet åpner derfor for å konsekvensutrede
2281 petroleumsaktivitet i Nordland 6. Utredningen skal avklare hvilke deler som eventuelt kan
2282 åpnes for olje- og gassvirksomhet og hvilke deler som bør unntas. Arbeidet med en
2283 konsekvensutredning må ikke komme i konflikt med andre næringer, må baseres på et tett
2284 samarbeid med fiskerinæringen og utføres på en mest mulig skånsom måte. Best tilgjengelig
2285 teknologi skal tas i bruk. Spørsmålet om eventuell åpning i Nordland 6 skal behandles på et
2286 nytt landsmøte i Arbeiderpartiet.

2287
2288 **Dissens fra Mani Hussaini, AUF: *Stryk linje 2279–2286***

2289
2290 I Nordland 7 og Troms 2 har vi ikke erfaringer med petroleumsvirksomhet. Sokkelen er her
2291 smalere og utfordringene overfor andre næringer derfor større. For disse områdene vil
2292 Arbeiderpartiet avvente den oppdaterte kunnskapen som vil fremkomme i forbindelse med at
2293 den helhetlige forvaltningsplanen for Lofoten og Barentshavet revideres i 2019/2020. En
2294 eventuell konsekvensutredning i Nordland 7 og Troms 2 vil ikke bli satt i gang i
2295 stortingsperioden 2017 til 2021.

2296
2297 **Dissens fra Mani Hussaini, AUF: *Endre linje 2290–2295 til:***

2298 *Arbeiderpartiet vil avvente den oppdaterte kunnskapen som vil framkomme i forbindelse med*
2299 *at den helhetlige forvaltningsplanen for Lofoten og Barentshavet revideres i 2019/2020. En*
2300 *eventuell konsekvensutredning i Nordland VI, VII og Troms II vil ikke bli satt i gang i*
2301 *stortingsperioden 2017-2021.*

2302
2303 I tråd med gjeldende vedtak om åpningen av Barentshavet sørøst mener Arbeiderpartiet at
2304 petroleumsvirksomhet i og ved iskanten ikke er forenelig med en forsvarlig forvaltning av
2305 havområdene våre.

2306
2307

2308
2309
2310
2311
2312
2313
2314
2315
2316
2317
2318
2319
2320
2321
2322
2323
2324
2325
2326
2327
2328
2329
2330
2331
2332
2333
2334
2335
2336
2337
2338
2339
2340
2341
2342
2343
2344
2345
2346
2347
2348
2349
2350
2351
2352
2353
2354
2355
2356
2357
2358
2359
2360
2361

Arbeiderpartiet vil:

- Sikre aktivitet og verdiskaping fra petroleumsvirksomheten gjennom økt utvinning fra felt, utbygging av påviste ressurser og tildeling av nytt leteareal
- Legge føre-var prinsippet til grunn og stille strenge krav til miljø og sikkerhet
- Etablere et program for lavutslippsteknologi for olje- og gasssektoren i samarbeid med næringen
- Stille krav om at installasjoner med lang levetid, som dekker sitt kraftbehov med fossil energi uten CCS, kontinuerlig skal vurdere om kraftbehovet kan dekkes på en klimavennlig måte
- At Norge skal være fremst i verden i utvikling av karbonfangst og -lagring
- Stille strengere krav til oljeselskapene slik at mer av verdiskapingen blir igjen lokalt
- Sette i gang en konsekvensutredning av petroleumsvirksomhet i Nordland 6

Dissens fra Mani Hussaini, AUF: Stryke kulepunkt på linje 2319

- Avvente ny kunnskap om områdene i Nordland 7 og Troms 2 i forbindelse med revidering av forvaltningsplanen for havområdene utenfor Lofoten og Barentshavet. En eventuell konsekvensutredning i Nordland 7 og Troms 2 vil ikke bli satt i gang i stortingsperioden 2017 til 2021

Dissens fra Mani Hussaini, AUF: Endre kulepunkt på linje 2323–2326 til:

Avvente den oppdaterte kunnskapen som vil framkomme i forbindelse med at den helhetlige forvaltningsplanen for Lofoten og Barentshavet revideres i 2019/2020. En eventuell konsekvensutredning i Nordland VI, VII og Troms II vil ikke bli satt i gang i stortingsperioden 2017-2021

- Åpne for petroleumsfrie soner som ivaretar særskilt viktige områder av Lofoten, Vesterålen og Senja

Leverandørindustrien

Leverandørindustrien er en svært viktig næring for Norge, med verdensledende teknologi og kompetanse. Jevn og forutsigbar tildeling av nye oppdrag skal bidra til å opprettholde og videreutvikle dagens høye kompetanse i leverandørindustrien. For å øke kostnads-, energi- og omstillingseffektiviteten i leverandørindustrien vil vi satse på forskning og utvikling. Vi vil stimulere til smartere, mer effektive og mer miljøvennlige løsninger som skal bidra til lavere klimagassutslipp, omstilling og bedre helse, miljø og sikkerhet i næringen.

Teknologioverføring og videreutvikling av dagens teknologi skal bidra både til en offensiv leverandørindustri og knoppskyting i nye bransjer. Dette skal styrke petroleumsvirksomhetens rolle som lokomotiv for teknologiutvikling i norsk industri. For å sikre arbeidsplasser i hele landet ønsker Arbeiderpartiet å gjøre det lettere for lokale leverandører å vinne kontrakter.

Arbeiderpartiet vil:

- Forskning og utvikling skal i større grad rettes inn mot teknologiutvikling og teknologioverføring
- At myndighetene skal kunne ettergå valg av kontraktstrategier ved feltutbygginger, slik at lokale leverandører kan delta i konkurransen om viktige kontrakter
- Legge til rette for videreutvikling av leverandørindustrien i nord for å øke lokale og regionale ringvirkninger av petroleumsvirksomheten
- Jobbe for at petroleumsvirksomhetens krav til nasjonale ringvirkninger etterleves ved utbygging på norsk sokkel
- At det stilles krav om å benytte NORSOK-standardkontrakter i utbyggingsprosjekter på norsk sokkel

- 2362
- 2363
- 2364
- 2365
- 2366
- Forsere innsatsen for å plugge permanent forlatte brønner for å ta i bruk ledig riggekapasitet
  - Bidra til at lønnsomme vedlikeholds- og modifikasjonsprosjekter samt tiltak for økt utvinning blir gjennomført

2367 *For å bedre sikkerheten:*

- 2368
- 2369
- 2370
- 2371
- 2372
- 2373
- Petroleumstilsynet må påse at drifts- og vedlikeholdsfilosofien, samt -aktiviteten bidrar til at vi unngår alvorlige hendelser
  - Operatørene må sikre et forsvarlig vedlikehold på installasjonene for slik å bidra til å redusere risikoen for uønskede hendelser
  - At deler av regelverket for helse, miljø og sikkerhet også skal gjelde under bygging av innretninger i utlandet

2374

2375 **Byggenæringen**

2376 Norsk byggenæring sysselsetter over 260.000 personer og omsetter for 525 milliarder kroner

2377 årlig. Næringen har aktivitet over hele landet og er en viktig distriktsnæring. Næringen er

2378 kunnskapsintensiv og krever betydelig kompetanse. Digitalisering og industrialisering krever

2379 en satsing på kompetanseutvikling i alle ledd, fra fagarbeider til byggherre. Dessverre går

2380 utviklingen i deler av næringen i feil retning, med avmekanisering, svak verdiskaping og

2381 sterke innslag av sosial dumping og lavlønnskonkurranse.

2382

2383 I Norge skal det i årene som kommer investeres betydelig i bygg og anlegg, og næringen

2384 skal gi statlig bidrag til å få ned norske klimautslipp. For å sikre gode investeringer og høy

2385 produktivitet fremover trengs det en offensiv næringspolitikk som ser innovasjon,

2386 verdiskaping, kompetanse og kampen mot sosial dumping i sammenheng.

2387

2388 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2389
- 2390
- 2391
- 2392
- 2393
- 2394
- 2395
- 2396
- 2397
- Videreutvikle regelverket for krav ved offentlige anskaffelser, som fremmer kompetanse i alle ledd, kvalitet og et organisert arbeidsliv
  - Styrke Bygg21 for å bidra til økt oppmerksomhet om produktivitet, innovasjon, digitalisering og kvalitet
  - Arbeide for at næringen skal ta en ledende rolle i utvikling av energi- og klimavennlige løsninger
  - Prioritere gjennomføring av tiltakene i «Enkelt å være seriøs», for å skape et helhetlig rammeverk for en seriøs næring
  - Styrke arbeidet mot svart arbeid og sosial dumping

2398

2399 **SAMFERDSEL OG INFRASTRUKTUR**

2400 Det skal være enkelt for folk å ta seg frem. Økt fremkommelighet, bedre sikkerhet og

2401 miljøhensyn skal ligge til grunn for vår samferdselspolitikk, slik at folk og varer kommer raskt

2402 og trygt frem, og at klimagassutslippene reduseres. Vi må planlegge arbeidsplasser og

2403 boligutbygging bedre slik at vi bruker minst mulig tid og ressurser på å reise. Statlige og

2404 kommunale arbeidsplasser skal lokaliseres slik at de bidrar til å redusere transportbehovet

2405 og fremmer bruken av kollektivtransport.

2406

2407 Førerløse fremkomstmidler og intelligente transportsystemer er allerede i ferd med å

2408 revolusjonere samferdselssektoren. Vi vil legge til rette for denne utviklingen og ser

2409 optimistisk på hvordan digitalisering kan skape et betydelig tryggere og mer effektivt

2410 transportsystem.

2411

2412 Kostnadene til bygging av vei og jernbane har økt betydelig de siste årene, og vi får stadig

2413 mindre vei og bane for pengene som bevilges. Vi må organisere utbyggingen av infrastruktur

2414 på en måte som gir mest mulig vei for pengene.

2415

2416
2417
2418
2419
2420
2421
2422
2423
2424
2425
2426
2427
2428
2429
2430
2431
2432
2433
2434
2435
2436
2437
2438
2439
2440
2441
2442
2443
2444
2445
2446
2447
2448
2449
2450
2451
2452
2453
2454
2455
2456
2457
2458
2459
2460
2461
2462
2463
2464
2465
2466
2467
2468
2469

Arbeiderpartiet vil:

- Redusere planleggingstiden på transportprosjekt fra ti til fem år
- Opprette en samarbeidsarena mellom transportetatene, bygg- og anleggssektoren og forskningsinstitusjoner. Staten skal bidra med innovasjonsmidler til ny teknologi og tiltak som kan øke produktiviteten
- På sikt erstatte bompenger med veiprising som i større grad tar hensyn til kjøremengde og utslipp av klimagasser
- Vurdere en sammenslåing av transportetatene for å se transportsystemene mer i sammenheng og for å utvikle unødvendig byråkrati
- Utvikle nye og forbedrede modeller for kollektivtilbud i områder med mer spredt bosetting og sikre en mer effektiv samordning av ressurser og virkemidler basert på erfaringene fra tilskuddsordningen *Kollektivtilbud i distriktene*
- Starte en nasjonal satsing på ubemannet teknologi – både utvikling og utprøving

Vei

Norge trenger et effektivt og trygt veinett som gjør at mennesker og næringstransport kommer raskt frem. Derfor er satsingen på riksveiene og våre nasjonale transportkorridorer viktig. Fylkesveiene er viktig for næringslivet i distriktene. Fylkeskommunene må settes i stand til å ruste opp fylkesveinettet. Klimaendringene får konsekvenser for veier og jernbane, og det må sikres mot flere og hyppigere ras. Vi var imot opprettelsen av selskapet «Nye veier». Vi vil kritisk gjennomgå den nye strukturen med mål om å unngå unødvendig byråkratisering og sikre politisk styring av beslutninger og prioriteringer av veiprojekter.

Arbeiderpartiet vil:

- Gjøre veiutbyggingen mer helhetlig og sammenhengende
- Sikre næringstrafikken fremkommelighet og gode kjøreforhold
- Gjennomføre et løft for å sikre fylkes- og riksveier mot flom og ras
- Sikre en god kommuneøkonomi slik at fylkeskommunene kan ivareta sitt ansvar som veiholder og ansvarlig for lokal og regional kollektivtransport
- Innføre alkolås på busser og lastebiler
- Øke antallet trafiksikkerhetstiltak som kan trygge trafikantene, bl.a. bedre trafikkopplæring i barnehage og skole, økt trafikantinformasjon, forebyggende og holdningsskapende arbeid
- Styrke Statens vegvesen som har kompetanse til og erfaring med å gjennomføre store veiutbygginger
- Redusere vedlikeholdsetterslepet på riksveiene
- Sikre flere parkeringsplasser ved kollektivknutepunktene utenfor de store byene og bygge flere kollektivfelt for å sikre bedre tilgjengelighet for buss

Jernbane

Arbeiderpartiet har store ambisjoner for jernbanen i Norge. Trafikkveksten i og rundt de store byene bør skje gjennom økt bruk av kollektivtrafikk, sykkel og gange. Jernbanen er avgjørende for å nå dette målet. Det gjelder spesielt InterCity-strekningene. Vi vil øke antall avganger der jernbanen representerer et reelt alternativ til biltrafikken.

Regjeringen har igangsatt en reform av organiseringen av jernbanen som innebærer åpning for privatisering og store strukturelle endringer. Vi ønsker ikke privatisering av jernbanen og er kritiske til deler av den nye organiseringen. Omorganisering og etablering av nye strukturer må være kunnskapsbasert og sikre økt kvalitet i samferdselstilbudet. Vi vil derfor ha en gjennomgang av organisering og måloppnåelsen, før vi vil vurdere andre organiseringer i jernbanen.

Arbeiderpartiet vil:

- Sikre offentlig eierskap og kontroll i jernbanesektoren

- 2470 • Prioritere å ta igjen vedlikeholdsetterslepet på jernbanen
- 2471 • Prioritere ferdigstillingen av allerede vedtatte jernbanestrekninger
- 2472 • Legge til rette for bruk av ny teknologi for reduserte utslipp på gjenværende
- 2473 dieselstrekninger
- 2474 • Legge til rette for dobbeltsporkapasitet inn og ut av de store byene
- 2475 • Øke andelen kryssningsspor for å øke kapasitet og forutsigbarhet
- 2476 • Utvikle og forbedre godsterminalene for å håndtere overføring av mer gods fra vei til
- 2477 bane og for sømløse og mer klimavennlige transportårer
- 2478 • Legge til rette for at også norske leverandører kan delta i konkurransen om fremtidig
- 2479 utbygging av jernbanen i Norge

2480

2481 **Maritim infrastruktur**

2482 En forsterket satsing på havområdene vil gi et økt behov for effektiv og miljøvennlig

2483 transport, maritime operasjoner og telekommunikasjon.

2484

2485 Norge har mange havner, og mange av dem brukes lite. Resultatet er at infrastrukturen og

2486 driften blir kostbar og lite effektiv. Det er derfor nødvendig å vurdere hvordan vi best utnytter

2487 havnekapasiteten. Investeringer i og vedlikehold av fiskerihavner skal fortsatt være et statlig

2488 ansvar.

2489

2490 Vår ambisjon er at Norge skal ligge i front i utvikling av regelverk og teknologi for

2491 internasjonal transport i Arktis.

2492

2493 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2494 • For å gjøre transporten mer klimavennlig:
  - 2495 ○ Bidra til at langt flere strekninger drives med nullutslippsferger innen 2030
  - 2496 ○ Etablere et større forsknings- og teknologiprogram for å utvikle null- og
  - 2497 lavutslippsløsninger i maritim sektor
  - 2498 ○ Sørge for at LNG (flytende naturgass) blir mer tilgjengelig for skipsfarten
  - 2499 ○ Gjøre det mer attraktivt å investere i miljøvennlige skip
- 2500 • For å utnytte havnekapasiteten bedre:
  - 2501 ○ Utrede hvordan vi kan sikre effektiv utnyttelse av norsk havnekapasitet
  - 2502 ○ Ha en sterk tilskuddsordning for investeringer i havner
  - 2503 ○ Vurdere et bredt sett av virkemidler for å gjøre sjøtransport av varer mer attraktivt
  - 2504 ○ Ta en lederrolle i utviklingen av et strengt og effektivt internasjonalt regelverk for
  - 2505 skipstransport i Arktis
- 2506 • Revidere Havne- og farvannsloven med sikte på at kommunale havner i større grad
- 2507 kan overføre overskudd til annen kommunal virksomhet
- 2508 • Kartlegge behovet for tiltak på lufthavner for eksport av spesielt sjømat
- 2509 • Sørge for at det raskest mulig sikres god tilgang til bredbånd i de nordlige
- 2510 havområdene

2511

2512 **Luffart**

2513 Vi flyr oftere enn før, og luftfarten blir mer internasjonal. Dette skaper store utfordringer for

2514 klimaet, men også for flyselskaper og deres ansatte i en bransje med tøff konkurranse. Vi vil

2515 ha en luffartspolitikk som tar vare på arbeidstakernes rettigheter, og som stimulerer til en

2516 rask utvikling av ny teknologi og innføring av fornybart drivstoff.

2517

2518

2519 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2520 • Utforme en helhetlig luffartsstrategi for Norge i en egen stortingsmelding
- 2521 • Sikre anstendige lønns- og arbeidsvilkår i bransjen:
  - 2522 ○ Sørge for et regelverk som sikrer ansatte hele og faste stillinger direkte hos
  - 2523 flyselskapet

- 2524 ○ Arbeide for tydelige hjemmebaseregler som klart definerer arbeidsgiveransvaret
- 2525 ○ Hindre bruk av bekvemmelighetsflagg ved å arbeide for lovgivning som hindrer at
- 2526 selskaper kan etablere seg med flere Air Operating Certificate (AOC) i ett eller
- 2527 flere land
- 2528 ○ At det ikke skal være mulig å bytte ut norske og europeiske ansatte på
- 2529 norskregistrerte fly i interkontinental trafikk
- 2530 ○ Legge til rette for en fagutdanning av kabinpersonale og offentlige investeringer i
- 2531 et utdannelsessystem for blant annet å unngå «pay to fly»
- 2532 ● Øke klimavennligheten:
- 2533 ○ Bidra til at EU får et lovverk for luftfarten som gir incentiver for å kutte CO2-utslipp
- 2534 og sørger for at europeiske selskaper er konkurransedyktige
- 2535 ○ Bidra med incentiver for rask innføring av bærekraftig biodrivstoff
- 2536 ● Beholde Avinor-modellen for å drifte og videreutvikle lufthavnene i hele landet
- 2537 ● Sikre nasjonal kontroll med samfunnskritiske områder som luftambulansetjenesten og
- 2538 helikoptertransporten på norsk kontinentalsokkel gjennom krav om norsk
- 2539 driftstillatelse for operatører av disse tjenestene
- 2540 ● Sikre et godt transporttilbud på de regionale flyrutene som legges ut på anbud, og
- 2541 tidtabeller på anbudsruiter skal sendes på høring før de iverksettes
- 2542 ● Erstatte dagens flypassasjeravgift med avgift som har reell klimaeffekt, slik at
- 2543 distriktsarbeidsplasser og rutetilbud ikke rammes urimelig slik som nå
- 2544

2545 **NATUR OG MILJØ**

2546 Vi må ta hensyn til miljø- og naturvern i alt vi foretar oss. Norge skal føre en ansvarlig
2547 miljøpolitikk basert på prinsippet om bærekraftig utvikling og føre-var.

2548 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2550 ● Stanse tap av arter og naturtyper
- 2551 ● Ta vare på det biologiske mangfoldet og urørt natur
- 2552 ● Utarbeide et økologisk grunnkart med naturtyper, arter og landskapstyper
- 2553 ● Øke natur- og miljøkompetanse i norske kommuner
- 2554 ● Sikre at verdifulle rekreasjonsområder i nærområdene er lett tilgjengelig
- 2555 ● Fremme en supplerende nasjonalparkplan
- 2556 ● Styrke skogvernet og fastsette et mål om at 10 prosent av den norske skogen skal
- 2557 vernes gjennom frivillig vern

2558 **Rovdyr**

2559 Arbeiderpartiet har en todelt målsetting i rovviltpolitikken. Vi skal ivareta både rovdyr og
2560 beitenæringen. Arbeiderpartiet vil ha levedyktige rovdyrstammer i Norge. Arbeiderpartiet vil
2561 også ha en levedyktig beitenæring og bidra til å redusere konfliktnivået mellom rovdyr og
2562 beitebruk. Vi vil følge opp rovdyrforlikene på en måte som skaper tillit til forvaltningen.

2563 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2564 ● Sikre levedyktige rovdyrstammer i Norge i tråd med naturmangfoldloven og våre
- 2565 internasjonale forpliktelser
- 2566 ● Sikre den todelt målsettingen i rovviltpolitikken ved at rovviltforlikene følges opp
- 2567 gjennom en effektiv forvaltning
- 2568 ● Arbeide for å dempe konfliktnivået mellom rovviltforvaltningen og beitenæringene
- 2569 ● At det samlede rovdyrtrykket i større grad sees i sammenheng
- 2570 ● Sikre god oppfølging av fastsatte bestandsmål og effektivt uttak av rovdyr i prioriterte
- 2571 beiteområder
- 2572
- 2573

2574

2575 **Friluftsliv**

2576 Satsning på friluftsliv er blant våre aller viktigste tiltak for god folkehelse. Naturområder skal
2577 gjøres lett tilgjengelig for alle. Kommunene har den viktigste rollen i arbeidet med å ivareta
2578 arealer og anlegg for fysisk aktivitet, idrett og friluftsliv. De frivillige organisasjonene er en
2579 særlig viktig aktør for å få nye grupper til å bruke mulighetene for friluftsliv i nærmiljøet.

2580

2581 Vi vil legge til rette for en bærekraftig bruk av naturen, god tilrettelegging for jakt og fiske og
2582 sikre tilgjengelighet for allmenheten og bærekraftig forvaltning av bestandene.

2583

2584 **Arbeiderpartiet vil:**

2585

- Sikre offentlig eierskap til Statskog

2586

- Legge til rette for offentlig oppkjøp av verdifulle naturområder

2587

- Ta vare på bynære friluftsområder, parker, grøntområder og vassdrag i og rundt storbyene og legge til rette for attraktive, grønne aktivitetsområder i alle bomiljøer

2588

- Legge til rette for aktivt friluftsliv som et godt forebyggende helsetiltak

2589

- Legge til rette for universell tilgjengelighet og etablering av naturstier, turveier, og møteplasser

2590

- Ivareta og sikre allemannsretten og sikre strandsonen for allmenheten

2592

- Sikre bærekraftig bruk av verdifulle natur- og verneområder

2593

- Sikre allmenheten god tilgang til jakt- og fiskemuligheter

2594

- Sørge for flere utlånssentraler for utstyr av friluftsutstyr

2595

- Opprette lokale natur- og friluftsråd i kommunene

2596

Arbeiderpartiet

DEL 3

Folk og samfunn

2597 **KULTUR**

2598 Kulturopplevelser gir livene våre innhold og binder oss sammen som mennesker. Kultur er
2599 avkobling og påkobling. Kulturen er med på å bryte ned barrierer og skaper nye og sterkere
2600 fellesskap.

2601

2602 For mange ekskluderes fra kulturtilbud. Vi vil øke mangfoldet, både på scenen og blant
2603 publikum. Vi vil bygge ned terskler for deltakelse og gi flere smakebiter på det brede
2604 kulturlivet i alle kommuner og fylker. Kulturløftet 4 skal gi oss kulturløft i alle fylker og
2605 kommuner i hele landet. Slik kan flere kunstnere og kulturarbeidere få et arbeid å leve av,
2606 flere av morgendagens talenter få sjanser til å lykkes, og Norges tiltrekningskraft
2607 internasjonalt styrkes.

2608

2609 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2610 • Gjennomføre et nytt kulturløft, der kulturens andel av statsbudsjettet igjen gradvis
2611 skal økes til 1 prosent. Veksten på statsbudsjettet skal komme hele landet til gode
- 2612 • Flere, særlig barn og unge, skal få mulighet til å delta gjennom å senke tersklene
- 2613 • Innføre nasjonalt kulturkort for ungdom
- 2614 • Kunstnernes levekår skal styrkes gjennom en kunstnerøkonomireform
- 2615 • Innføre en ny festivalstøtteordning som sikrer forutsigbarhet for festivalene og
2616 kunstnerisk kvalitet
- 2617 • Flere barn skal få mulighet til å gå på kulturskole til en rimelig pris, i tilknytning til
2618 skolen eller AKS
- 2619 • Bidra til at bibliotekene blir sterkere og åpnere møteplasser.
- 2620 • Styrke museene og gjøre dem gratis for alle under 18 år
- 2621 • Innføre en ny og balansert åndsverkslov i tråd med den digitale utviklingen, slik at
2622 opphavsmenn og -kvinner er sikret inntekter fra og respekt for kunst og kultur som de
2623 har produsert
- 2624 • Legge frem en ny handlingsplan for kultur og næring, og gjennomgå dagens
2625 virkemiddelapparat for næringsdrivende slik at de bedre treffer kunst- og
2626 kulturutøvere
- 2627 • Innføre en boklov
- 2628 • Ta vare på den norske kulturarven gjennom å digitalisere kulturhistorien, bevare og
2629 formidle lokalhistorie og person- og slektshistorie, og sikre grunnlaget for folkemusikk,
2630 folkedans, kirkemusikk og håndverkstradisjonene våre
- 2631 • Gjennomgå forvaltningen av kulturminnene, for å sikre ivaretagelse og tilgjengelighet
2632 for fremtiden
- 2633 • Ha mål knyttet til likestilling og mangfold på alle områder i kulturlivet
- 2634 • Løfte samisk kultur, film, musikk og håndverkstradisjoner, blant annet ved å øke
2635 bevilgningen til formålet
- 2636 • Føre en aktiv språkpolitikk som gjør at norsk forblir det foretrukne språket i alle deler
2637 av norsk samfunnsliv. Nynorsken skal sikres gode utviklingsmuligheter

2638

2639 **Film**

2640 Arbeiderpartiet ønsker å styrke den norske filmsatsingen med forsterket produksjonstilskudd,
2641 økte co-produksjons- og etterproduksjonsmidler, samt bedre støtteordninger til norske
2642 filmfestivaler. Insentivordningen skal videreutvikles til å bli en rettighetsfestet ordning under
2643 næringsdepartementet. Filmregionene skal styrkes og talentsatsingen økes. Vi ønsker å
2644 bidra til desentralisert kinostruktur samt at Bygdekinoene opprettholdes. Cinematekene skal
2645 få økt forutsigbarhet, og lokale film- og kinotiltak skal ivaretas.

2646

2647 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2648 • Øke produksjonsmidler til norsk film

- 2649 • Gi mer midler til utvikling av manus, konsept og idé for å få en større bredde av
- 2650 prosjekter
- 2651 • Styrke norsk film og norske aktører blant annet gjennom co-produksjonsmidler
- 2652 • Øke støtten til norske filmfestivaler
- 2653 • Videreutvikle filminsentivordningen til å bli mer forutsigbar
- 2654 • Styrke den regionale filmsatsingen
- 2655 • Økt satsing på kvinner i film
- 2656 • Styrke samisk filmsatsing med økt nordisk samarbeid
- 2657 • Opprettholde desentralisert kinostruktur og Bygdekinoen
- 2658 • Gi økt forutsigbarhet for cinematekene
- 2659 • Sikre økt tilgjengelighet gjennom obligatorisk teksting og universell utforming
- 2660 • Utvikle en strategi for økt satsing på norske tv-serier
- 2661 • Utrede hvordan distributørene, tv-kanalene og nedlastningskanalene kan trekkes
- 2662 sterkere inn i finansieringen av spillefilm og tv-drama
- 2663

MEDIA

2664 Nyhets- og aktualitetsmediene er sentrale for folkeopplysning, demokrati og opplevelse av

2665 fellesskap. Digitalisering har ført til at medievaner og forretningsmodeller er radikalt

2666 forandret. Mange av de mest sentrale mediene i Norge har store utfordringer med å

2667 finansiere god journalistikk og med å møte konkurransen fra internasjonale medieaktører. Vi

2668 er spesielt bekymret for kvalitetsjournalistikkens kår og vil ta et større politisk ansvar for å

2669 sikre ytringsfrihet og medienes mulighet til å fylle sin samfunnsrolle i alle deler av landet.

2670

Arbeiderpartiet vil:

- 2673 • Forsterke NRKs rolle som en bred allmennkringkaster med sterk tilstedeværelse i
- 2674 hele landet, gjennom å sikre en forutsigbar styring og finansiering
- 2675 • Ta initiativ til internasjonalt samarbeid slik at de globale medieaktørene betaler skatter
- 2676 og avgifter i de landene de opererer i, med sikte på å styrke finansieringen av
- 2677 mediestøtteordningene
- 2678 • Ikke svekke det samlede nivået på mediestøtten, men utvikle ordninger som bidrar til
- 2679 innovasjon og sørger for at lokalaviser kan lykkes med overgangen til nye plattformer
- 2680 • Legge frem en egen medieansvarslov som styrker det norske kildevernet
- 2681 • Arbeide for kommersiell allmennkringkasting med hovedkontor i og nyhetssendinger
- 2682 fra Bergen
- 2683 • Arbeide for en kommersiell allmennkringkasting på radio med hovedkontor i
- 2684 Lillehammer
- 2685 • Sørge for at lokalradioene får midler til å lykkes med overgangen fra FM til DAB
- 2686 • Beskytte mennesker som er truet på grunn av sine meninger og ytringer. Redaktører
- 2687 og journalister skal ha et særskilt vern
- 2688

IDRETT

2689 Idrett gir livskvalitet og mestring for den enkelte. Å delta i organiserte idrettslag gir fellesskap

2690 og opplevelser, og både organisert og egenorganisert idrett gir verdifull fysisk aktivitet.

2691 Idrettsopplevelser er også en viktig bidragsyter for bedre integrering, folkehelse, sosial

2692 utjevning og likestilling. Idrett, ikke minst toppidretten, byr på opplevelser som binder oss

2693 tettere sammen, både lokalt og som land. Derfor er det viktig å sikre gode idrettstilbud som

2694 er lett tilgjengelig for alle, særlig for barn og unge. Det er også viktig å sørge for at den

2695 folkebevegelsen som idretten er, bygger på sunne, felles verdier i det norske samfunnet.

2696 Mange ungdom slutter med organisert idrett når de kommer i ungdomsårene. Tilbudet om

2697 breddeidrett er mangelfullt for denne aldersgruppa.

2698

Arbeiderpartiet vil:

- 2700 • Ruste opp og bygge flere idrettsanlegg
- 2701

- 2702 • Bevare og beskytte Norsk Tippings enerett og sikre at overskudd fra Norsk Tipping til
2703 idrettsformål ikke går til kommersiell virksomhet
2704 • Sikre idrettslagene forutsigbarhet, blant annet gjennom full momskompensasjon
2705 • Forenkle idrettslagenes kontakt med offentlige myndigheter, gjennom bedre
2706 koordinering og økt digitalisering fra det offentliges side
2707 • Støtte arbeidet mot doping og kampfiksing
2708 • Bidra til rekruttering og talentutvikling innen toppidretten
2709 • Bidra til breddeidretten for å sikre en god folkehelse blant ungdom
2710 • Sammen med idretten sørge for flere kvinner i lederposisjoner i idretten
2711 • Støtte opp om idretten som en viktig arena for inkludering og integrering
2712 • Gi personer med nedsatt funksjonsevne bedre aktivitetsmuligheter
2713 • Arbeide for ordninger med gratis utlån av utstyr og bruk av anlegg
2714

BARNE- OG FAMILIEPOLITIKK

2715 Godt utbygde offentlige velferdstjenester er en forutsetning for å gi frihet til å være
2716 familie. Velferdsordningene må utformes slik at de legger grunnlag for høy yrkesdeltakelse
2717 og økt likestilling. Arbeid er den mest effektive veien ut av fattigdom, og derfor må
2718 velferdspolitikken legge til rette for at flest mulig har sjansen til å jobbe. Foreldrepermisjon,
2719 gode barnehager, kvalitet i skole og en eldreomsorg med kapasitet og kvalitet avlaster
2720 familiene og gjør yrkesdeltakelse mulig.
2721

2722 Mulighetene til å starte familie, få barn og ta godt vare på sine nærmeste henger sammen
2723 med samfunnets tilrettelegging. Mange med tunge omsorgsoppgaver i familien, som syke
2724 barn eller syke foreldre, får for lite og dårlig koordinert hjelp fra det offentlige.
2725

2726 Vi vil gi fedre og mødre større muligheter til likestilt foreldreskap og sørge for bedre
2727 rettigheter til personer med tunge omsorgsoppgaver. Arbeiderpartiet vil vurdere tiltak som
2728 reduserer tidsklemma blant småbarnsforeldre. Innenfor rammen av et likestilt foreldreskap vil
2729 vi utrede muligheten for redusert arbeidstid for foreldre det første året barnet er i barnehage,
2730 frem til barnet er to år.
2731

Arbeiderpartiet vil:

2732 *For familier med små barn:*

- 2733 • Øke fedrekvoten til minst 14 uker, og sørge for en tredeling av permisjonstiden
2734

Dissens fra Mani Hussaini, AUF: **Endre kulepunkt på linje 2735 til:**

- 2736 • *At foreldrepermisjonen todeles med en del til hver av foreldrene. De ni ukene som er
2737 forbeholdt mor i forbindelse med fødsel, beholdes som særordning*
2738
- 2739 • Åpne opp for at foreldrepermisjonen kan tas ut av flere enn de to juridiske foreldrene,
2740 slik at flere omsorgspersoner i regnbuefamilier kan ta ut permisjon dersom de
2741 juridiske foreldrene ønsker dette
2742
- 2743 • Av hensyn til barnets beste vurdere om et barn som har flere enn to omsorgspersoner
2744 også kan ha flere enn to juridiske foreldre
2745
- 2746 • Gå gjennom forholdene for selvstendig næringsdrivende og andre som ikke er i et fast
2747 ansettelsesforhold, med sikte på å gjøre det enklere å kombinere barn og familieliv
2748 med å drive egen virksomhet
2749
- 2750 • Avvikle kontantstøtten. Familier som har søkt om barnehageplass, kan motta
2751 ventestøtte fra foreldrepermisjonen tar slutt til barnehageplass tilbys
2752
- 2753 • Sikre at kommunene følger opp sitt ansvar for å koordinere og gi et helhetlig tilbud til
2754 foreldre med varig syke eller barn med funksjons- og utviklingshemming for eksempel
2755 gjennom en fast kontakt i det offentlige

- 2756 *For familier med syke barn:*
- 2757 • Styrke kommunenes arbeid med å gi familiene med varig syke barn en individuell
  - 2758 plan og et koordinert og helhetlig tilbud fra det offentlige er
  - 2759 • Utvikle ordningen med familievikar for småbarnsforeldre som har særlig behov for
  - 2760 bistand i akutte og spesielle situasjoner
  - 2761 • En helhetlig gjennomgang av ordningene for foreldre til syke barn og barn med
  - 2762 særlige behov, med mål om å forenkle og styrke rettighetene til familiene
  - 2763 • Vurdere vilkårene for ordninger rettet mot foreldre til syke barn, inkludert forhøyet
  - 2764 hjelpestønad, slik at ytelsene også kan gis etter fylte 18 år når foreldre har omsorg for
  - 2765 kronisk syke barn
  - 2766 • Utrede hvordan foreldres rettigheter til omsorgspenger for fravær ved egne barns
  - 2767 sykdom delvis kan tas i bruk av andre nære pårørende
  - 2768

- 2769 *For familier med syke foreldre:*
- 2770 • Utrede ulike former for økonomiske støtteordninger for å sikre inntekt i kortvarige
  - 2771 omsorgssituasjoner for syke foreldre eller nære slektninger og gjøre det enklere å
  - 2772 kombinere yrkesaktivitet med tunge omsorgsoppgaver
  - 2773

2774 *Ved ønske om adopsjon:*

- 2775 • Legge til rette for kortere ventetid i adopsjonsprosessen gjennom å bistå
- 2776 adopsjonsforeningene til å samarbeide med flere land
- 2777 • Påvirke samarbeidsland til å godta homofile adopsjonsforeldre
- 2778

2779 *Ved samlivsbrudd:*

- 2780 • Styrke familievernkontorene slik at meklingsordningen ved samlivsbrudd kan bli bedre
- 2781 og bidra til å dempe konfliktnivået
- 2782

2783 **BARNEVERN**

2784 Barn skal få hjelp til rett tid av barnevernet, og barnets stemme skal høres før beslutninger

2785 tas. For å oppnå det trengs forebygging, tverrfaglighet og samarbeid i store nok enheter til at

2786 fagmiljøet er sterkt og uavhengig.

2787

2788 For at utsatte barn og familier skal få bedre og mer tilpasset hjelp tidligere, vil vi ha en

2789 kvalitetsreform for et bedre barnevern og et helhetlig tilbud til barna og familiene som trenger

2790 tjenesten.

2791

2792 Det er helt avgjørende at barnevernet har høy tillit i hele befolkningen. Barnevernet er et av

2793 de mest kompliserte sosiale feltene i samfunnet, og skal løse et bredt spekter av oppgaver

2794 på flere fagområder og ofte over lang tid. Det krever ansatte med rett kompetanse og en

2795 organisering som sikrer faglighet og nærhet til barna og familiene.

2796

2797 Vi vil heve kompetansen til de ansatte og gi bedre faglige verktøy i arbeidet med utsatte barn

2798 og familier. En god utdanning og god ledelse er avgjørende for et godt barnevern. Det er

2799 behov for en vurdering av om dagens grunn- og videreutdanninger er tilstrekkelige for å møte

2800 barnevernets behov for kompetanse

2801

2802 Barnevernet skal være et offentlig ansvar, men der det offentlige må kjøpe tjenester, skal

2803 ideelle organisasjoner som hovedregel prioriteres framfor kommersielle. Ideelle aktører skal

2804 tilbys forutsigbare og langsiktige rammer.

2805

2806 Det er i dag et stort behov for fosterhjem og beredskapshjem. Barnevernet må i tillegg

2807 styrkes for å få fulgt opp de økende antall henvendelser. Barnevernet må ha flerkulturell

2808 kompetanse.

2809

2810
2811
2812
2813
2814
2815
2816
2817
2818
2819
2820
2821
2822
2823
2824
2825

Arbeiderpartiet vil:

- Gjennomføre en kvalitetsreform i barnevernet for å sikre at barna og familier får riktig og relevant hjelp og god saksbehandling og for å styrke tilliten til barnevernet
- Øremerke midler til barnevernet for å få flere ansatte og sikre barnas rettigheter
- Øke tilgang til gode lavterskeltilbud som Stange-hjelpe og Familiens Hus
- Sørge for fastere rammer for familier som får hjelp av barnevernet
- Sikre fosterfamiliene bedre og mer forutsigbare vilkår, veiledning og støtte
- Rekruttere flere flerkulturelle fosterfamilier
- Sørge for at det enkelte barn får tilpasset tilbud og bedre ettervernet av tidligere barnevernsbarn
- Styrke den erfaringsbaserte tilnærmingen i barnevernet ved aktivt å bruke tidligere barnevernsbarn, sosiale entreprenører og ideelle organisasjoner
- Sørge for at alle utdanninger til arbeid med barn inneholder opplæring om vold, overgrep og tegn på omsorgssvikt

LIKESTILLING OG ANTIDISKRIMINERING

2826 Alle skal ha like muligheter i Norge, uavhengig av hvem man er. Det norske samfunnet
2827 preges fortsatt av det ujevne maktforholdet mellom menn og kvinner. Kvinner er
2828 underrepresentert i maktposisjoner, kvinner eier mindre og tjener mindre enn menn, og
2829 lønnsforskjellene er store. Fordi makten mellom kvinner og menn er ulikt fordelt, vil
2830 tilsynelatende kjønnsnøytral politikk slå ulikt ut for menn og kvinner og forsterke ulikhetene i
2831 makt, muligheter og ressurser.

2832
2833
2834 Kvinner og menn kan oppleve ulike former for likestillingsutfordringer. I årene som kommer,
2835 må vi i større grad se kvinners og menns likestillingskamper i sammenheng – det er ikke
2836 mulig å oppnå likestilling for det ene kjønn uten at det andre også er med. Samtidig vi ta
2837 hensyn til at likestillingsutfordringene knyttet til inntekt, makt og sosiale forskjeller tilsier
2838 fortsatt fokus på kvinners situasjon i samfunnet. Et samfunn der folk diskrimineres eller der
2839 likestillingen er svak, er et samfunn som sløser med sine menneskelige ressurser.

Arbeiderpartiet vil:

- *For kjønnslikestilling:*
  - Opprette et forpliktende trepartssamarbeid for likestilling i arbeidslivet
  - Styrke likestillingsloven og aktivitets- og redegjøringsplikten og gjøre den mer hensiktsmessig
  - Sørge for at de som har diskriminert, kan ilegges en økonomisk sanksjon, også når diskrimineringen ikke er gjort med hensikt. Det skal gis fri rettshjelp i saker der Likestillings- og diskrimineringsnemnda mener det er rimelig
  - Styrke likestillingssettene
  - At staten som eier stiller krav til planer for å få flere kvinnelige sjefer, og at valgkomiteene i statlig eide selskaper skal bestå av minst 40 prosent kvinner
  - Styrke satsingen på statlig lederopplæring og kreve at det skal være minst 40 prosent kvinner i statlige lederopplæringsprogrammer
  - At likestillings- og diskrimineringsnemnda skal få myndighet til å fastsette oppreisning i saker innenfor arbeidslivet
  - Frembringe mer kunnskap om samfunnsområder der gutter og menn kan oppleve systematiske ulemper, blant annet på skole, der gutter har høyest frafall, på arbeid der antall sysselsatte menn i alderen 25-54 jevnt har falt, på helse, der menn har høyest selvmordsrate, og på barnefordelingssaker, der menn sjelden får tilkjent omsorgsrettigheter – og utvikle politiske tiltak som svarer på disse utfordringene
- *For å motvirke diskriminering av minoriteter:*

2862

- 2863 ○ At LHBT+-politikken styrkes gjennom en konkret handlingsplan, og at
- 2864 organisasjonene på feltet får økt sine økonomiske bidrag
- 2865 ○ Vurdere å innføre en tredje kjønnskategori
- 2866 ○ Norge skal tilstrebe universell utforming, og hver enkelt sektor må innføre tiltak for
- 2867 å gjøre bygg tilgjengelige. Offentlige bygg skal prioriteres
- 2868 ○ Kartlegge og bedre tilbudet for syns- og hørselshemmede
- 2869 ○ Styrke informasjonen om utviklingshemninger for å hindre overgrep og
- 2870 trakassering
- 2871 ○ Utarbeide en handlingsplan mot etnisk og religiøs diskriminering

2872

KOMMUNAL

2873

2874 Kommunene er avgjørende for å sikre gode velferdstjenester i hele landet. God eldreomsorg
 2875 og en god skole er bare mulig om kommunene holder høy kvalitet på sine tjenester og sikres
 2876 en sterk og forutsigbar økonomi. Det krever en politikk som utjevner forskjeller mellom
 2877 kommunene, blant annet på grunn av ulikheter i skatteinntekter, flyttestrømmer og
 2878 demografiske endringer.

2879

2880 Den viktigste demografiske utfordringen kommunene står overfor, er den kraftige økningen i
 2881 antall eldre. Det krever at kommunene stimuleres til å bygge ut tilbudet med tilstrekkelige
 2882 dekningsgrader.

2883

2884 Kommunenes viktigste ressurs er menneskene som jobber der. Kommunene må organisere
 2885 sine tjenester på en måte som gjør dem attraktive som arbeidsplass, med flere
 2886 heltidsstillinger og faste ansettelser. Kommunene skal anerkjenne og investere i de ansattes
 2887 kompetanse.

2888

2889 Arbeiderpartiet mener det er fornuftig med endringer i kommunestrukturen der dette betyr en
 2890 styrking av tjenestetilbudet for innbyggerne. Endringene skal som hovedregel baseres på
 2891 frivillighet og gode lokale prosesser. Vi vil forsterke økonomiske insentiver som reformstøtte
 2892 og engangsstøtte for å stimulere til flere kommunesammenslåinger.

2893

2894 Arbeiderpartiet ønsker sterke regioner under direkte folkevalgt styring. Regionene skal ta et
 2895 lederskap i samarbeid med kommuner, næringsliv og statlig forvaltning. Sterkere regioner
 2896 kan overta flere oppgaver innen sektorer som samferdsel, utdanning, forskning,
 2897 næringsutvikling og miljø. Det regionale nivået skal beholde sine oppgaver innen skole,
 2898 helse, kollektivtransport og tannhelse. Regionene må få en sterkere samfunnsutviklerrolle,
 2899 og regionale planer skal styrkes som utviklingsverktøy. Vi er positive til lokale prosesser hvor
 2900 fylkeskommuner vurderer å slå seg sammen til større regioner.

2901

Arbeiderpartiet vil:

- 2903 • Øke kommunesektorens inntekter for å sikre bedre kommunale tjenester
- 2904 • Ha en gjennomgang av det kommunale og fylkeskommunale inntektssystemet for å
- 2905 sikre et likeverdig tjenestetilbud i hele landet
- 2906 • Være positive til lokale initiativ til kommune- og fylkessammenslåing og forsterke
- 2907 støtteordninger til dette
- 2908 • Ikke stanse frivillige kommunesammenslåinger som er vedtatt og igangsatt
- 2909 • Sette i gang et kompetanseløft for ansatte i kommunene i samarbeid med partene i
- 2910 arbeidslivet
- 2911 • Gjennomføre områdesatsninger i Oslo for å sikre like muligheter og forebygge store
- 2912 sosiale forskjeller

2913

2914 **BOLIG**

2915 Et eget sted å bo til en overkommelig pris er for mange avgjørende for å kunne leve et
2916 selvstendig og godt liv. Det er derfor en viktig politisk oppgave å legge til rette for at det
2917 bygges nok boliger.

2918
2919 De siste årene har boligprisene steget kraftig. For mange, særlig unge, har det blitt vanskelig
2920 å kjøpe egen bolig. Hovedproblemet er at det over lang tid har blitt bygget for få boliger i
2921 Norge, særlig i pressområdene. Vi vil ta initiativ gjennom å stille strengere krav til
2922 kommunene og sikre raskere prosesser for boligbygging.

2923 2924 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2925 • *Bygge flere boliger:*
  - 2926 ○ Etablere et forpliktende samarbeid om boligpolitikk mellom staten og landets
  - 2927 største kommuner
  - 2928 ○ Stille lovkrav om boligplaner i kommunene
  - 2929 ○ Knytte infrastruktur til boligbygging og øke boligbygging rundt
  - 2930 kollektivknutepunktene
  - 2931 ○ Styrke tilskuddsordningen for fornyelse og fortetting av eksisterende boligmasse
  - 2932 ○ Trappe opp studentboligbyggingen med mål om 3000 bygde boliger i året
  - 2933 ○ Ta initiativ til et eldreboligprogram og lage boligtilbud slik at generasjoner kan dra
  - 2934 nytte av hverandre
  - 2935 ○ Korte ned saksbehandlingstid for plan- og byggesaksbehandlingen
- 2936 • *Styrke Husbanken:*
  - 2937 ○ Koble Husbanken tettere sammen med de største kommunene
  - 2938 ○ Sørge for tilstrekkelige utlånsrammer i Husbanken
  - 2939 ○ Utrede et differensiert rentesystem i Husbanken
- 2940 • *Skape et boligmarked for alle:*
  - 2941 ○ Vurdere å øke krav om botid før gevinsten ved salg av bolig gjøres skattefri
  - 2942 ○ At kommunene må gis mulighet til å tildele startlån til unge med liten egenkapital
  - 2943 og gode inntektsutsikter
  - 2944 ○ Sørge for flere leie-til-eie-ordninger i samarbeid med private utbyggere,
  - 2945 boligbyggelag, kommunen og Husbanken
  - 2946 ○ Øke verdifastsettelsen av sekundærbolig i formueskatten, med tilhørende gjeld, til
  - 2947 90 prosent

2948 2949 **FORBRUKERMAKT**

2950 For å kunne utøve forbrukermakt må informasjonen om varene og tjenestene vi kjøper, være
2951 lett tilgjengelig for folk. Det er en politisk oppgave å bidra til dette, slik at bevisste forbrukere
2952 kan ta valg som tjener miljøet, samt fremmer arbeidstakeres rettigheter og andre viktige
2953 menneskerettigheter. Forbrukernes rettigheter må også ivaretas bedre, særlig i en digital
2954 tidsalder der kommersielle aktører lett kan danne seg et bilde av folks forbruksmønstre for å
2955 tjene ytterligere på målrettet markedsføring.

2956 2957 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2958 • Vurdere å innføre en egen etikklov som skal sikre forbrukere bedre informasjon om
- 2959 produksjonssted og -vilkår
- 2960 • Skjerpe kravene til innhold, merking og informasjon for vanlige konsumprodukter
- 2961 • Utarbeide en handlingsplan for en giffri hverdag med blant annet krav om nøyte sjekk
- 2962 av forbrukerprodukter, bevisstgjøring av bransjer, forbrukere og produktmerking
- 2963 • Jobbe for bedre person- og forbrukervern i digitale tjenester
- 2964 • Sikre reell oppfølging av viktige personvernprinsipper som eksempelvis sletting,
- 2965 innsyn og samtykke
- 2966 • Jobbe for felles europeiske løsninger for bedre forbrukervern, blant annet:
  - 2967 ○ Et nytt gjeldsregister

- 2968   ○ Skjerpede krav til markedsføring av kreditt

2969

2970 **FRIVILLIGHET**

2971 Frivillig innsats gjør samfunnet vårt rikere og fellesskapet mye sterkere. Frivilligheten utgjør
2972 en selvstendig og særegen del av samfunnet. Den fyller en rolle hverken markedet eller det
2973 offentlige kan fylle. Det gjelder innen omsorg, friluftsliv, integrering, folkehelse og på mange
2974 andre områder. Vår politikk legger dette til grunn og sikrer frivilligheten god finansiering, stor
2975 frihet og en betydelig plass i samfunnet.

2976

2977 **Arbeiderpartiet vil:**

- 2978   • Forenkle og samordne regelverk og støtteordninger slik at frivilligheten kan bruke mer
2979   tid på aktivitet, medlemspleie og rekruttering
- 2980   • Sikre frivilligheten en finansiering med en høy andel frie midler, blant annet ved å
2981   styrke momskompensasjonsordningen og ved at det meste av økningen i finansiering
2982   skjer gjennom tildeling av frie midler, ikke prosjektmidler
- 2983   • Opprette flere frivillighetsentraler og frivillighetsråd i kommunene
- 2984   • Jobbe for at alle kommuner har koordinatorene som bistår frivillig sektor
- 2985   • Samle alle tilgjengelige støtteordninger for frivillig sektor i en felles søkeportal

2986

2987 **TROS- OG LIVSSYNSPOLITIKK**

2988 Norge har en kristen og humanistisk arv. Denne arven tar vi med oss i møte med dagens
2989 mangfoldige samfunn.

2990

2991 Trosfrihet er en menneskerett. Samtidig står friheten til å tro og utøve sin religion side om
2992 side med friheten til å ikke tro, konvertere, frafalle eller kritisere religion.

2993

2994 Religion er ikke bare en privatsak for den enkelte. Det er også et offentlig anliggende når det
2995 gjelder økonomisk støtte fra det offentlige, når tros- og livssynssamfunnene bidrar til
2996 velferden i samfunnet gjennom frivillige fellesskap, eller når noen utsettes for tvang eller
2997 undertrykking i religionens navn.

2998

2999 For mange mennesker utgjør tros- og livssynssamfunnene viktige fellesskap. De har
3000 betydning for tilhørighet og identitet og kan være et ankerfeste for frivillig engasjement i
3001 lokalsamfunnet.

3002

3003 Når tros- og livssynssamfunnene kan være så viktige for enkeltmenneskene, er innsyn til og
3004 utsyn fra disse samfunnene like viktig for storsamfunnet. På de fleste andre områder av
3005 samfunnet vårt stiller vi krav til demokrati, åpenhet og representasjon. Nå er det på tide å
3006 gjøre det samme overfor tros- og livssynssamfunnene. Kravene som stilles, skal ivareta
3007 trosfriheten og ikke gripe inn i tros- og livssynssamfunnenes teologi.

3008

3009 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3010   • Hovedlinjene i finansieringsordningen av tros- og livssynssamfunn skal sikre
3011   forutsigbarhet og vil være som i dag, med unntak av at vi vil:
  - 3012   ○ Se nærmere på beregningsgrunnlaget for støtten og vurdere om kriteriene er
3013   tilstrekkelige og relevante
- 3014   • Gjennomføre en vesentlig økning av minimumskravet til antall medlemmer for å få
3015   økonomisk støtte, fra dagens krav om 10 medlemmer
- 3016   • Stille krav i forbindelse med økonomisk støtte til tros- og livssynssamfunnene om:
  - 3017   ○ Minst 40 prosent representasjon av kvinner i styringsorganer som forvalter statlig
3018   støtte. Kravet gjelder ikke organer som tar stilling til teologiske spørsmål, og vil
3019   først gjelde fra 2020

- 3020
- 3021
- 3022
- 3023
- 3024
- 3025
- 3026
- 3027
- 3028
- 3029
- 3030
- 3031
- 3032
- 3033
- 3034
- 3035
- 3036
- 3037
- 3038
- 3039
- 3040
- 3041
- 3042
- 3043
- Demokratisk valgte representanter i styringsorganene som forvalter den statlige støtten. Kravet gjelder ikke organer som tar stilling til teologiske spørsmål, og vil først gjelde fra 2020
  - Stille krav til personer som kommer til Norge for å praktisere som religiøse ledere at de skal ha eller skaffer seg kunnskap om den religiøse rådgivningsrollen i møte med vold i nære relasjoner, eksilerfaringer og sentrale verdier i det norske samfunnet.
  - Opprette en egen likestillingspott som tros- og livssynssamfunn kan søke om midler til likestillingsarbeid fra
  - At offentlige institusjoner som sykehus, sykehjem og fengsel tilrettelegger for at pasienter og innsatte får anledning til å ivareta tros- og livssynsutøvelse ved samtaler med prest eller et tilsvarende tilbud for personer med en annen religiøs tilhørighet
  - Kreve åpenhet fra tros- og livssynssamfunn om pengegaver (og annen materiell støtte) fra utlandet, og utrede på hvilket grunnlag utenlandske gaver eller økonomisk støtte kan begrenses
  - Sikre at skilsmisse etter norsk lov respekteres av de ulike tros- og livssynssamfunnene og motvirke fremvekst av religiøse domstoler
  - At valgordningen i Den norske Kirke sikrer at medlemmer til lokalt, regionalt og sentralt nivå organiseres gjennom direkte valg og gjennomføres samtidig med, og i lokaler i umiddelbar nærhet til, kommune- og fylkestingsvalgene
  - Legge til rette for at Sjømannskirken fortsatt skal være et viktig kirkelig, kulturelt og sosialt møtested for nordmenn i utlandet, blant annet gjennom et særskilt tilskudd
  - Legge til rette for midler til lokale dialogtiltak tros- og livssynssamfunn i mellom, og mellom disse fellesskapene og samfunnet for øvrig

3044 **Dissens fra Mani Hussaini og Anniken Huitfeldt: nytt kulepunkt på linje 3043:**

- 3045
- 3046
- *Utvikle religions- og livssynsfaget til et mer inkluderende fag og dermed fjerne 'K' fra KRLE-faget*

3047

3048 **URFOLK OG NASJONALE MINORITETER**

3049 Vi vil sikre gode rammevilkår for samiske språk, kultur, næringsliv og samfunnsliv. Samene skal ha reell mulighet til å lære samisk, bruke det i hverdagen og kunne overlevere det til neste generasjon. Vi vil styrke og samordne tilbudene til den samiske befolkningen innenfor spesialisthelsetjenesten med en målsetting om at de samiske pasientene kan få helsetjenester i et miljø med samisk språk- og kulturkompetanse.

3050

3051

3052

3053

3054

3055 Det er viktig å sikre gode rammevilkår for de tradisjonelle samiske næringene. Samtidig må vi legge til rette for vekst også innen annen næringsvirksomhet og bidra til ny vekst i områder med nedgang i befolkningen.

3056

3057

3058

3059 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3060
- 3061
- 3062
- 3063
- 3064
- 3065
- 3066
- 3067
- 3068
- 3069
- 3070
- 3071
- Sikre nok samiske læremidler av tilfredsstillende kvalitet
  - Utdanne flere samisktalende lærere, førskolelærere og helsearbeidere
  - Øke antallet samiske barnehageplasser
  - Arbeide for styrket barnehustilbud for samiske barn
  - Støtte samisk LHBT+-arbeid
  - Arbeide for økt samisk kulturkompetanse i mottak av volds- og overgrepsofre og i etterforskningsarbeidet
  - Jobbe for et godt helsetilbud tilpasset den samiske befolkningen
  - Bekjempe alle former for diskriminering
  - Ivareta våre forpliktelser overfor våre nasjonale minoriteter og arbeide for at disse gruppene får videreutvikle sin identitet, kulturhistorie og sitt språk i Norge

3072 **INNVANDRING OG ASYLPOLITIKK**

3073 Vi lever i en tid med store folkevandringer som følge av konflikt, fattigdom og klimaendringer.
3074 Å finne internasjonale løsninger er avgjørende for å skape fred og trygghet, slik at folk ikke
3075 legger ut på flukt. Norge har et ansvar for å hjelpe mennesker som flykter fra krig og
3076 forfølgelse. Det er behov for betydelig hjelp i områdene som er hardest rammet og landene
3077 som tar imot flest flyktninger. Norge bør ta et lederansvar internasjonalt for å bedre
3078 livssituasjonen i land folk flykter fra.

3079
3080 Dagens situasjon med ukontrollert innvandring til Europa er ikke bærekraftig. Norge kan ikke
3081 alene løse disse utfordringene, men vil søke samarbeid på europeisk og globalt nivå. Vi vil
3082 stille klare krav til alle europeiske stater om å ta imot sin andel av flyktninger.

3083
3084 Arbeiderpartiet tok initiativ til og står ved de brede forlikene om innvandring og integrering i
3085 Stortinget i 2015. Vi vil videreføre en streng, rettferdig og human asyl- og flyktningpolitikk.
3086 For oss er det viktig å sørge for kontroll med ankomstene til Norge. Mennesker som har krav
3087 på beskyttelse fordi de har blitt tvunget til å forlate hjemlandet sitt, skal få sin sak behandlet i
3088 Norge i tråd med internasjonale regler. Mennesker som ikke har behov for slik beskyttelse,
3089 skal returneres så raskt som mulig. Erfaring viser at viljen til god integrering kan være nært
3090 koplet til opplevelsen av at det er kontroll med innvandringen og kontroll ved grensene.

3091
3092 Vår politikk er basert på menneskerettighetene og flyktningkonvensjonen. Samtidig vil vi ta
3093 initiativ til en gjennomgang av internasjonale konvensjoner for at disse bedre kan tilpasses
3094 vår tids flyktningsituasjon.

3095
3096 Kvoteflyktninger er den sikreste og mest rettferdige ordningen for å sikre mottak av
3097 mennesker som skal ha varig beskyttelse. Antallet kvoteflyktninger må til enhver tid vurderes
3098 opp mot anbefalingene fra FN, mot hvor mange asylsøkere som kommer til landet, og
3099 mulighetene for rask og god integrering i Norge.

3100
3101 Barn og kvinner på flukt er særlige utsatte grupper. Norge skal være en pådriver for at
3102 rettighetene til barn på flukt ivaretas.

3103 3104 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3105 • Arbeide internasjonalt for å bekjempe årsaker til at mennesker legger ut på flukt
- 3106 • At Norge skal være en pådriver i Europa for en felles løsning på utfordringene knyttet
- 3107 til ekstraordinære ankomster av mennesker på flukt
- 3108 • Forbedre beredskapen langs grensen for å kunne håndtere ekstraordinære
- 3109 asylankomster
- 3110 • Føre en aktiv returpolitikk, og opprette direkteruter til de viktigste avsenderlandene
- 3111 • Redusere saksbehandlingstiden i Utlendingsdirektoratet og Utlendingsnemnda
- 3112 • Styrke arbeidet med identitetsavklaring
- 3113 • Sikre større forutsigbarhet og bedre involvering av kommunene ved etablering av
- 3114 flyktningmottak
- 3115 • Sikre en bedre samhandling mellom UDI, IMDI og kommunene når asylsøkere
- 3116 overføres til bosetting slik at eksisterende nettverk og grunnlag for integrering tas
- 3117 hensyn til
- 3118 • Vurdere hvordan hovedregelen om bare ett statsborgerskap slår ut i praksis i en mer
- 3119 globalisert hverdag
- 3120 • Endre statsborgerloven slik at tilbakekallelser av statsborgerskap som er gitt på
- 3121 bakgrunn av uriktige og ufullstendige opplysninger skal skje ved dom
- 3122

3123 INTEGRERING

3124 Norge skal være et åpent og inkluderende samfunn. Nøkkelen til god integrering er språk,
3125 arbeid og respekt for felles spilleregler. Alle forventes å ta ansvar for å delta, bidra og
3126 forsørge seg selv, samtidig som fellesskapet støtter opp og gir muligheter.

3127 Å legge til rette for arbeid og bruke og utvikle kompetanse, er avgjørende for at vi kan bevare
3128 et samfunn med små forskjeller og høy produktivitet. Å komme raskt ut i arbeidslivet bidrar til
3129 at nyankomne lærer seg språk, knytter sosiale kontakter, tilegner seg ytterligere kompetanse
3130 og blir i stand til å forsørge seg selv. Derfor er det viktig at vi lager effektive systemer for å
3131 raskt bli kjent med hvilken kompetanse den enkelte har. En hovedoppgave i
3132 integreringsarbeidet er å sette kommunene og arbeidslivet i stand til å få folk inn i arbeid og
3133 deltakelse.

3134
3135 Asylmottak må tilby meningsfull aktivitet, slik at inngangen til og deltakelsen i det norske
3136 samfunnet skjer raskest mulig. Vi vil støtte frivillige lag og organisasjoner, frivilligsentraler og
3137 idretten, som gjør en uvurderlig innsats i integreringsarbeidet. For å lykkes må vi bli flinkere
3138 til å få de mange elementene i integreringsarbeidet til å henge sammen.

3139

3140 Arbeiderpartiet vil:

- 3141 • *For å få flere ut i arbeid og øke samfunnsdeltakelsen:*
  - 3142 ○ Gi integrering i alle mottak
  - 3143 ○ Redusere tiden den enkelte sitter i mottak og holdes utenfor arbeid gjennom
  - 3144 raskere saksbehandlingstid
  - 3145 ○ Gi 250 timer språkopplæring, 50 timer samfunnskunnskap i tillegg til
  - 3146 språkopplæringen, kompetansekartlegging og godkjenning mens man er i mottak
  - 3147 ○ Gjennomføre en kvalitetsreform i voksenopplæringen slik at alle nyankomne
  - 3148 sikres best mulig språk og samfunnsopplæring og at lærerne som tilbyr den har
  - 3149 de virkemidler de trenger
  - 3150 ○ Gi kommunene større frihet til selv å tilpasse språk- og integreringstilbud
  - 3151 ○ At arbeid, kompetanseoppbygging og språkopplæring skal skje parallelt. Tilby
  - 3152 tidlig kartlegging av kompetanse og godkjenning av utdanning, og gi tilbud om
  - 3153 realkompetansevurdering der det er relevant
  - 3154 ○ At nyankomne skal raskt i arbeid og få gode muligheter for
  - 3155 kompetanseoppbygging
  - 3156 ○ At personer som er klare til å komme i arbeid raskt settes i kontakt med en
  - 3157 relevant bransje og arbeidsgiver. NAV bør, sammen med kommunene, ha
  - 3158 hovedansvaret for tiltakene i et slikt hurtigspor
  - 3159 ○ Legge bedre til rette for at flere skal komme tilbake til arbeidslivet
  - 3160 ○ Raskere koble sammen nyankomne og bransjer med arbeidskraftsbehov ved å
  - 3161 skape flere treffpunkt
  - 3162 ○ Gjøre introduksjonsprogrammet mer individuell tilpasset slik at folk som er i stand
  - 3163 til å komme raskere i arbeid, kan gjøre det, og at folk som trenger flere timer med
  - 3164 undervisning og praksis, får det
  - 3165 ○ Vurdere om lokal og regional etterspørsel etter kompetanse og arbeidskraft i
  - 3166 større grad bør styre bosetting av flyktninger. Dette gjelder også utdanningstilbud
  - 3167 og kompetanseheving
  - 3168 ○ Vurdere om introduksjonsprogrammet kan starte i mottaket dersom ventetiden
  - 3169 etter innvilget opphold er lang
  - 3170 ○ Satse på mer arbeidsretting i introduksjonsprogrammet og tilby flest mulig praksis
  - 3171 i arbeidslivet som en del av programmet
  - 3172
- 3173 • *For inkludering og felles spilleregler:*
  - 3174 ○ Gi alle barn i asylmottak tilbud om barnehageplass
  - 3175 ○ Bidra til å hindre at barn sitter lenge i mottak ved å fjerne bestemmelsen om at
  - 3176 enslige mindreårige ikke kan bosettes i et fosterhjem eller i en kommune

- 3177 ○ At personer som har religiøs eller kulturell begrunnelse for å ikke delta i aktivitet
- 3178 eller arbeid ikke skal få økonomisk støtte av det offentlige
- 3179 ○ Bekjempe tvangsekteskap og heve kompetansen knyttet til æresrelaterte
- 3180 frihetsbegrensninger, sosial kontroll og kjønnslemlestelse
- 3181 ○ Utarbeide føringer for skolens arbeid mot barnehijab og innføre felles
- 3182 retningslinjer i utdanningssektoren som sikrer at ansiktet er fullt synlig i
- 3183 undervisningssituasjoner
- 3184 ○ At skolens tilbud og aktiviteter skal være felles, og at det ikke gjøres unntak fra
- 3185 felles svømmeundervisning og felles undervisning
- 3186 ○ Sørge for at minoritetsforeldre gis informasjon om rettigheter og muligheter som
- 3187 foreldre
- 3188 • Styrke forskningen på integrering for å bedre avdekke behov knyttet spesielt til vold
- 3189 og traumatisk stress
- 3190 • Påse at flyktningene på et tidlig tidspunkt kan få informasjon om de brede
- 3191 mulighetene for å engasjere seg i frivilligheten og sivilsamfunnet i Norge

DEL 4

Sikkerhet og utenriks

3192 JUSTIS

3193

3194 **Politi og lokal trygghet**

3195 Trygge lokalsamfunn skaper vi sammen. Flere samfunnsaktører spiller en viktig rolle, blant
3196 annet helsevesen, skole, frivillige organisasjoner, politi, sivilforsvar, brann- og redningsvesen
3197 og kommunene. Arbeidet må være forankret lokalt og understøttet nasjonalt.

3198

3199 Vi mener det er viktig å rette den forebyggende innsatsen mot barn og unge. God
3200 forebygging avhenger av kompetanse, tilstedeværelse og systematisk samhandling mellom
3201 disse aktørene over tid.

3202

3203 For å oppklare lovbrudd og forebygge ny kriminalitet trengs gode etterforskningsmiljøer i hele
3204 landet. Noen kriminalitetsformer krever særskilt oppmerksomhet: For å bekjempe vold i nære
3205 relasjoner og seksuelle overgrep er kunnskap, kompetanse, samarbeid og prioriteringer
3206 avgjørende. For å bekjempe arbeidslivskriminalitet er trepartssamarbeidet sentralt. For
3207 radikalisering og ekstremisme er nasjonale initiativ, sammen med godt lokalt samarbeid,
3208 viktig. For bekjempelse av internettbasert kriminalitet er god utnyttelse av teknologi og sivil
3209 kompetanse nødvendig.

3210

3211 Politiet må ha god lokal forståelse og være der for folk når de trenger det. Vi ønsker et
3212 forebyggende, tilstedeværende og serviceinnstilt politi.

3213

3214 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3215 • At politiet skal ha en sterk lokal forankring
- 3216 • Bygge ut politidistriktenes selvstendighet og kapasitet og sikre politidistriktene mer av
3217 ressursene, blant annet gjennom frie driftsmidler og økt grunnbemanning
- 3218 • At alle kommuner skal ha politiråd
- 3219 • Etablere et nasjonalt organ som koordinerer og utvikler praksis for å forebygge
3220 radikalisering og voldelig ekstremisme
- 3221 • Bidra til at etterforskningsfeltet og etterforskerne i politiet får økt status og blir styrket.
3222 Legge til rette for økt bruk av sivile med faglig relevant bakgrunn i etterforskningen,
3223 også av hverdagskriminalitet
- 3224 • Arbeide målrettet for en bedre varslerkultur i politiet
- 3225 • Styrke barnehusene
- 3226 • Sikre rask uttransportering av personer uten oppholdsgrunnlag i Norge
- 3227 • Bedre kunnskapen om hatkriminalitet gjennom blant annet å registrere omfanget av
3228 hatkriminalitet mer nøyaktig enn i dag
- 3229 • Omfatte kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk i Straffelovens paragraf for hatkriminalitet

3230

3231 **Kriminalomsorg**

3232 Straff er samfunnets reaksjon på at noe galt har funnet sted. Straff har også som formål å
3233 forebygge ny kriminalitet. Straffereaksjonene skal iverksettes raskt og tilbakeføringsarbeidet
3234 skal starte når dommen har falt. Innhold i soningen må styrkes og rehabiliteringen må ta
3235 utgangspunkt i det som får den enkelte best tilbake til et liv uten ny kriminalitet.

3236

3237 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3238 • At innholdet i soningen ved straff holder høy kvalitet slik at målet om redusert
3239 tilbakefall til ny kriminalitet nås
- 3240 • Styrke kriminalomsorgen for å sikre forsvarlig bemanning, og legge til rette for
3241 hensiktsmessig soningsinnhold
- 3242 • At narkotika fortsatt skal være forbudt, men at lovverket om narkotika til eget bruk
3243 skal innebære alternative reaksjoner fra samfunnet. *Se for øvrig under «Helse»*
- 3244 • Øke soningskapasiteten i Norge og sikre flere plasser for kvinner

- 3245
- 3246
- 3247
- 3248
- 3249
- 3250
- 3251
- 3252
- Lovfeste prinsipp om at soning skal skje på norsk jord for norske statsborgere og avvikle ordningen med leie av fengselsplasser i utlandet
  - Innføre tjenestenummer for ansatte i kriminalomsorgen. Ansattes navn må skjermes ved alvorlige hendelser slik at de får en tryggere hverdag
  - Tilby etter- og videreutdanning for ansatte i kriminalomsorgen
  - Legge til rette for utdanning og arbeidstrening under soningstiden.
  - Sørge for god oppfølging etter løslatelse og øke kunnskapen om gjeldsproblematikk, for å redusere faren for tilbakefall til rus og kriminalitet

3253

3254 **Teknologi og personvern**

3255 Ny teknologi gir bedre forutsetninger for å forebygge, etterforske og oppklare kriminalitet.

3256 Justis- og beredskapssektoren lider under dårlige teknologiske løsninger på en rekke områder.

3258 Den teknologiske utviklingen kan samtidig utfordre viktige personvern hensyn. Det kan også

3259 oppstå konflikter mellom behovet for nye politimetoder og hensynet til personvern og

3260 rettssikkerhet. Lovverket skal bidra til større samfunnsikkerhet, innenfor rammene av

3261 menneskerettighetene og rettsstatsprinsipper.

3262

3263 Ettersom digitaliseringens betydning øker, øker også nødvendigheten av å styrke

3264 forbrukeren og borgerens forståelse og evne til å ta informerte valg. Dette oppnås gjennom

3265 økt åpenhet og innsyn. Gjennom utnyttelse og tilgjengeliggjøring av stordata kan vi oppnå

3266 bedre tjenester, mer effektiv ressursutnyttelse og nye tjenester og arbeidsplasser.

3267 Arbeiderpartiet ønsker å legge til rette for dette, innenfor rammene av personvernet.

3268

3269 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3270
- 3271
- 3272
- 3273
- 3274
- 3275
- 3276
- 3277
- 3278
- 3279
- 3280
- 3281
- 3282
- 3283
- 3284
- 3285
- 3286
- Styrke forbrukerens mulighet til å ta informerte valg om sitt personvern
  - Sørge for nødvendig oppfølging av EUs personvernforordning
  - Søke europeiske løsninger for sikkerhets- og personvernstandarder for produkter og tjenester
  - Legge til rette for teknologiske løsninger som gjør det enklere for folk å ha kontakt med tjenestene innen justis- og beredskapssektoren, og som letter sektorens arbeid
  - Gjennomgå hvordan hensynet til personvern er ivaretatt og best kan sikres i justissektoren
  - Utføre en fremtidsrettet utredning av dronebruk, inkludert for bruk innen justis- og beredskapssektoren
  - Gjennomgå regelverket for behandling av personinformasjon for å sikre at ny og oppdatert teknologi kan brukes for å tilby best mulig tjenester til innbyggerne
  - Jobbe for internasjonale standarder og merkeordninger som sikrer at forbrukerne kan ta trygge valg knyttet til internett-tilkoblede enheter og programvarer
  - Legge til rette for utprøving av nye digitale tjenester i tett samarbeid med tilsyn som Datatilsynet og Finanstilsynet

3287 **Domstol og rettshjelp**

3288 Domstolenes behandling skal være effektiv og rettssikker. Folks mulighet for avklaring av

3289 tvister og konflikter utenom rettsapparatet må styrkes, og tilgangen til rettsråd økes.

3290

3291 Folk skal oppleve at de har reell tilgang til kvalifisert rettslig bistand. Mange erfarer at rettslig

3292 bistand er dyrt og opplever en usikkerhet om pris ved bruk av advokat. I tillegg til at

3293 ordningen med fri rettshjelp og de frivillige rettshjelptiltakene må styrkes, må det legges til

3294 rette for økt tilgang til rettslig bistand for folk flest.

3295

3296

3297

- 3298 **Arbeiderpartiet vil:**
- 3299 • Utrede lokale/regionale rettssentre for om mulig å tilby flere juridiske tjenester under
  - 3300 *ett tak*
  - 3301 • Faglig styrke konfliktråd og forliksråd
  - 3302 • Styrke de frivillige rettshjelpstilbudene og fri rettshjelp
  - 3303 • Legge til rette for moderat spesialisering av dommere i domstolene
  - 3304 • Øke bruken av elektronisk kommunikasjon i saksbehandlingen til domstolene
  - 3305 • Styrke kontoret for voldsoffererstatning for å sikre at voldsofre blir godt ivaretatt
  - 3306 • Legge til rette for en bredere rekruttering av meddommere
- 3307

3308 SAMFUNNSSIKKERHET OG TOTALBEREDSKAP

3309 Vår samfunnssikkerhet kan bli utfordret av naturkatastrofer, ekstremvær, terror, alvorlig
3310 kriminalitet og digitale angrep. God kapasitet og samtrening, klare roller og tydelig
3311 ansvarsforhold mellom ulike aktører er avgjørende for å bedre beredskapsevnen.
3312 Samfunnets totale beredskap blir bedre når vi ser samfunnets ressurser i sammenheng. Den
3313 viktigste politiberedskapen er fortsatt den nærmeste patruljen.

3314

3315 Brann- og redningstjenestens oppdrag er endret over tid. Tydelig rolleavklaring,
3316 kompetanseheving og tilstrekkelige ressurser er nødvendig for forsvarlighet og god kvalitet
3317 på brann- og redningstjenestens oppdrag.

3318

3319 Ettersom stadig flere deler av samfunnet digitaliseres og flere enheter kobles til internett i en
3320 gjensidig avhengighet, øker sårbarheten. Flere av våre grunnleggende samfunnsfunksjoner
3321 står i et digitalt avhengighetsforhold: helse, vann, energi og kommunikasjonsinfrastruktur.
3322 Mange er på private hender. Det er behov for økt innsats for å ivareta sikkerhet og
3323 beredskap, i nært samarbeid mellom offentlig og privat sektor. Vår evne til å forebygge og
3324 håndtere alvorlige cyberangrep må forbedres.

3325

3326 **Arbeiderpartiets vil:**

- 3327 • *For totalberedskap, avklarte ansvarsforhold og samtrening:*
- 3328 ○ Nedsette et offentlig utvalg for å utvikle en nasjonal strategi for trygghet og
- 3329 totalberedskap, herunder søke å harmonisere de ulike beredskapsaktørenes
- 3330 ansvarsområder
- 3331 ○ Lage en nasjonal strategi for flere regionale treningssentre for politi, forsvar,
- 3332 nødetater og frivillige organisasjoner
- 3333 ○ Øke samtreningen mellom nødetatene, og mellom nødetatene og de frivillige
- 3334 organisasjonene
- 3335 ○ Sørge for at politiets skarpe ende samlokaliseres i et nasjonalt beredskapssenter
- 3336 ○ Sikre avklarte roller og ansvarsforhold i den nasjonale kriseledelsen ved større
- 3337 hendelser, iverksette ny instruks for forsvarets bistand til politiet
- 3338 ○ At støtte og bistand til politiet og øvrig sivile samfunn bør i større grad være en
- 3339 styrende faktor for innretning og dimensjonering av enkelte av forsvarets
- 3340 strukturer og kapasiteter, slik som heimevern, spesialstyrker, cyberforsvar og
- 3341 helikopterkapasitet
- 3342 ○ Legge frem en handlingsplan for arbeidet med kultur, holdninger og lederskap i
- 3343 beredskapssektoren
- 3344 ○ Organisere brann- og redningstjenesten, for å sikre heltidsledelse og bedre
- 3345 tjenester
- 3346 ○ Sørge for ny utdanningsmodell for brann- og redningstjenesten, herunder ny
- 3347 lederutdanning
- 3348 ○ Styrke arbeidet mot terror i Politiets sikkerhetstjeneste, og samarbeidet med
- 3349 Etterretningstjenesten og Nasjonal sikkerhetsmyndighet, og kreve felles
- 3350 trusselvurdering til Stortinget

- 3351 ○ Videreføre opplæring og kompetanseheving for deltidspersonell i brann- og
- 3352 redningstjenesten
- 3353 ○ Sikre forsvarlig helikopterkapasitet for politiet, også i samarbeid med forsvaret
- 3354 ○ Følge opp konseptutredning om Sivilforsvaret fra Direktoratet for
- 3355 samfunnssikkerhet og beredskap
- 3356 ○ Opprette rednings- og beredskapsråd i alle politidistriktene/lokale redningsentral-
- 3357 områdene
- 3358 ○ Sikre felles sivil/militær evne til å håndtere angrep på tvers av sektorer med høy
- 3359 grad av informasjonsdeling og tett samarbeid, og klare avgrensinger der det er
- 3360 nødvendig
- 3361 ○ Sørge for at Norge er verdensledende på arktisk redning, både på teknologi og
- 3362 kompetanse
- 3363 ○ Beholde hovedregelen om et ubevæpnet politi. Også i fremtiden skal politiet ha
- 3364 lett tilgang til våpen når omstendighetene eller trusselvurderingen krever det
- 3365 ● *For IKT- og cybersikkerhet:*
- 3366 ○ Styrke fagkompetansen på cybersikkerhet, og foreta nødvendige avklaringer av
- 3367 roller og ansvar i håndteringen av cyberrelaterte kriser som kan ramme
- 3368 institusjoner av samfunnskritisk betydning
- 3369 ○ Utarbeide en overordnet nasjonal strategi for å sikre en langsiktig oppbygging av
- 3370 kompetanse innen IKT-sikkerhet i det norske samfunnet
- 3371 ○ Sikre ledende forskningsmiljøer på digital sikkerhet og sårbarhet
- 3372 ○ Styrke politiets innsats mot cyberkriminalitet, og vurdere en egen spesialenhet i
- 3373 politiet som arbeider med digital kriminalitet
- 3374 ○ Sørge for at det bygges opp teknologikompetanse i tilsynsfunksjonene i alle
- 3375 sektorer, og sikre at cybersikkerhet vurderes spesifikt i utvikling og drift av nye
- 3376 offentlige tjenester og systemer
- 3377 ○ Innføre ny sikkerhetslov tilpasset et digitalt samfunn i tråd med hovedlinjene fra
- 3378 Traavik-utvalget
- 3379 ● *For frivillige beredskapsorganisasjoner:*
- 3380 ○ Øke ressursene til de frivillige redningstjenestene for å styrke den lokale
- 3381 beredskapen
- 3382 ○ Bidra til at frivillige beredskapsorganisasjoner inkluderes i trening og debrief med
- 3383 lokalt politi

3384

3385 FORSVAR

3386 Forsvarets grunnleggende oppgave er å ivareta Norges sikkerhet og trygghet, våre
 3387 interesser og verdier. De siste årene har trusselbildet og det sikkerhetspolitiske landskapet
 3388 endret seg. Norge trenger et sterkt forsvar tilpasset den nye situasjonen, moderne utrustet
 3389 og med høykompetent personell.

3390

3391 Forsvaret skal utgjøre en krigsforebyggende terskel og sikre troverdig avskrekking med basis
 3392 i NATOs kollektive forsvar. Med våre store hav- og landområder må forsvaret kunne
 3393 håndheve norsk suverenitet.

3394

3395 Det er spesielt viktig at forsvaret er i stand til å løse de utfordringer Norge kan stå overfor i
 3396 nordområdene. Vi vil styrke forsvarsevnen i Nord-Norge med relevante bidrag fra alle
 3397 forsvarsgrener.

3398

3399 Forsvaret skal være en integrert del av det norske samfunnet. Vi er for et forsvar basert på
 3400 verneplikten. Vi legger stor vekt på å anerkjenne og ivareta våre veteraner. På
 3401 enkeltområder er det fornuftig at forsvarssektoren samarbeider med private aktører, men vi
 3402 vil advare mot privatisering styrt av ideologi og ikke av forsvarets behov for kompetanse,
 3403 sikkerhet og fleksibilitet.

3404

3405 Moderne konflikter fremstår stadig mer som «hybridkriger», der tradisjonelle og
3406 «asymmetriske» virkemidler brukes om hverandre. Norge må settes i stand til å bedre forstå
3407 og stå imot slik hybridkrigføring.

3408
3409 Verden er inne i en teknologisk revolusjon som må forventes å ha store konsekvenser for
3410 internasjonal sikkerhetspolitikk. Det vil også påvirke vårt eget forsvar og trusselbilder vi vil
3411 måtte håndtere. Autonome våpen, cyber, posisjoneringsteknologi, nye materialer, biologiske
3412 og medisinske gjennombrudd vil som i tidligere industrielle revolusjoner også sterkt forandre
3413 måten kriger og konflikter utføres på. Slike nye våpen kan bli tatt i bruk også av ikke-statlige
3414 aktører. For et land som Norge har dette både forsvars- og nedrustningspolitiske
3415 konsekvenser. Arbeiderpartiet vil ta initiativ til tettere internasjonalt samarbeid for å bidra et
3416 sterkere regelverk på dette området.

3417
3418 Sikkerhetspolitisk blir de nordiske landene vevet stadig tettere sammen. Vi mener det
3419 fremdeles er et uutnyttet potensiale i et nordisk samarbeid om sikkerhets- og forsvarspolitikk.

3420

3421 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3422 • Styrke forsvarsevnen i tråd med den vedtatte langtidsplanen, og arbeide for å oppfylle
- 3423 NATOs mål om å bruke 2 prosent av brutto nasjonalprodukt på forsvaret
- 3424 • Sikre et forsvar med langsiktig balanse mellom oppgaver, struktur og økonomi
- 3425 • Fortsette moderniseringen av forsvaret med relevante og gjensidig forsterkende
- 3426 kapasiteter innen land-, sjø- og luftmakt
- 3427 • Vie særlig oppmerksomhet til utviklingen av en moderne, slagkraftig og mobil
- 3428 landmakt - inkludert helikopterstøtte for Hæren basert på Bardufoss - med evne til
- 3429 egenbeskyttelse og kapasitet til å håndtere både tradisjonelle og nye trusler
- 3430 • Ivareta Andøy-samfunnet gjennom bl.a. omstillingsmidler, statlige investeringer i
- 3431 infrastruktur og sikring av videre drift for Andøya Space Center/Andøya Test Center
- 3432 • Sikre oppdaterte sivile og militære beredskapsplaner som møter vår tids trusselbilder,
- 3433 våre allianseforpliktelser og nye sikkerhetsutfordringer, herunder risikoen for
- 3434 hybridkrigføring
- 3435 • Ta på alvor en teknologisk utvikling der autonome våpensystemer får en stadig mer
- 3436 fremtredende plass
- 3437 • Sikre mangfold i kompetansesammensetningen og øke kvinneandelen i Forsvaret
- 3438 • Ivareta våre veteraner før, under og etter tjeneste, med spesiell vekt på helsemessig
- 3439 og sosial oppfølging, økonomisk sikkerhet og støtte til pårørende
- 3440 • Forsterke det nordiske forsvarssamarbeidet som et supplement til NATO-alliansen og
- 3441 ta initiativ til en nordisk forsvarskommisjon

3442

3443 **FRED OG SIKKERHET**

3444 Ustabilitet preger Europas nabolag. Sårbare, autoritære og ikke-fungerende stater er

3445 arnested for krig og konflikt, humanitære lidelser, radikalisering og ekstremisme.
3446 Terrororganisasjonen IS rammer sivilbefolkningen i Midtøsten og utfordrer vår sikkerhet
3447 gjennom terroranslag mot uskyldige sivile i Europa. Det kreves et bredt sett av virkemidler for
3448 å møte disse truslene. Norge må bidra til kampen mot ekstremisme og terror. Det viktigste
3449 virkemiddel for å hindre humanitær lidelse og flukt er å bilegge væpnede konflikter. Seksuell
3450 vold er en integrert del av krigføring, både gjennom strategisk bruk av voldtekt og som en
3451 metode for å destruere sosiale normer. På sikt er statsbygging løsningen for sårbare stater.

3452
3453 Fred og sikkerhet sikres best gjennom et forutsigbart internasjonalt samarbeid basert på
3454 folkeretten. NATO er ankerfestet for norsk sikkerhetspolitikk innenfor den overordnede
3455 rammen av FN. Arbeiderpartiet ser NATO både som en politisk og en militær allianse.
3456 Debatten om hvordan freden best sikres i det nordatlantiske området er en viktig del av vår
3457 NATO-politikk. Det er også et mål at NATOs samlede militære evne opprettholdes og
3458 styrkes, ikke minst gjennom tettere samarbeid om anskaffelser, øvelser og doktrineutvikling.

3459
3460 Arbeidet med å støtte opp under FNs rolle for fred og sikkerhet, blant annet gjennom bidrag
3461 til FNs fredsoperasjoner, trykker også vår sikkerhet.
3462
3463 Naboskapet til Russland skal være preget av samarbeid og dialog, fasthet og forutsigbarhet.
3464 Vi må stå sammen med våre allierte og europeiske partnere i møte med brudd på
3465 folkeretten. Samtidig må vi særlig hegne om samarbeidet i nord, som har bidratt til
3466 lavspenning i nordområdene
3467
3468 Atomvåpen utgjør en trussel mot menneskehetens eksistens, men arbeidet for nedrustning
3469 og ikke-spredning har nærmest stoppet opp. Det endelige mål bør være en verden uten
3470 kjernevåpen. Den internasjonale ikkespredningsavtalen NPT må følges opp. Det må legges
3471 press på atommaktene for at de skal ruste ned. Arbeidet for nedrustning trenger nå initiativ
3472 og retning.
3473
3474 Ny teknologi vil skape nye, helt eller delvis selvstyrte våpensystemer, blant annet
3475 dronebaserte våpen. Slike nye våpen kan bli tatt i bruk også av ikke-statlige aktører. Disse
3476 nye truslene må håndteres og reguleres gjennom internasjonale regler.
3477

3478 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3479 • Aktivt delta i kampen mot internasjonal terrorisme
- 3480 • Styrke den norske innsatsen for fred og forsoning, gjennom nye initiativer,
3481 gjennomgang av erfaringene fra de siste tiår og samarbeid med likesinnede land og
3482 aktører
- 3483 • Innen våpeneksport ha som mål å innføre sluttbrukererklæring fra alle land, og
3484 arbeide for at dette blir norm i NATO
- 3485 • Arbeide for balansert og gjensidig atomnedrustning innen rammen av
3486 ikkespredningsavtalen NPT med et langsiktig mål om et internasjonalt forbud mot
3487 kjernevåpen
- 3488 • Øke norske bidrag til FN-operasjoner
- 3489 • Bringe det internasjonale våpenkontroll- og nedrustningsarbeidet videre og ta
3490 nødvendige initiativ for å regulere utvikling og bruk av hel- og halvautonome
3491 våpensystemer og annen ny teknologi som kan utfordre grunnleggende prinsipper i
3492 krigens folkerett
- 3493 • Arbeide for at kvinner som blir utsatt for seksuell vold eller voldtekt sikres muligheten
3494 til aborttjenester og oppfølging også i krigssoner

3496 **INTERNASJONALT SAMARBEID OG RETTIGHETER**

3497 Arbeiderpartiets utenrikspolitikk skal ivareta norske interesser og er forankret i våre
3498 grunnleggende sosialdemokratiske verdier: frihet, internasjonal solidaritet og samarbeid,
3499 demokrati, menneskerettigheter og bærekraftig utvikling. Vi er en del av et fellesskap på
3500 tvers av landegrensene. Våre mål for vårt eget samfunn kan best realiseres dersom vi bidrar
3501 til å sikre internasjonale normer, organisasjoner og kjøreregler. Norge skal være et aktivt og
3502 gjenkjennelig medlem av det internasjonale samfunnet.
3503

3504 Globale utviklingstrekk påvirker samfunnsutviklingen og rammene for vår politikk her
3505 hjemme. Verdens økonomiske tyngdepunkt og sentrum for politisk makt flyttes. En åpen
3506 verdenshandel har bidratt til at millioner av mennesker har kommet ut av fattigdom. Samtidig
3507 legger kapitalflyt og handel press på tradisjonelle rettigheter og skaper nye ulikheter.
3508 Skatteinntekter for fellesskapsløsninger unndras. Forskjeller i inntekt og velstand er økende.
3509 Digitalisering og ny teknologi skaper både muligheter og utfordringer knyttet til økonomisk
3510 vekst, arbeidsmarked og fordeling. Klimautfordringene er en global trussel og Paris-avtalen
3511 krever global oppfølging og finansiering.
3512

3513 Etter andre verdenskrig har Norge som et lite land med en åpen økonomi hatt stor fordel av
3514 et sterkt multilateralt samarbeid basert på folkeretten. Vi vil arbeide for å ivareta og styrke
3515 FNs rolle og legitimitet. Samtidig må FN-systemet og andre globale samarbeidsaktører
3516 stadig oppdateres for å avspeile dagens virkelighet.

3517
3518 Viktige verdier som likestilling og arbeidstakerrettigheter er under press. Det samme gjelder
3519 ytringsfrihet og trosfrihet. Arbeidet for å fremme frihet, demokrati, feminisme og de
3520 universelle menneskerettighetene er fortsatt en prioritert oppgave. Diskriminering og
3521 undertrykking av kvinner må fremdeles bekjempes. I takt med økende internasjonal
3522 konkurranse og økonomisk vekst i mange utviklingsland, må vi bidra til at også
3523 arbeidstakerrettighetene blir styrket. FNs arbeidsorganisasjon ILO har spilt en viktig rolle i å
3524 sette normer og standarder, og vi vil nå særlig rette innsatsen mot at disse normene
3525 etterleveres, i et nært samarbeid med fagbevegelsen. Et levende demokrati trenger også et
3526 aktivt sivilsamfunn for å utfordre og stille myndigheter til ansvar for politiske beslutninger.

3527
3528 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3529 • Fremme multilateralt samarbeid og bidra til å styrke FN og de multilaterale
- 3530 organisasjonenes rolle og gjennomføringsevne
- 3531 • Gjennom våre bidrag til FN-organisasjonene arbeide for bedre samordning mellom
- 3532 sektorene og for å flytte mer av aktiviteten ut i felt
- 3533 • Gå inn for en grunnleggende reform av FNs sikkerhetsråd slik at det speiler dagens
- 3534 globale maktforhold på en bedre måte
- 3535 • Sikre Norge en plass i FNs sikkerhetsråd for perioden 2021–2022
- 3536 • Styrke kvinners økonomiske, politiske, sosiale og kulturelle rettigheter, herunder
- 3537 utdanning, arbeid, helse og reproduktive rettigheter, samt kvinners deltakelse i
- 3538 fredsforhandlinger og i forsoningstiltak, i ledelse av samfunnsinstitusjoner og i
- 3539 beslutningsprosesser
- 3540 • Ta et internasjonalt ansvar for å styrke arbeidet mot menneskehandel
- 3541 • Forsvare og styrke WTO og det regelverket som legger til rette for verdenshandelen i
- 3542 en tid der disse utfordres fra mange hold
- 3543 • Styrke arbeidstakerrettigheter globalt gjennom vår utenriks-, handels- og
- 3544 utviklingspolitikk og sikre gjennomføring av ILOs kjernekonvensjoner
- 3545 • Forsvare og fremme de universelle menneskerettighetene, og en verden fri fra
- 3546 forfølgelse, tortur og dødsstraff
- 3547 • Arbeide internasjonalt for å bekjempe diskriminering basert på seksuell legning
- 3548 • Styrke innsatsen for å sikre barns rettigheter
- 3549 • Fremme rettighetene til barn med fysisk og psykisk utviklingshemninger, bekjempe
- 3550 diskriminering, og arbeide for å gi dem tilgang til utdanning
- 3551 • Ta globalt lederskap i arbeidet for å sikre «havets helse», og bekjempe forurensning i
- 3552 havet

3553 3554 **HUMANITÆR BISTAND OG MIGRASJON**

3555 Omfattende og økende migrasjon vil sette preg på internasjonal politikk i de kommende tiår.
3556 Under ligger grunnleggende årsaker: krig og konflikt, manglende sosial og økonomisk
3557 utvikling, og økende forskjeller. Det er naboland i konfliktregioner som mottar det største
3558 antallet flyktninger, bærer de største byrdene, og har det største behovet for hjelp. Forholdet
3559 mellom humanitær innsats og langsiktig utvikling må gjennomgås på nytt, og samspillet
3560 mellom humanitære organisasjoner og andre sektorer, som lokalt næringsliv, må styrkes.
3561 Norge er tett knyttet til det europeiske samarbeidet. Det er viktig at Europa enes om et
3562 system for effektiv yttergrensekontroll. Europas nabolag er også vårt. Det gir ikke grunnlag
3563 for bærekraftige og langvarige løsninger at enkelte europeiske land stenger sine grenser og
3564 ikke ønsker å delta i samlende løsninger om en mer rettferdig byrdefordeling.

3565
3566

3567 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3568 • Sikre at Norge er en stor og effektiv bidragsyter av humanitær bistand og arbeide
- 3569 aktivt for å forbedre koordineringen og responsevnen i det internasjonale humanitære
- 3570 systemet, samt drøfte på nytt grenseoppgang mellom humanitær sektor, langsiktig
- 3571 bistand og øvrige aktører
- 3572 • Styrke humanitær- og utviklingsbistand overfor sårbare stater og bidra til å sette disse
- 3573 bedre i stand til selv å ivareta egne innbyggers sikkerhet og velferd
- 3574 • Styrke innsatsen mot menneskehandel og kriminelle nettverk som utnytter flyktninger
- 3575 • Styrke den humanitære innsatsen i nabolandene til konfliktområder
- 3576 • Arbeide for at det også settes inn langsiktige tiltak, særlig innen helse, arbeid og
- 3577 utdanning, overfor flyktninger
- 3578 • Arbeide for å fremme løsninger knyttet til kvoteflyktninger, med trygg overførsel fra
- 3579 konfliktområdene
- 3580 • Arbeide for felles europeiske tilsvar på flyktningkrisen, basert på solidaritet, ansvar og
- 3581 bærekraft
- 3582 • Arbeide for å opprettholde og styrke Schengen-samarbeidet
- 3583 • Fjerne dagens aupair-ordning og erstatte den med en ordning som gir reell
- 3584 kulturutveksling. Norge bør ratifisere ILO-konvensjon nummer 189 om tjenester i
- 3585 hjemmet
- 3586

3587 **UTVIKLINGSPOLITIKK**

3588 Målet for vår utviklingspolitikk er å bekjempe fattigdom og til å bidra til å styrke

3589 utviklingslandenes evne til å løse sine egne problemer. Hovedveien ut av fattigdom går

3590 gjennom økonomisk vekst, jobbskaping og rettferdig fordeling innen rammen av stabile

3591 stater. Bistandens relative betydning for utviklingslandene blir stadig mindre. Overføringer,

3592 investeringer og handel utgjør i dag langt større pengestrømmer. Norsk utviklingspolitikk skal

3593 ha som mål å utjevne ulikhet gjennom å bygge ned urettferdige strukturer. Vår løsning er

3594 solidaritet, ikke veldedighet.

3595

3596 Endrede rammebetingelser stiller økte krav til vår evne til å prioritere. Vi vil satse på områder

3597 hvor norsk kompetanse, erfaring og teknologi kan komme til nytte for utviklingslandene som

3598 oljeforvaltning, fornybar energi og fiskeri. Vi må vise at vi forstår utviklingslandenes egne

3599 prioriteringer, samtidig som vi erkjenner at bistanden har størst effekt når den rettes inn mot

3600 land som viser reell vilje til å hjelpe seg selv. Bistandsavhengighet må ikke bli et substitutt for

3601 god lokal styring. Den globale enigheten om FNs bærekraftsmål, målene for finansiering for

3602 utvikling og klimaavtalen i Paris, utgjør en plattform for vår utviklingspolitikk.

3603

3604 Anstendig arbeid gir utviklingsland en evne til å skape velferd gjennom skatteinntekter og

3605 rettferdig inntektsfordeling. Et lønnsomt næringsliv skaper jobber, men forutsetter

3606 investeringer og rettferdige handelsvilkår. For at næringslivet i utviklingsland skal bli

3607 konkurransedyktig må befolkningen ha kompetanse. Sårbare grupper må sikres tilgang til

3608 skole og utdanning. I en tid med internasjonal arbeidsdeling og stadig omstrukturert

3609 arbeidsliv er arbeidstakere i sårbare stater og fattige land spesielt utsatt for utnyttning.

3610 Utviklingspolitikken skal derfor bygge opp rundt et anstendig arbeidsliv. Rettferdig fordeling

3611 er ikke bare et viktig politisk og sosialt mål, men har også vist seg som det beste grunnlag for

3612 varig, inkluderende og bærekraftig vekst.

3613

3614 Like rettigheter, fordeling av makt og ressurser gjennom pålitelige institusjoner er

3615 bærebjelkene i et demokrati. Vi vil styrke rettighetene til å organisere seg og delta gjennom

3616 sivilsamfunnet. Maktbalansen nord/sør må utfordres. Organisasjoner i Norge bør i større

3617 grad overlate makt og myndighet til organisasjonene i sør. Økonomiske ressurser og

3618 kompetanse bør flyttes nærmere bistandsmottakerne.

3619

3620 Gjennom statsbygging må offentlig sektor i utviklingslandene settes i stand til selv å levere
3621 blant annet helse- og utdanningstjenester. Bredt anlagt og rettferdig skattlegging er viktig for
3622 å styrke myndigheters ansvarlighet overfor befolkningen, og for egen evne til å fremme sosial
3623 og økonomisk utvikling. Vi vil bidra til å styrke mottakerlandenes kapasitet til å innhente
3624 skatteinntekter for fellesskapet. Skal et land ha mål om å klare seg selv, er et fungerende
3625 skattesystem med en bred skattebase uunnværlig.

3626
3627 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3628 • Holde fast ved at norsk bistand skal utgjøre minst 1 prosent av brutto nasjonalinntekt
3629 og rette oppmerksomheten mot innretning og effekt av bistanden
- 3630 • Stille klare og etterprøvbare krav til mottakerne av norsk bistand
- 3631 • Prioritere næringsutvikling, sysselsetting og anstendig arbeid i utviklingsbistanden
3632 innenfor rammen av organisert arbeidsliv
- 3633 • Fortsatt være en pådriver for utvikling av målrettede og effektive internasjonale
3634 mekanismer for utvikling etter mal fra opprettelsen av blant annet GAVI og det
3635 globale fondet for AIDS, tuberkulose og malaria. Vi ønsker flere løsninger der offentlig
3636 støtte til utvikling utløser private bidrag
- 3637 • Videreføre satsingen på å sikre universell tilgang til skole og utdanning
- 3638 • Styrke institusjonsbygging og bærekraftige skattesystemer gjennom «Skatt for
3639 utvikling» -programmet
- 3640 • Initiativet for ren energi skal videreutvikles og integreres i klimasatsningen i
3641 utviklingsbistanden
- 3642 • At sårbare og marginaliserte grupper skal prioriteres ved å integrere tiltak for disse på
3643 alle områder innen utviklingspolitikken
- 3644 • Støtte opp under sivilsamfunnsaktører i utviklingsland og utfordre maktbalansen
3645 mellom nord og sør
- 3646 • Sikre at en større andel av ressursene ikke blir igjen i Norge og at faglig kompetanse
3647 bygges så nær målgruppene som mulig
- 3648 • Gjennom vår utviklingspolitikk fremme demokrati, godt styresett,
3649 menneskerettighetene, likestilling og rettferdig fordeling
- 3650 • Styrke utviklingsbistanden overfor sårbare stater og utviklingsland som huser et stort
3651 omfang av flyktninger, med særlig vekt på arbeid, helse, utdanning og demokratisk
3652 utvikling
- 3653 • Videreføre satsningen på å redusere barnedødelighet og for bedre mødrehelse,
3654 styrke primærhelsetjenesten i utviklingsland og prioritere jenters og kvinners helse
- 3655 • Være en global pådriver for kvinners rett til prevensjon og abort
- 3656 • Ta initiativ til en reform av bistandsforvaltningen for å forbedre arbeidsdeling, styring
3657 og resultatmåling av utviklingspolitikken

3658

3659 **HANDEL, KAPITALFLYT OG ØKONOMISK SAMARBEID**

3660 Økt global kapitalflyt og handel krever mer internasjonalt samarbeid. Arbeiderpartiet vil
3661 prioritere å trygge rettigheter, bekjempe ulikhet og sikre skatteinntekter for
3662 fellesskapsløsninger.

3663

3664 Forhandlingene innenfor den internasjonale handelsorganisasjonen WTO har stagnert.
3665 Samtidig framforhandles store regionale handelsavtaler. WTO må sikres en sentral rolle i å
3666 sette rammer for verdenshandelen. Regionale og flernasjonale handelsavtaler må sikre
3667 grunnleggende standarder og rettigheter.

3668

3669 Skatteunndragelse er ikke bare med på å svekke tilliten og legitimiteten til skattesystemet,
3670 men fører også til en høyere skattebelastning for vanlige folk og undergraver nasjonalstaters
3671 evne til å finansiere velferd. Et langt sterkere internasjonalt samarbeid må til for å stenge
3672 mulighetene for skatteunndragelse, og for å oppdage det når det foregår. Arbeiderpartiet vil

3673 bidra til dette gjennom multilaterale organisasjoner, men også gjennom samarbeid mellom
3674 partene i arbeidslivet. Et økt skattegrunnlag er også en forutsetning for å styrke sårbare
3675 stater og gjøre land mindre bistandsavhengig.

3676
3677 Innen handelen med tjenester legger Arbeiderpartiet vekt på TISA-avtalens betydning for
3678 norsk verdiskaping og sysselsetting. Dette er viktig for norske arbeidsplasser og
3679 teknologiutvikling. Det internasjonale tjenestemarkedet er stort og vi har offensive interesser
3680 knyttet til at norske tjenesteprodusenter får økt tilgang til det globale markedet. Det er en
3681 forutsetning at avtaler om handel med tjenester ikke svekker det politiske handlingsrommet
3682 knyttet til kontroll og styring med offentlige tjenester og velferdstilbud. Dette gjelder også
3683 muligheten for gjennom politiske vedtak å gjeninnføre offentlig eierskap og styring i sektorer
3684 som tidligere har vært privatisert.

3685
3686 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3687 • Arbeide for å styrke WTOs rolle
- 3688 • Arbeide for at regionale og flernasjonale handelsavtaler tar inn grunnleggende
3689 standarder og rettigheter, som også kan bygges inn i globale handelsavtaler i regi av
3690 WTO
- 3691 • At Norge inntar en ledende rolle i det internasjonale arbeidet for å bekjempe ulovlig
3692 kapitalflyt og skatteunndragelse
- 3693 • Utvide de etiske retningslinjene for Statens pensjonsfond utland til å inkludere krav til
3694 åpenhet og rapportering fra flernasjonale selskap. Selskap med grove mangler i sin
3695 rapportering bør ekskluderes
- 3696 • Kreve at avtaler om tjenestehandel ikke legger hindringer for å regulere forhold som
3697 forbrukerbeskyttelse, helse, sikkerhet, miljø og arbeidstakerrettigheter

3698 3699 **EUROPA OG NORDEN**

3700 Europeiske land er Norges viktigste politiske og økonomiske partnere. Mange av dem er
3701 våre allierte i NATO. I sentrale områder som handel, miljø og klima, energipolitikk og
3702 migrasjon og asyl, fremmes våre interesser best gjennom å samarbeide med andre land i
3703 Europa.

3704
3705 Gjennom mer enn 20 år har EØS-avtalen vært en god plattform og sikret våre brede
3706 økonomiske interesser i samarbeidet med EU. Dette har vært en god periode for norsk
3707 nærings- og arbeidsliv. På tross av skjerpet konkurranse, har vi opplevd en rekordhøy vekst i
3708 sysselsetting og reallønn, fortsatt stabil lønnsfordeling, og en sterk vekst i offentlige tjenester.
3709 Avtaleverket er styrket og trepartssamarbeidet er videreført. I det store bildet har vi bevart og
3710 videreutviklet vår samfunnsmodell. EØS-samarbeidet og den store arbeidsinnvandringen til
3711 Norge har imidlertid også bidratt til flere utfordringer for arbeidslivet, som det krever kraftfulle
3712 politiske tiltak å motvirke. En koordinert lønnsdannelse med brede tariffavtaler er sentrale
3713 elementer for denne modellen og et velfungerende arbeidsmarked i Norge. En tydelig
3714 markering av dette standpunktet er en viktig del av vår aktive politikk overfor EU.

3715
3716 Arbeiderpartiet er tilhenger av et sterkt politisk samarbeid i Europa. Ved to tidligere
3717 folkeavstemninger har vi derfor anbefalt å si ja til norsk medlemskap. Samtidig er det hos oss
3718 rom for ulike syn i EU-spørsmålet. Dersom et medlemskapsspørsmål skulle bli aktuelt skal
3719 det være gjenstand for ny landsmøtebehandling i Arbeiderpartiet.

3720
3721 Den nordiske modellen har vist seg både robust og fleksibel, også i internasjonale
3722 økonomiske nedgangstider. Vi vil videreutvikle den nordiske modellen, trygge velferdsstaten,
3723 styrke trepartssamarbeidet, og gjennomføre kraftfulle tiltak for å hindre sosial dumping og
3724 sikre et velfungerende og inkluderende arbeidsliv.

3725

3726 Det nordiske samarbeidet har lang tradisjon for sterk folkelig forankring. De nordiske landene
3727 har nå et felles energihjemmemarked. Det bør tas nye politiske initiativ for fortsatt nordisk
3728 samarbeid på områder der vi kan styrke den nordiske regionens stilling i Europa, også på det
3729 sikkerhetspolitiske området.

3730

3731 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3732 • Bidra aktivt til inkluderende vekst i Europa, og arbeide for å styrke det europeiske
3733 samarbeidet
- 3734 • Stå tydelig opp for verdiene av et åpent, samarbeidende og nært sammenknyttet
3735 Europa i en tid der nasjonalisme, proteksjonisme og fremmedhat er på fremmarsj
- 3736 • Utnytte handlingsrommet i EØS-avtalen maksimalt gjennom tidlig medvirkning i
3737 beslutningsprosessene og ved å gjennomføre politiske tiltak for et seriøst og
3738 organisert arbeidsliv
- 3739 • Styrke arbeidsinnvandrernes rettigheter på arbeidsmarkedet og legge til rette for at
3740 flere organiserer seg
- 3741 • Styrke det nordiske samarbeidet i Europa, og ta flere felles nordiske globale initiativ.
- 3742 • Ta nye skritt i å utvide og fordype det nordiske samarbeidet på sentrale områder for
3743 en moderne økonomi, miljøteknologi, klimapolitikk, infrastruktur, og reformer innen
3744 utdanning og forskning
- 3745 • Fortsette å bruke vårt fulle medlemskap i Det europeiske sosialdemokratiske partiet
3746 (PES) til å fremme våre syn på Europas utvikling

3747

3748 **NORDOMRÅDENE**

3749

3750 **Industri og næringsutvikling**

3751 Nordområdene er en arena for store ambisjoner med muligheter for hele landet. I det neste
3752 kapitlet i nordområdesatsingen er verdiskaping, infrastruktur, kunnskap, ny teknologi og
3753 havrommet sentrale elementer. Kunnskap skal være grunnlaget for de valgene som gjøres i
3754 nordområdene. Utgangspunktet skal være de naturgitte fortrinnene i nord og i de sterke
3755 kunnskapsklyngene.

3756

3757 Utnyttelse av naturressurser på land og til havs, energi, maritim virksomhet og nye næringer
3758 basert på marine og landbaserte ressurser blir stadig viktigere. Folk og samfunn er de
3759 viktigste byggesteinene i nordområdepolitikken. Livskraftige lokalsamfunn er en forutsetning
3760 for at dette kan skje på en bærekraftig måte, som ivaretar miljø, klima og urfolk. Utnyttelse av
3761 ressursene i nord skal gi størst mulig regionale ringvirkninger, slik at nordområdepolitikken
3762 legger grunnlaget for framtidens arbeidsplasser. Strategien skal gjøre det attraktivt for at
3763 ungdom i nord velger jobber i nord.

3764

3765 Nordområdene er rikt på naturressurser og har et betydelig overskudd av fornybar energi
3766 med store muligheter for å øke produksjonen. Norge er alene i verden om å ha et arktisk
3767 landbruk. Det kreves forskning og innovasjon for å kunne utnytte mulighetene og potensialet
3768 som ligger i dette.

3769

3770 Vi vil satse på industri i nord. Havet, landbruket, skogressursene, mineralforekomster, vann-
3771 og vindkraft gir store industrielle muligheter. Naturressurser i kombinasjon med teknologi og
3772 høy kompetanse gir store muligheter for fremtiden. Norge har en sterk industrikultur. Når vi
3773 bygger videre på dagens kompetanse, infrastruktur og teknologi kan rask omstilling og
3774 redusert risiko bli et fortrinn i utviklingen av eksisterende og ny industri. Samspillet mellom de
3775 store industribedriftene og leverandørindustrien er avgjørende for å utvikle framtidens
3776 industri. Vi vil legge til rette for industriell utnyttelse av vannkraftressursene i Norge da dette
3777 gir høyere verdiskaping og sysselsetting enn eksport alene.

3778

3779 Samtidig kommer klimaendringene raskere og kraftigere i nordområdene. Norge skal derfor
3780 ha en ledende rolle innen forskning på miljø og klima. De sterke fagmiljøene på feltet i nord
3781 skal videreutvikles.

3782
3783 Svalbard ligger strategisk plassert i nordområdene. Norge er det eneste landet som har en
3784 utbygd infrastruktur på 78 grader nord, noe som gir Norge et strategisk fortrinn i Arktis. Den
3785 næringspolitiske utviklingen på Svalbard må derfor styrkes, og det må skapes forutsigbarhet
3786 for næringsliv og institusjoner.

3787
3788 **Arbeiderpartiet vil:**

- 3789 • Sørge for en konsekvent suverenitetshevdelse og miljøovervåkning i nordområdene
3790 blant annet gjennom Kystvakten og Forsvarets nærvær og overvåkning
- 3791 • Styrke kunnskapsmiljøene og sikre god arbeidsdeling mellom universitetene i nord,
3792 og mer samspill med alle relevante kunnskapsmiljøer i nord og internasjonalt
- 3793 • Videreutvikle etablerte industriklynger og kraftforedlende industri
- 3794 • Bidra til at kraftforedlende digitalindustri kan etableres i nord
- 3795 • Legge til rette for at utvikling av petroleumsnæringen i nordområdene gir større
3796 ringvirkninger og oppdrag til nordnorsk næringsliv
- 3797 • Satse på fornybar energi i nord
- 3798 • Sikre videre vekst i havbruksnæringen innenfor bærekraftige rammer
- 3799 • Bidra til at flere industriarbeidsplasser i nord utvikles i grønne næringer
- 3800 • Utvikle en tydelig reiselivpolitikk for nordområdene
- 3801 • Støtte opp om miljøer for bruk og videreutvikling av ny teknologi
- 3802 • Ha en strategisk satsning på verdiskapning i og kunnskap om havrommet
- 3803 • Utarbeide en ny handlingsplan for nordområdene etter modell av «Nye byggesteiner i
3804 nord» fra 2008
- 3805 • Opprette et nytt romteknologiprogram, for utvikling av ny teknologi og
3806 teknologioverføring, og utvikle Norge til å bli den ledende romnasjonen i Arktis
- 3807 • Basert på en gjennomgang av tilgjengelig teknologi, ta en beslutning om hvordan
3808 framtidens energibehov på Svalbard skal dekkes
- 3809 • Legge til rette for helårsarbeidsplasser i reiselivsnæringen

3810
3811 **Internasjonal dimensjon**

3812 Vi vil gjenreise nordområdene som Norges viktigste strategiske satsingsområde i
3813 utenrikspolitikken. Vi vil at Norge igjen setter nordområdene på den nasjonale og
3814 internasjonale dagsorden. Den internasjonale dimensjonen av nordområdepolitikken må
3815 utvikles videre, blant annet gjennom en aktiv deltakelse i Arktisk råd, som er det viktigste
3816 internasjonale organ for samarbeid i nordområdene.

3817
3818 Vårt forhold til Russland må fortsatt være basert på fasthet, forutsigbarhet og langsiktighet.
3819 Når forholdene ligger til rette for det, må forbindelsene med Russland videreutvikles for å
3820 styrke naboskapspolitikken, folk-til-folk samarbeidet, økonomisk-, energi-, og
3821 industrisamarbeid, og felles innsats for å løse miljøutfordringene for å sikre fortsatt fred og
3822 stabilitet i nordområdene. Samtidig bør nordområdepolitikken i større grad også bli en del av
3823 det nordiske samarbeidet, ved å styrke samarbeidet med det nordlige Sverige og Finland
3824 gjennom infrastruktur, næringsliv, arbeidsliv og forsvar.

3825
3826 Skipsfarten i nord er økende. Om lag 80 prosent av all maritim aktivitet i nord skjer i norske
3827 farvann. God sikkerhet og beredskap krever både sivilt og militært nærvær og et godt sivil-
3828 militært samarbeid. Vi vil sikre at Norge tar sin del av ansvaret gjennom en god søk- og
3829 redningsberedskap i regionen.

3830
3831
3832

3833

Arbeiderpartiet vil:

3834

- Arbeide for at Arktisk råd utvikles videre, med fokus på bærekraftig næringsvirksomhet, sterkere lokal og regional innflytelse, en mer aktiv rolle i å møte klimautfordringene, og et økt engasjement knyttet til havrommet

3835

3836

3837

- Styrke samarbeidet med Sverige og Finland i nord

3838

- Videreutvikle det norsk-russiske samarbeidet i Barentsregionen med en særlig vekt

3839

på folk-til-folk-samarbeidet